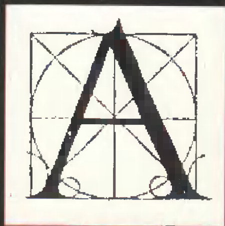
NIETZSCHE

Ecce Homo

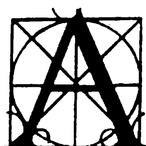

DACIA

COLECȚIA

ATHENAEUM

ECCE HOMO

COLECŢIA ATHENAEUM

Coordonator: Aurel Codoban

© Editura DACIA, 1999

FRIEDRICH NIETZSCHE

ECCE HOMO

EDIȚIA A II-A

În românește de MIRCEA IVĂNESCU

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA, 1999

Coperta de CĂLIN STEGEREAN

I.S.B.N. 973-0786-5

CUVÂNT ÎNAINTE

1

În perspectiva faptului că în curând va trebui să adresez omenirii cea mai grea provocare care i-a fost aruncată vreodată, mi se pare indispensabil să spun cine sunt eu. *În fond ar trebui să se ştie: căci eu nu m-am "lăsat neatestat". Disproporţia însă dintre măreţia sarcinii mele şi* meschinăria *contemporanilor mei a reieşit la iveală prin faptul că eu nici n-am fost auzit, nici n-am fost văzut. Trăiesc pe propriul meu credit, poate este chiar doar o prejudecată că eu* trăiesc?... *Ajunge doar să stau de vorbă cu unul din "oamenii cultivaţi" care vin vara în Ober-Engandin, pentru ca să mă conving că eu* nu *trăiesc. În aceste împrejurări, este o datorie, împotriva căreia mi se răzvrătesc şi obişnuinţele, şi mai ales mândria instinctelor mele, să spun anume:* Ascultaţi-mă! căci eu sunt cutare şi cutare. Mai ales nu mă confundaţi!

2

De exemplu, eu nu sunt câtuşi de puţin un şarlatan, un monstru moral – eu sunt chiar o natură contrarie categoriei de oameni care până acum s-au bucurat de cinstire ca fiind virtuoşi. Între noi fie vorba, mi se pare că tocmai în Aceasta constă mândria mea. Sunt un discipol al filosofului Dionysos, prefer să fiu mai degrabă un satir decât un sfânt. Dar citiţi-mi doar scrierea aceasta. Poate că am izbutit, poate că această scriere nici n-a avut alt sens decât să dea expresie acestei contradicţii la modul senin şi filantropic. Ultimul lucru pe care eu *l-aş promite vreodată ar fi că vreau să fac omenirea "mai bună". De către mine nu vor fi ridicaţi nici un fel de idoli noi; cei vechi n-au decât să înveţe pe propria lor socoteală ce înseamnă să aibă picioare de lut. Dimpotrivă, pe idoli (cuvântul meu pentru "idealuri")* să-i răstorn – *asta face parte mai degrabă din meşteşugul*

meu. Realitatea a fost în atât de mare măsură lipsită de valoarea, de sensul, de adevărul ei, încât s-a născocit *o lume ideală..."Lumea adevărată" şi "lumea părelnică" – pe înțelesul tuturor: lumea* mincinoasă *şi realitatea... Minciuna idealului a fost până acum blestemul care apasă asupra realității, omenirea însăşi a devenit prin ea mincinoasă şi falsă până la cele mai de jos instincte ale sale – până la venerarea valorilor* inverse *decât sunt cele cu care i-ar fi fost garantate la început înflorirea, viitorul, dreptul cel mai înalt la viitor.*

3

Cel care ştie să respire aerul care adie din scrierile mele, ştie că e un aer al înălțimilor, un aer tare. *Trebuie să fii făcut anume pentru el, altminteri nu e mică primejdia că vei răci trăind în el. Aici gheţurile sunt aproape, singurătatea e uriaşă, monstruoasă – dar cât de liniştite se întind aici lucrurile la soare! cât de liber se respiră! cât de multe simți ca fiind* sub *tine! – Filosofia, aşa cum am înțeles-o şi am trăit-o până acum, este viața liberă printre gheţuri şi în înălțimile munților – căutarea a tot ce este străin şi îndoielnic în existență, a tuturor celor care până atunci erau anatemizate de către morală. Dintr-o lungă experiență, pe care mi-au oferit-o asemenea rătăciri în domeniul interzisului, am învățat să privesc cu totul altfel decât ar putea fi de dorit principiile de la care s-au practicat până acum morala şi idealurile: a ieşit pentru mine la lumină istoria* secretă *a filosofilor, psihologia măreţului lor nume. – Cât de mult adevăr* suportă, *cât de mult adevăr* îndrăzneşte *un spirit? aceasta a devenit pentru mine, în tot mai mare măsură, unitatea de măsură a valorilor. Eroarea (- credința în ideal -) nu este orbire, eroarea este* laşitate... *Fiecare realizare, fiecare pas înainte în cunoaştere purcede din curajul, din duritatea față de sine însuşi, din puritatea morală față de sine însuşi... Eu nu resping idealurile, îmi pun pur şi simplu mănuşi în fața lor...* Nitimur in vetitum: *sub acest semn se înalță acum filosofia mea, căci în fond până acum a fost interzis totdeauna numai adevărul.*

4

În rândul scrierilor mele se desprinde, singur pentru sine, Zarathustra *al meu. Cu el, i-am făcut omenirii darul cel mai înalt care i-a fost făcut vreodată. Cartea aceasta, cu un glas care răzbate mileniile, este nu numai cea mai de seamă carte care există, la drept vorbind cartea aerului înălțimilor – întreaga realitate de fapt care este omul se află la o distanță uriașă* sub *ea –, ea este de asemenea și* cea mai profundă, *născută din bogățiile cele mai lăuntrice ale adevărului, o fântână inepuizabilă, în care nu se scufundă nici o ciutură fără a ieși la lumină umplută cu aur și bunuri de preț. În ea nu vorbește vreun "profet", vreuna din corciturile acelea jalnice dintre boală și voință de putere, care sunt numiți fondatori de religii. Trebuie în primul rând* ascultat *cum se cuvine tonul cu care vorbește gura aceasta, tonul acesta alcyonic, bine prevestitor, pentru a nu-i face o lamentabilă nedreptate înțelesului înțelepciunii sale. "Cuvintele cele mai liniștite sunt cele care aduc furtuna, gândurile care vin pe picioarele ușoare, de porumbel, cârmuiesc lumea".*

> Smochinele cad din pomi, sunt bune și dulci; și căzând li se desface pielița roșie. Eu sunt un vânt nordic pentru smochinele coapte.
>
> Tot astfel, asemenea smochinelor, cad pentru voi învățaturile acestea; prieteni, sorbiți acum sucul lor și pulpa lor dulce! E toamnă în jur și cer pur și după-amiază.

Aici nu vorbește un fanatic, aici nu se rostesc "predici", aici nu se cere credință: dintr-o nesfârșită plenitudine a luminii și profunzime a fericiri picură strop după strop, cuvânt după cuvânt, - o încetineală plină de tandrețe formează ritmul acestei vorbiri. Așa ceva nu le reușește decât celor mai aleși dintre aleși; e un privilegiu fără seamăn să poți fi ascultător aici; nu oricine e liber să aibă urechi pentru Zarathustra... Prin toate acestea nu e Zarathustra un seducător*?... Dar ce spune el însuși, când s-a întors pentru prima dată iarăși în singurătatea sa? Exact contrariul celor ce le-ar spune într-un asemenea caz vreunul dintre "înțelepții", "sfinții", "mântuitorii lumii" și alți asemenea decadenți...Nu numai că el vorbește altfel, el* este *altfel...*

Singur merg acum de aici, o, voi discipoli! Şi voi mergeţi acum de aici, şi singuri! Aşa vreau eu.

Mergeţi de la mine şi apăraţi-vă împotriva lui Zarathustra! Şi mai bine încă: ruşinaţi-vă de el! Poate că el v-a înşelat.

Omul cunoaşterii trebuie nu numai să-şi iubească duşmanii, el trebuie şi să poată să-şi urască prietenii.

Un învăţător e răsplătit prost când rămâi pentru totdeauna învăţăcelul lui doar. Şi de ce nu vreţi voi să-mi smulgeţi pentru voi cununa?

Îmi daţi cinstire acum, dar ce-ar fi dacă, într-o zi, veneraţia asta a voastră s-ar răsturna? Păziţi-vă să nu vă ucidă o coloană în prăbuşirea ei!

Spuneţi că credeţi în Zarathustra? Dar ce preţ are Zarathustra! Îmi sunteţi mie îndatoraţi, dar ce preţ mai au toate îndatoririle!

Nu v-aţi căutat încă pe voi înşivă până acum: şi m-aţi găsit pe mine. Aşa fac toţi credincioşii; din cauza asta au atât de puţin preţ toate credinţele.

Acum eu vă poruncesc să mă pierdeţi pe mine şi să vă găsiţi pe voi; abia atunci când voi toţi mă veţi fi renegat pe mine, mă voi întoarece eu printre voi...

În această zi desăvârşită, când toate se îndreaptă spre maturitate şi nu numai strugurii îşi adâncesc culoarea, a căzut o rază de soare şi pe viaţa mea: am privit înapoi, am privit în jur, n-am văzut niciodată atât de multe lucruri atât de frumoase deodată. Nu în zadar mi-am îngropat astăzi cel de al patruzeci şi patrulea an, aveam voie *să-l îngrop, - ce a fost viaţă în el e mântuit, este nemuritor. Prima carte a* Transmutaţiei tuturor Valorilor, Cântecele lui Zarathustra, Amurgul idolilor, *încercarea mea de a filosofa cu ciocanul – toate, daruri ale acestui an, chiar al ultimului său trimestru!* Cum de nu ar trebui atunci să-i fiu recunoscător vieţii mele întregi! – *Şi astfel îmi povestesc acum viaţa.*

DE CE SUNT ATÂT DE ÎNȚELEPT

1

Fericirea existenței mele, unicitatea ei poate, stă în blestemul care apasă asupra-i: eu, ca să mă exprim într-o formă enigmatică, ca tată al meu, am murit deja, ca propria mea mamă, mai trăiesc încă şi îmbătrânesc. Această proveniență, deopotrivă pe cea mai de sus şi pe cea mai de jos treaptă pe scara vieții, prin care sunt deopotrivă decadent şi punct de începere – aceasta, dacă există într-adevăr ceva care s-o poată face, explică neutralitatea, libertatea de orice părtinire în relația cu problema generală a vieții, care constituie poate punctul meu de distinctiv. Am în ce priveşte indiciile Răsăritului şi Apusului, pornirii şi decăderii, o sensibilitate mai fină decât a avut vreun om vreodată, în această privință eu sunt învățătorul prin excelență, le cunosc pe amândouă, eu însumi sunt amândouă aceste forme. – Tatăl meu a murit la treizeci şi şase de ani; era un om delicat, amabil şi morbid, cum poate fi numai o ființă menită doar stării de tranziție – mai curând o amintire frumoasă a vieții, decât viața însăşi. În acelaşi an, în care viața sa a purces spre pieire, a intrat şi a mea în declin: în al treizecişişaselea an al vieții mele, am atins şi eu punctul cel mai de jos al propriei mele vitalități, - am trăit mai departe, dar fără să mai fiu în stare să mai văd mai departe de trei paşi înaintea ochilor. Atunci – era anul 1879 – am renunțat la cariera mea de profesor la Basel, am supraviețuit prin vară ca o umbră la St. Moritz şi în iarna următoare, cea mai săracă în soare din viața mea, ca o umbră la Naumburg. Acela a fost punctul meu minim: *Călătorul şi umbra lui* a luat ființă în vremea aceea. Nu există nici o îndoială, pe vremea aceea mă pricepeam la umbre...În iarna de după aceea, prima mea iarnă genoveză, acea dulceață morbidă, acea spiritualizare, care sunt aproape determinate de o extremă sărăcire a sângelui şi muşchilor, mi-au dăruit *Aurora.* Desăvârşita luminozitate şi seninătate, chiar exuberanță a spiritului pe care o oglindeşte opera aici numită, corespund pentru

mine nu numai cu cea mai profundă slăbiciune fiziologică, ci chiar şi cu un exces de sensibilitate la suferinţă. În toiul martiriului pe care mi-l provocau migrene neîntrerupte de câte trei zile, însoţite de trudnice vomismente de bilă, – stăpâneam o claritate de dialectician prin excelenţă şi gândeam până la capăt, cu foarte mult sânge rece, gânduri pentru care, în condiţii de sănătate mai bună, nu sunt suficient de bun alpinist, nu de-ajuns de rafinat şi de-ajuns de imperturbabil. Cititorii mai ştiu, poate, în ce măsură eu socotesc dialectica un simptom al decadenţei, de pildă în cazul cel mai renumit: în cazul lui Socrate. – Toate tulburările maladive ale intelectului, chiar şi acea amorţeală pe care o aduce cu sine febra mare, mi-au rămas până astăzi cu totul străine, despre natura şi frecvenţa cărora a trebuit să mă interesez doar din lecturi.Sângele meu circulă lent. Nimeni nu a putut constata că aş fi avut vreodată febră. Un medic, care m-a tratat vreme mai îndelungată, ca pe un bolnav de nervi, mi-a spus în cele din urmă: "Nu! nervii dumitale nu au nimic în neregulă, eu însumi sunt doar un nervos". Absolut cu neputinţă de dovedit pe undeva vreo degenerare locală; nici un fel de maladie organică de stomac, chiar dacă există, ca urmare a epuizării generale, cea mai profundă slăbiciune a sistemului gastric. Chiar şi boala de ochi, care se apropie câteodată primejdios de mult de o orbire adevărată, este doar o urmare, nu o cauză; astfel că o dată cu orice însufleţire a forţei mele de viaţă mi s-a ameliorat şi vederea. – Vindecarea înseamnă pentru mine un şir lung, mult prea lung de ani – dar din păcate ea înseamnă în acelaşi timp şi recidivă, ruină, periodicitatea unui fel anumit de decadenţă. Mai e nevoie, după toate acestea, să mai spun că am experienţă în ce priveşte problemele decadenţei? Am silabisit-o şi de la cap la coadă, şi de la coadă la cap. Chiar şi acea artă de fifigran a cuprinderii şi înţelegerii, în fond, sensibilitatea pentru nuanţe, pshiologia "privirii-aruncate-pe-după-colţ", şi orice altceva m-ar mai caracteriza pe mine, au fost învăţate atunci, sunt darul propriu-zis al acelei epoci în care totul a devenit pentru mine mai fin şi mai subtil, observaţia în sine, ca şi organele de observaţie. Să trec pornind de la optica bolnavului, la concepte şi valori mai sănătoase, şi iarăşi, invers, de la plenitudinea şi siguranţa de sine a unei vieţi *bogate* să privesc în jos în lucrarea tainică a instinctului de decadenţă – acesta a fost exerciţiul meu cel mai îndelungat, experienţa care îmi e mie caracteristică, şi dacă pot spune asta despre un anumit domeniu, atunci în acest domeniu am devenit eu

maestru. Stăpânesc astăzi această artă, am mâna formată pentru ea, *să răstorn perspectivele:* acesta este cel dintâi motiv pentru care, pentru mine singur poate, este într-adevăr posibilă o "transvaluare a valorilor".

2

În afară de faptul, deci, că sunt un decadent, eu sunt şi opusul acestuia. Dovada pe care o aduc în această privință este, printre altele, că am ales întotdeauna instinctiv mijloacele *potrivite* împotriva stărilor de lucruri negative: în vreme ce decadentul ca atare alege întotdeauna mijloacele care-i sunt lui dezavantajoase. Luat ca *summa summarum,* am fost sănătos, ca unghi de vedere, ca specialitate, am fost decadent. Acea energie spre o însingurare absolută şi spre desprinderea de condițiile obişnuite, constrângerea împotriva mie însumi, spre a nu mă mai lăsa îngrijit, slujit, *doftoricit* – acestea exprimă o siguranță necondiționată a instinctului pentru ceea ce este necesar în primul rând. M-am luat pe mine însumi în mână, m-am însănătoşit pe mine însumi: şi condiția pentru aceasta – şi orice fiziolog o va recunoaşte – este că, în fond, eşti sănătos.

O ființă tipic bolnăvicioasă nu poate ajunge sănătoasă, şi cu atât mai puțin nu se poate însănătoşi singură; şi invers, pentru un om tipic sănătos boala poate fi chiar un *stimulent* energic spre viață, spre mai multă viață. Şi, de fapt, aşa îmi apare acum acea lungă perioadă de boală: am descoperit atunci parcă din nou viața, şi pe mine însumi, în acelaşi timp, toate lucrurile bune, şi chiar şi cele mărunte, mi se păreau excelente, aşa cum altora nu le-ar fi fost uşor s-o facă, – mi-am făcut filosofia din voința mea de sănătate, de viață... Căci să luăm aminte: anii celei mai scăzute vitalități a ființei mele au fost momentul când eu *am încetat* să mai fiu pesimist: instinctul auto-însănătoşirii *mi-a interzis* o filosofie a sărăciei şi a descurajării... Şi, în fond, după ce se recunoaşte succesul într-o anumită situație? După faptul că un om cu succes face bine simțurilor noastre: că este făcut dintr-un lemn care e deopotrivă dur, delicat şi bine mirositor. El se bucură doar de ceea ce este avantajos pentru el; plăcerea, voluptatea lui încetează acolo unde a fost depăşită măsura prielnicului. El descoperă leacuri împotriva

neajunsurilor sale, foloseşte în propriul său avantaj împrejurările proaste; ce nu îl nimiceşte îl face mai puternic. El culege instinctiv din tot ce vede, aude, trăieşte *o singură* sumă: el însuşi este un principiu selectiv, lasă să cadă deoparte multe. El este întotdeauna în propria lui companie, fie că are de a face cu cărţi, cu oameni, cu peisaje: el onorează atunci când *alege*, când *lasă deoparte*, când *are încredere* în ceva. El reacţionează la toate excitaţiile lent, cu acea încetineală pe care i-au imprimat-o în fibra fiinţei o îndelungată prevedere şi o mândrie deliberată, – el cântăreşte solicitarea care-i vine întru întâmpinare, este departe de a-i ieşi el însuşi în întâmpinare. El nu crede nici în “nenoroc”, nici în “vină”: el duce totul până la capăt, cu sine însuşi, cu alţii, el ştie *să uite* – el este de-ajuns de puternic încât totul *să trebuiască* să-l îmbogăţească pe el. – Într-adevăr, eu sunt opusul unui decadent; căci aici m-am descris exact pe mine însumi.

3

Această dublă categorie de experienţe, această accesibilitate pentru lumi în aparenţă complet separate între ele, se răsfrânge în toate privinţele şi în firea mea, – eu sunt un om dublu, mai am şi o “a doua” faţă pe lângă prima. Şi poate chiar şi o a treia... Prin chiar neamul din care mă trag, îmi este îngăduită o privire dincolo de perspectivele determinate strict local, strict naţional, nu mă costă nici o osteneală să fiu un “bun european”. Pe de altă parte, eu sunt poate mai german decât germanii de astăzi, oricât de mult ar vrea ei să fie germani puri ai Reichului german, – eu, ultimul german *antipolitic*. Şi totuşi strămoşii mei au fost nobili polonezi: şi de acolo îmi trag eu în fiinţa mea mult instinct al rasei, cine ştie? la urma urmelor poate încă şi *liberum veto*. Dacă stau să mă gândesc cât de des am fost luat, în drumurile mele, drept polonez, şi chiar de către polonezi, şi cât de rar am fost socotit a fi un german, atunci s-ar părea că mă număr printre cei care au doar o spoială de germani. Însă mama mea, Franziska Oehler, este în orice caz o fiinţă foarte germană; şi la fel bunica mea din partea tatei, Erdmuthe Krause. Aceasta din urmă şi-a trăit întreaga tinereţe în mijlocul bunului şi bătrânului Weimar, nu fără legături cu cercul din jurul lui Goethe. Fratele ei, profesorul de teologie Krause

din Königsberg, a fost chemat la Weimar, după moartea lui Herder, ca decan general. N-ar fi cu neputință ca mama ei, stră-străbunica mea, să fi fost cea care a apărut cu denumirea “Muthgen” în jurnalul tânărului Goethe. S-a măritat, a doua oară, cu pastorul Nietzsche, la Filenburg; în acea zi din anul marelui război, 1813, când Napoleon a intrat împreună cu statul său major în Eilenburg, la 10 octombrie, ea şi-a născut copilul. Ca saxonă, era o mare admiratoare a lui Napoleon; s-ar putea ca şi eu să mai fiu încă aşa ceva. Tatăl meu, născut în 1813, a murit în 1849. Înainte de a prelua funcția de pastor al comunității Röcken, nu departe de Lützen, el a trăit câțiva ani la castelul Altenburg şi a fost acolo preceptorul celor patru prințese. Elevele sale sunt regina Hannovrei, marea prinţesă Constantin, marea ducesă de Oldenburg şi prințesa Therese von Sachsen-Altenburg. El era pătruns de o adâncă venerație față de regele prusac Friedrich Wilhelm al Patrulea, de la care îşi şi primise demnitatea de pastor; evenimentele de la 1848 l-au tulburat peste măsură. Eu însumi, născut în ziua de aniversare a naşterii sus-numitului rege, la 15 octombrie, am primit, cum se cuvenea, numele hohenzollernic Friedrich Wilhelm. Un avantaj a avut în orice caz alegerea acestei zile: în întreaga mea copilărie, ziua mea de naştere a fost o zi de sărbătoare. – Consider ca un mare privilegiu faptul că am avut un asemenea părinte: mi se pare chiar că, prin aceasta, se explică totul în ce priveşte privilegiile pe cre le-aş mai putea avea, – *fără* a include aici viața, acel mare răspuns afirmativ la viață. În primul rând, faptul că pentru mine nu a mai fost nevoie de nici o intenție, ci doar de o simplă aşteptare pentru a intra, fără voia mea, într-o lume a lucrurilor mai înalte şi mai delicate: acolo mă simt eu acasă, acolo se simte liberă şi în largul ei pasiunea mea cea mai intimă. Prin faptul că am plătit aproape cu propria mea viață acest privilegiu, nu se poate, desigur, spune că ar fi fost o tranzacție neechitabilă. – Pentru a înțelege cât de cât ceva din *Zarathustra* al meu, poate că cineva trebuie să fie condiționat într-un chip asemănător cu cel în care sunt făcut eu, – cu un picior *dincolo* de viață...

4

N-am deprins niciodată arta de a avea o părere proastă despre mine – şi pentru aceasta îi mulțumesc incomparabilului meu tată – şi

nici chiar atunci când mi se părea de mare importanță s-o am. N-am nici măcar, oricât de puțin creștinesc ar putea părea aceasta, vreo prejudecată împotriva mea însumi. Viața mea poate fi întoarsă pe o parte și pe alta, se vor găsi doar rar, și în fond doar urme că cineva ar fi manifestat rea voință față de mine, – poate dimpotrivă cam prea multe urme de bunăvoință... Experiența mea, chiar și cu cei din categoria celor cu care oricine are experiențe negative, vorbește, fără excepție, în favoarea lor: eu îmblânzesc orice fiară sălbatică, fac din orice pramatie un om cuviincios. În cei șapte ani cât am predat greaca la ultima clasă a institutului Pädagogium din Basel, n-am avut nici un prilej să aplic vreo pedeapsă; chiar cei mai leneși erau silitori la orele mele. Am făcut întotdeauna față întâmplătorului; trebuie să fiu nepregătit, pentru a putea fi stăpân pe mine. Fie instrumentul, oricare ar fi el, oricât de dezacordat, așa cum numai instrumentul "om" poate ajunge să fie dezacordat – ar trebui să fiu bolnav, ca să nu pot reuși să scot din el ceva care să se poată asculta. Și cât de des nu am auzit chiar spunându-mi-se de aceste "instrumente" înseși că nici ele nu se auziseră vreodată sunând astfel... Cel mai frumos mi s-a spus asta, poate, de către Heinrich von Stein, cel care a murit revoltător de tânăr, și care odată, după o permisiune obținută cu grijă, și-a făcut apariția la Sils-Maria, pentru o perioadă de trei zile, explicându-le tuturor că *nu* venise pentru frumusețile Engandinului. Acel tânăr excelent, care se înnămolise cu întreaga naivitate impetuoasă a unui junker prusac în mlaștina wagneriană (– și de altfel, în plus, și în cea a elucubrațiilor lui Dühring!) a fost în acele trei zile parcă transformat de un vânt furtunos de libertate, asemenea unuia care a fost purtat deodată la înălțimile *sale* adevărate și a căpătat acolo aripi. I-am spus, mereu, că acesta este efectul aerului bun de aici, că acesta e cazul cu toată lumea, că nu în zadar te afli la 6.000 de picioare deasupra Bayreuth-ului – dar nu voia să mă creadă... Dacă totuși s-a săvârșit și față de mine vreo nedreptate mică sau mare, motivul nu a fost "voia", cu atât mai puțin *reaua* voință pentru așa ceva; mai degrabă – am mai spus-o adineaori – aș fi avut să mă plâng de bunăvoința care mi-a provocat nu puține neorânduieli în viață. Experiența mea îmi dă dreptul la neîncredere mai ales față de așa-numitele instincte "dezinteresate", față de "iubirea de aproapele" totdeauna gata să acționeze cu vorba și cu fapta. Ea mi s-a părut întotdeauna o slăbiciune, un exemplu de incapacitate de a rezista provocărilor – numai pentru decadenți mila înseamnă o virtute.

Le reproşez celor miloşi că ruşinea, respectul, delicateţea faţă de distanţe li se pot pierde cu uşurinţă, că mila poate ajunge foarte uşor să miroasă a plebe şi că seamănă până la putinţa de a fi confundată cu proastele maniere, – că în anumite împrejurări mâinile miloase pot interveni cu efecte de-a dreptul distructive într-un mare destin, într-o însingurare a rănilor, într-un privilegiu la o grea vină. Depăşirea milei eu o număr printre virtuţile *eminente*: am poetizat cu titlul de *Ispitirea lui Zarathustra* un caz, arătând cum îi scapă lui Zarathustra un mare strigăt de suferinţă, când mila l-a copleşit asemenea unui păcat suprem, căutând să-l facă să se trădeze pe sine. A rămâne stăpân aici, a păstra în puritate altitudinea misiunii proprii în faţa pornirilor mult mai mărunte şi mai scurt văzătoare care sunt active în aşa-numitele acţiuni altruiste, acesta este examenul, ultimul examen poate pe care trebuie să-l mai susţină un Zarathustra – adevărata *dovadă* a forţei sale...

5

Încă într-un alt punct mai sunt eu încă o dată propriul meu părinte şi în acelaşi timp supravieţuirea sa după o moarte mult prea timpurie. Asemenea unuia care nu a trăit niciodată printre cei asemenea lui şi căruia noţiunea de "recompensare" îi e deopotrivă de inaccesibilă ca de exemplu noţiunea de "drepturi egale", îmi interzic în cazurile în care s-a săvârşit faţă de mine o mică sau o mare faptă de nebunie, orice contramăsură, orice măsură de apărare – oricât de cuvenită, şi chiar orice pledoarie de apărare, orice "justificare". Felul meu de a răsplăti, de a compensa, constă în a-i face să urmeze prostiei cât mai repede cu putinţă o faptă de înţelepciune; astfel ea poate că va mai putea fi echilibrată. Ca să vorbesc în parabole: dăruiesc un borcan de dulceaţă pentru a şterge impresia unei împrejurări *acre*... Îndată ce mi se face ceva rău, eu îl "răsplătesc" pe făptaş, lucrul e sigur: găsesc în scurtă vreme un prilej de a-i exprima "răufăcătorului" mulţumirile mele (printre altele şi fapta cea rea însăşi) – sau prilejul de a-l *ruga* ceva, ceea ce poate să-l oblige într-o mai mare măsură decât dacă i-aş dărui ceva... Şi, de asemenea, mi se pare că un cuvânt cât de grosolan, o scrisoare cât de brutală, pot fi mai blajine, mai oneste decât tăcerea. Celor care tac le lipseşte aproape întotdeauna ceva din fineţea şi

politețea inimii; tăcerea este o obiecție, cel care e silit să înghită în sine capătă în mod necesar un caracter urât – aşa ceva strică chiar şi stomacul. Toți tăcuții suferă de dispepsie. – După cum se vede, eu n-aş vrea să ştiu că grosolănia este subapreciată, ea constituie de departe forma cea mai *umană* a contrazicerii şi, în aceasta de răsfăț modern, este una din cele dintâi virtuți ale noastre. – Când eşti suficient de bogat pentru aşa ceva, este chiar o fericire să nu ai dreptate. Un zeu care ar veni pe pământ nici nu ar trebui să facă altceva decât nedreptăți – de-abia când şi-ar lua asupră-şi nu pedeapsa, ci vinovăția, ar face ceva zeiesc.

6

Eliberarea de resentiment, transfigurarea mai presus de resentiment – cine ştie, în cât de mare măsură eu sunt până la urmă îndatorat să aduc mulțumiri şi pentru asta îndelungii mele maladii! Problema nu este deloc simplă: trebuie să fi fost în situația de a o fi trăit din propriile forțe şi din propriile slăbiciuni. Dacă trebuie să se poată spune ceva valabil în fond împotriva faptului de a fi fost bolnav, împotriva stării de slăbiciune, atunci este adevărat că, în asemenea stări, instinctul propriu-zis de autovindecare, adică instinctul de apărare şi de înarmare din om, se destramă. Omul nu se mai poate desprinde de nimic, nu mai poate face față nici unei situații, nu mai poate replica în nici un fel unei situații – totul îl răneşte.Oamenii şi lucrurile pătrund amenințător de aproape, cele trăite ating prea adânc, amintirea este o rană care zvâcneşte. Starea de boală este o categorie a resentimentului însuşi. – Şi, împotriva unei asemenea stări de lucruri, bolnavul are *un singur* leac – eu îl numesc *fatalismul rusesc*, acel fatalism lipsit de revoltă cu care un soldat rus, pentru care campania a ajuns de-a dreptul insuportabilă, se întinde pur şi simplu până la urmă în zăpadă. Să nu mai trebuiască să se lase atins de nimic, să nu mai accepte nimic, să nu mai înghită nimic – şi mai presus de orice să nu mai trebuiască să reacționeze... Marea îndreptățire rețională a acestui fatalism, care nu este totdeauna doar curajul de a muri, cât o forță care să întrețină viața în cele mai primejdioase circumstanțe, este diminuarea metabolismului, încetinirea proceselor lui, un fel de voință

de hibernare. Câțiva paşi mai departe în această logică şi îl avem pe fachir, care doarme cu săptămânile într-un mormânt... Pentru că uzura ar fi prea mare dacă s-ar mai reacționa pur şi simplu, nu se mai reacționează deloc; aceasta este logica. Şi cu nimic nu se precipită mai repede arderile decât cu afectele resentimentului. Mânia, vulnerabilitatea maladivă, neputința de a trece la răzbunare, pofta, setea de răzbunare, amestecarea otrăvurilor, în toate înțelesurile termenului – acestea sunt pentru cei istoviți, în mod cert, modul cel mai dăunător de a reacționa: se condiționează prin acestea o uzură rapidă a forței nervoase, o intensificare maladivă a evacuărilor pernicioase, de exemplu a fierei în stomac. Resentimentul reprezintă interdicția în sine pentru un bolnav – partea rea a ființei lui, din păcate, şi predispoziția sa cea mai firească. – Lucrul acesta l-a înțeles acel fiziolog profund care a fost Buddha. "Religia" sa, pe care am putea-o denumi mai bine o igienă, pentru a nu o confunda cu lucruri atât de jalnice cum este creştinismul, a făcut să depindă efectul de victoria asupra resentimentului: eliberarea sufletului de sub domnia resentimentului – primul pas spre vindecare. "Nu prin vrăjmăşie ia sfârşit vrăjmăşia, prin prietenie ia sfârşit vrăjmăşia": asta stă scris la începutul învățăturii lui Buddha – astfel vorbeşte *nu* morala, astfel vorbeşte fiziologia. – Resentimentul, născut din slăbiciune, nimănui mai dăunător decât celui slab însuşi – în alte cazuri, unde o natură bogată constituie o condiție inițială, el este un sentiment îmbelşugat până la revărsare, un simțământ asupra căruia putința de a rămâne stăpân este aproape dovada bogăției. Cel care cunoaşte seriozitatea cu care filosofia mea a preluat lupta cu simțămintele de răzbunare şi de acumulare a resentimentelor până în doctrina despre "voința liberă" – lupta cu creştinismul este doar un caz izolat în această privință – va înțelege de ce eu îmi scot tocmai aici la lumină comportamentul meu personal, siguranța instinctului meu în practică. În momentele de decadență mi le-am *interzis* ca fiind dăunătoare; îndată ce viața îmi era iarăşi de-ajuns de bogată şi de plină de mândrie pentru aşa ceva, mi le-am interzis ca fiind *mai prejos* de mine. Acel "fatalism rusesc", de care vorbeam, s-a manifestat în cazul meu prin faptul că mi-am menținut cu străşnicie ani de-a rândul situațiile, locurile, locuințele, mediile sociale aproape insuportabile după ce o dată, prin întâmplare, îmi fuseseră date – era mai bine astfel decât să le schimb, decât să le *simt* susceptibile de a fi modificate – decât a mă revolta împotriva lor...

A fi tulburat în acest fatalism, a fi trezit cu de-a sila din el era un lucru care pe atunci mă putea răni mortal: – adevărul este că şi prezenta de fiecare dată o primejdie de moarte. – A te lua pe tine însuţi drept un destin, a nu te voi "altminteri" – aceasta este în asemenea împrejurări însăşi raţiunea cea mai înaltă.

7

Un alt lucru este războiul. Eu sunt prin firea mea belicos. Dispoziţia de a ataca face parte dintre instinctele mele. A putea fi duşman, a fi duşman – aceasta presupune o natură puternică, oricum este ceva determinat în orice natură puternică. O asemenea natură are nevoie de rezistenţe, în consecinţă *caută* rezistenţa: patosul *agresiv* ţine în mod deopotrivă de necesar, de forţa ca şi de sentimentul de răzbunare sau de sensibilizare faţă de slăbiciune. Femeia, de exemplu, este răzbunătoare: e un lucru condiţionat de slăbiciunea ei, în egală măsură cu sensibilitatea la nevoile străine. – Forţa atacatorului are în potrivnicia de care ea are nevoie un soi de măsură; orice sporire a acestei forţe se exprimă prin căutarea unui adversar mai puternic – sau unei probleme mai dificile; căci un filosof care are o dispoziţie beligerantă îşi provoacă şi problemele cărora să le facă faţă. Misiunea pe care şi-o recunoaşte el nu este să domine împotrivirile în general, ci acele rezistenţe care-i solicită întreaga forţă, abilitate şi competenţă în mânuirea armelor – adică potrivnicii de aceeaşi seamă cu el... Egalitatea adversarilor – aceasta este prima condiţie prealabilă a unui duel cinstit. Împotriva a ceea ce dispreţuieşti, nu poţi duce război; acolo unde poţi să comanzi, unde vezi ceva mai prejos de tine, nu ai pentru ce să duci război. – În ce mă priveşte, practica războiului se poate exprima în patru principii. În primul rând: atac numai problemele care s-au dovedit victorioase – dacă e cazul, aştept până când s-au dovedit victorioase. În al doilea rând: atac numai probleme în care n-aş găsi nici un aliat, în care stau singur – în care mă compromit doar pe mine singur... N-am făcut niciodată în mod public vreun pas care să nu fi fost compromiţător; acesta este criteriul meu pentru a şti că acţionez cum trebuie. În al treilea rând: eu nu atac niciodată persoane – mă slujesc de persoană doar ca de o luptă cu

ajutorul căreia se poate face vizibilă o stare de urgenţă generală, dar lunecoasă, greu de fixat. Astfel l-am atacat pe David Strauss, mai exact, am atacat succesul unei cărţi din "cultura" germană, carte care-şi arătase evidente slăbiciunile bătrâneţii – ca să zic aşa, am surprins această cultură asupra faptului... Astfel l-am atacat pe Wagner, mai precis, falsitatea, impuritatea de instincte a "culturii" noastre, care-i confundă pe cei rafinaţi cu bogaţii, şi pe cei târzii cu cei măreţi. În al patrulea rând: atac numai problemele în care orice fel de diferenţiere personală este exclusă, în care lipseşte orice fond de experienţe negative. Dimpotrivă, a alege atitudinea agresivă este pentru mine o dovadă de bunăvoinţă, în anumite împrejurări, de recunoştinţă. Eu acord o onoare, o distincţie prin faptul că-mi leg numele de o problemă, de o persoană; pentru sau contra – asta îmi e egal. Dacă duc război împotriva creştinismului, aceasta mi se potriveşte, pentru că dinspre partea aceasta nu am avut de întâmpinat nici un fel de fatalitate sau de obstacolări – am avut întotdeauna sentimente bune faţă de creştinii cei mai serioşi. Eu însumi, un adversar de *rigueur* al creştinismului, sunt departe de a le reproşa celor izolaţi ceea ce constituie blestemul care dăinuie de milenii.

8

Să-mi mai iau libertatea de a îndrăzni să mai mărturisesc încă o ultimă trăsătură a firii mele, care în comerţul cu oamenii mi-a făcut nu puţine şi nu neînsemnate greutăţi? Mă caracterizează o pe de-a întregul nefirească sensibilitate a instinctului de puritate, astfel încât pot adulmeca, fiziologic, apropierea, sau – cum să spun? – intimitatea cea mai adâncă, "măruntaiele" unui suflet. Am pentru o asemenea sensibilitate antene psihologice cu care pipăi orice taină şi ştiu s-o iau în stăpânire: de la prima atingere, îmi sunt deja ştiute multele murdării *ascunse* din străfundurile unor naturi, condiţionate poate de impuritatea sângelui, dar travestite prin educaţie. Dacă am observat exact, asemenea naturi, care nu pot suporta puritatea mea, simt şi ele la rândul lor precauţiile dezgustului meu; şi prin aceasta nu ajung deloc mai bine mirositoare... Şi aşa cum m-am obişnuit dintotdeauna – căci extrema curăţenie şi puritate faţă de mine însumi este condiţia

prealabilă a existenței mele şi eu mă pierd cu totul în condiții de necurățenie – înot şi mă scald şi mă simt în elementul meu ca în apa cea mai curată într-un anume element cu totul transparent şi strălucitor. Şi aceasta îmi creează, în relațiile cu oamenii, probleme de răbdare deloc neînsemnate; umanitatea mea constă nu în a simți cu simpatie cum anume este făcut omul, ci în a fi în stare să suport că îi simt... Umanitatea mea este o constantă depăşire a mea însumi. – Dar mie îmi e necesară singurătatea, adică vindecarea, reîntoarcerea la mine însumi, putința de a respira un aer liber, uşor, însuflețit... *Zarathustra* al meu este în întregime un ditiramb ridicat în cinstea singurătății, sau, dacă sunt înțeles aşa cum se cuvine, purității... Din fericire, nu purei nechibzuințe. Cine are ochiul exersat în a distinge culoarea, va şti că se cuvine să-l numească diamantin. – Dezgustul față de om, față de "plebe" a fost întotdeauna cea mai mare primejdie pentru mine... Nu vreți să ascultați cuvintele cu care Zarathustra vorbeşte despre mântuirea de silă?

> *Ce s-a întâmplat, adică, cu mine? Cine m-a mântuit de silă? Cine mi-a întinerit ochiul? Cum am zburat oare aici, în înălțimile acestea, unde nu se mai înghesuie plebea la fântână?*
>
> *Poate că însăşi sila mea mi-a născut aripile şi puterile acestea cu care simțeam apa înviorătoare? Adevăr vă spun, a trebuit să zbor întru înalt ca să găsesc izvorul acesta al plăcerii! –*
>
> *O, v-am găsit, frați ai mei! Aici întru înalt îmi zvâcneşte în față izvorul plăcerii! Şi e aici o viață din care nu soarbe adunătura plebei!*
>
> *Aproape neîndurat de puternic mi te reverşi, izvor al plăcerii! Şi cât de des reverşi paharul, încercând să-l umpli.*
>
> *Şi încă mai trebuie să învăț să mă aproprii de tine cu mai multă sfială: cu prea multă putere țâşneşti tu spre inima mea;*
>
> *– inima mea, asupra căreia mi se mistuie în flăcări vara, vara scurtă, fierbinte, apăsată de mâhnire, încărcată de fericire; cât a jinduit inima mea văratecă după răcoarea ta!*
>
> *Au trecut tulburările şovăitoare ale primăverii! Au trecut de mult fulgii de ninsoare, ai răutății mele, în suflul acestui iunie! Am devenit tot vară şi amiază de vară –*

– o vară în înălțimi cu izvoare înghețate și liniște înseninată: veniți, o, prieteni, ca liniștea aceasta să fie și mai adânc senină!

Căci aici este înaltul nostru și patria noastră; locuim aici în povârnișuri înalte, mult mai presus de toate necurățeniile noastre și seceta lor.

Coborâți-vă acum privirile curate întru izvorul plăcerilor mele, voi, prieteni! Cum vă gândiți că vi s-ar tulbura privirile acolo în el? Iată, el vă surâde cu puritatea lui limpede.

Pe pomul viitorului ne facem acum cuibul; nouă, singuraticilor, vulturii ne vor aduce hrană în ciocurile lor!

Adevăr vă spun, nu e hrană din care să se înfrupte și cei necurați! Ar simți că înghit flăcări și li s-ar arde boturile.

Adevăr vă spun, noi nu ținem aici pregătite adăposturi pentru cei necurați! Peșteră de gheață ar fi fericirea noastră pentru trupurile, pentru duhurile lor!

Și, asemenea vântului celui puternic, vrem noi acum să trăim mai presus de ei toți, vecini cu vulturii, vecini cu zăpada, vecini cu soarele; astfel trăiește vântul cel puternic.

Și, asemenea unui astfel de vânt puternic, voi mai sufla și eu o dată printre ei și cu suflul meu am să le iau suflul duhului lor; așa o voiește viitorul meu.

Adevăr vă spun, un suflu puternic de vânt este Zarathustra pentru tot ceea ce este josnic; și acesta este cuvântul pe care-l cuvântă el dușmanilor lui și tuturor celor ce bântuie pufnind și scuipând: păziți-vă să scuipați împotriva *vântului!...*

DE CE SUNT EU ATÂT DE INTELIGENT

1

– De ce ştiu cu câte ceva mai mult? De ce sunt eu în fond atât de inteligent? N-am stat niciodată să mă gândesc la întrebări care nici nu sunt întrebări, – nu m-am risipit niciodată. – Anumite dificultăţi de natură religioasă, de exemplu, nu le cunosc din experienţă proprie. Mi-a scăpat cu totul în ce măsură anume ar trebui să fiu "păcătos". Şi tot astfel îmi lipseşte un criteriu sigur pentru ceea ce ar trebui să se cheme mustrarea de conştiinţă; judecând după ce se aude, o mustrare de conştiinţă nu mi se pare ceva demn de luat în seamă... N-aş vrea să las o acţiune odată începută în aer, aş prefera să las cu totul la o parte în judecarea valorii un eventual sfârşit prost cu urmările lui. Dacă un lucru s-a terminat prost, adesea se pierde prea uşor privirea senină asupra întregului lucru făcut: o mustrare de conştiinţă mi se pare un "deochi". Să preţuieşti cu atât mai mult un lucru care n-a ieşit bine, tocmai pentru că nu a ieşit bine – asta ar ţine mai degrabă de morala mea. – "Dumnezeu", "Nemurirea sufletului", "Mântuirea", "Tărâmul de dincolo", toate acestea sunt noţiuni cărora nu le-am acordat nici o atenţie, nimic din timpul meu, nici chiar când eram copil, – poate că nu am fost niciodată de ajuns de copil pentru aşa ceva? – Nu cunosc ateismul ca pe un rezultat al unei cauze, şi cu atât mai puţin ca un eveniment care să mi se fi impus: e un lucru pe care îl înţeleg din instinct. Am o curiozitate prea dezvoltată, sunt prea suspicios, prea temerar ca să mă las să-mi placă un răspuns prea grosolan de brutal. Dumnezeu este un răspuns grosolan şi agresiv, o nedelicateţe faţă de un gânditor – în fond chiar de-a dreptul o interdicţie grosolană şi agresivă, aruncată nouă în faţă: nu trebuie să gândiţi!... Cu totul altfel mă interesează o problemă de care depinde mai mult "vindecarea umanităţii", decât cine ştie ce curiozitate teologică: problema nutriţiei. O putem formula acum în discuţie astfel: "Cum trebuie exact să te hrăneşti pentru a dispune de maximul tău de forţă, de *virtù* în înţelesul

pe care-l avea termenul în Renaştere, de virtute lipsită de orice fățărnicie?” – Experiențele mele în această privință sunt cât de proaste posibil; sunt uimit că am auzit atât de târziu această întrebare, că am învățat atât de târziu ceva “rațional” de la o asemenea experiență. Doar nemernicia desăvârşită a culturii noastre germane – “idealismul” ei – îmi explică într-o oarecare măsură de ce tocmai în această privință eu am rămas atât de nedezvoltat, până de-a dreptul la o stare de sfințenie. Această “cultură” care te învață de la început cum să pierzi din vedere *realitățile* pentru a vâna nişte țeluri cu totul problematice, aşa-zis “ideale”, de exemplu “cultura clasică” – ca şi cum n-am fi de la început osândiți să unim, într-un singur concept, :clasic” şi “german”! Mai mult încă, are şi un efect înveselitor – să ne gândim, de exemplu, la un leipzighez având o “formație clasică”! – De fapt, până în anii mei cei mai maturi, eu am mâncat totdeauna *prost*, – ca să mă exprim la modul moral, “impersonal”, “dezinteresat”, “altruist”, spre satisfacția bucătarilor şi a altor semeni creştini. De pildă, mi-am negat cu ajutorul bucătăriei leipzigheze şi simultan cu primele mele studii ale scrierilor lui Schopenhauer (1865), în mod cât se poate de serios, “voința mea de viață”. Să-ți mai strici încă şi stomacul în scopul unei nutriții neîndestulătoare – mi s-a părut că bucătăria pe care am numit-o mai sus a rezolvat această problemă minunat de bine. (Se spune că anul 1866 a constituit în această privință un punct de cotitură –.) Dar bucătăria germană în totul – ce nu are ea pe conştiință! Supa, înainte de felurile propriu-zise de mâncare (încă în cărțile de bucate venețiene din secolul al XVI-lea denumită *alla tedesca*); carnea fiartă în exces, legumele înecate în grăsime şi fleşcăite de tot; prăjiturile tari şi grele ca nişte prespapieruri! Mai adăugăm aici şi nevoia de-a dreptul animalică de feluri suplimentare a germanilor bătrâni, şi de fapt nici măcar bătrâni de-a binelea, şi înțelegem atunci originea *spiritului german* – din deranjamentele măruntaielor... Spiritul german este o indigestie, el nu duce până la capăt nimic. – Dar chiar şi regimul englezesc, care în comparație cu cel german, şi chiar cu cel francez, este un fel de “reîntoarcere la natură”, şi anume la canibalism, este ceva profund respingător pentru instinctele mele; mi se pare că o asemenea dietă îi face spiritului picioare grele, de plumb – picioare de englezoaice... Bucătăria cea mai bună este cea piemonteză. – Băuturile alcoolice îmi sunt dăunătoare; un pahar de vin sau de bere, pe zi, îmi ajunge pe de-a întregul ca să facă din viața mea o “vale a plângerilor”, – la Luenchen

se află antipodul meu. Şi chiar admiţând că am înţeles asta puţin mai târziu, de trăit am trăit-o încă din cea mai fragedă pruncie. Copil încă, îmi închipuiam că a bea vin ar fi, ca şi fumatul, la început doar o vanitate de tânăr, mai târziu o obişnuinţă proastă. Poate că de această judecată aspră e vinovat şi vinul din părţile Naumburgerului. Să cred că vinul binedispune – pentru aşa ceva ar trebui să fiu creştin, adică să cred un lucru care pentru mine e o absurditate. Ciudat este că, având o asemenea vulnerabilitate extremă la doze mici de alcool, chiar mult diluat, devin aproape un lup de mare când e vorba de doze masive. Încă de copil îmi dovedeam astfel vitejia. Să scriu o temă cât de lungă, de latină, într-o singură noapte, şi încă s-o mai transcriu şi refac cu ambiţia de a o modela în ce priveşte forţa şi concizia după modelul meu, Sallust, şi apoi să-mi stropesc latineasca cu un grog de cea mai mare tărie, aşa ceva nu era deloc, pe vremea când eram elev al venerabilei instituţii Schulpforta, în contradicţie cu fiziologia mea, şi poate nici cu cea a lui Sallust – oricât ar fi putut fi cu venerabila Schulpforta... Mai târziu, mai către mijlocul vieţii, m-am decis, de altfel tot mai hotărât, împotriva oricărei băuturi "spirtoase": eu, un adversar al vegetarianismului din experienţă, întocmai ca şi Richard Wagner, care m-a şi convertit la aceasta, nu pot insista, cu mai severă seriozitate, să le sfătuiesc pe toate firile spirituale să renunţe absolut la băuturile alcoolice. Apa ajunge... Prefer locurile unde ai pretutindeni prilejul să bei din izvoarele curgătoare (Nissa, Torino, Sils); paharul de cură mă însoţeşte pretutindeni ca un câine. *In vino veritas:*– se pare că şi aici sunt în dezacord cu lumea întreagă în ce priveşte noţiunea de "adevăr": – pentru mine Duhul pluteşte asupra apelor... Câteva exemple încă culese din morala mea. Un dejun copios e mai uşor de digerat decât unul prea frugal. Prima condiţie a unei bune digestii este ca stomacul să intre în întregime în activitate. Trebuie să-ţi cunoşti dimensiunile propriului stomac. Din aceleaşi motive sunt nerecomandabile mesele prea îndelungate, pe care eu le denumesc holocauste întrerupte, cele organizate la restaurante. – Nici un fel de masă între mese, cafea deloc: cafeaua întunecă mintea. Ceaiul e suportabil doar dimineaţa. În cantităţi mici, dar energic: ceaiul e foarte dăunător şi provoacă indispoziţii pe toată ziua, dacă e doar o idee prea slab. Fiecare îşi are aici măsura lui, deseori între limitele cele mai înguste şi delicate. Într-o climă foarte enervantă, ceaiul este nerecomandabil pentru început: trebuie făcut începutul mesei cam cu o

oră înainte, cu o ceaşcă de cacao densă, căreia i s-a scos grăsimea. – Să stau aşezat locului cât mai puţin timp posibil: să nu acord crezare nici unui gând care nu s-a născut în aer liber şi în mişcare liberă – mişcare în care muşchii să nu se simtă în odihnă. Toate prejudecăţile vin din măruntaie. – A sta locului degeaba – am mai spus-o o dată – este adevăratul păcat împotriva Duhului Sfânt.

2

Cu problema nutriţiei este strâns înrudită şi problema legată de loc şi de climă. Nimeni nu e liber să trăiască oriunde; şi cine are de rezolvat probleme mari, care-i solicită toate forţele, are într-o asemenea privinţă o alegere chiar foarte restrânsă. Influenţa climei asupra metabolismului, puterea de a-l încetini, de a-l grăbi, merge atât de departe încât o greşeală în alegerea locului şi climei nu numai că-l poate înstrăina pe cineva de misiunea sa, ci poate chiar să i-o facă inaccesibilă; nu mai ajunge să-i facă faţă. Vigoarea animalică nu i-a ajuns niciodată suficient de nestăvilită ca să poată răzbi spre acea libertate care să se reverse în cele mai înalte puteri ale spiritului, acolo unde cineva îşi poate spune: lucrul acesta doar eu pot să-l fac... O cât de mică lene a măruntaielor, devenită o obişnuinţă proastă, ajunge pe de-a întregul pentru a transforma un geniu într-un ins mediocru, într-un "german"; doar şi clima germană ajunge pentru a descuraja nişte măruntaie puternice şi chiar eroic predispuse. Ritmul metabolismului stă într-o relaţie directă cu mobilitatea sau lenevia picioarelor spiritului; "spiritul" însuşi e doar o manieră anume a acestui ritm metabolic. Să ne imaginăm locurile în care se află şi s-au aflat oamenii bogaţi în spirit, unde spiritul, rafinamentul, răutatea sunt părţi componente ale fericirii, unde geniul s-a încetăţenit aproape în mod necesar: toate aceste locuri au o atmosferă excelentă, uscată. Paris, Provenţa, Florenţa, Ierusalimul, Atena – aceste nume dovedesc ceva: geniul este *condiţionat* de aerul uscat, de cerul limpede – adică de un metabolism rapid, de posibilitatea de a crea mereu, iarăşi şi iarăşi, pentru sine, cantităţi mari, chiar uriaşe, de forţă. Am în faţa ochilor un caz în care un spirit însemnat şi de mare anvergură a ajuns doar din lipsa fineţei instinctului în ce priveşte alegerea climei îngust, crispat,

specialist şi acrit. Eu însumi aş fi putut ajunge până la urmă un asemenea caz, dacă boala nu m-ar fi constrâns să revin la realitate, la raţiune şi la meditaţii asupra raţiunii. Acum, când, dintr-o îndelungată experienţă, citesc în mine, ca pe un instrument foarte fin şi demn de încredere, efectele cauzelor climaterice şi meteorologice, şi când chiar şi dintr-o scurtă călătorie, cum ar fi de la Torino la Milano, calculez asupra propriei mele fiziologii schimbările în gradul de umiditate al aerului, mă gândesc cu spaimă la faptul lugubru că viaţa mea până în ultimii zece ani, anii cei mai primejdioşi pentru viaţă, s-a petrecut întotdeauna doar în locuri false şi care ar fi trebuit să-mi fie de-a dreptul interzise mie. Naumburg, Schulpforte, Thuringia, şi mai ales Leipzig, Basel, Veneţia – tot atâtea locuri nefaste pentru fiziologia mea. Dacă, la urma urmei, nu am din întreaga mea copilărie şi tinereţe nici o amintire plăcută, ar fi o prostie să invoc aici aşa-numite cauze "morale" – de pildă, lipsa incontestabilă a unei societăţi corespunzătoare: căci această lipsă se face simţită şi astăzi, aşa cum s-a făcut simţită totdeauna, fără ca aceasta să mă fi împiedicat să fiu senin şi eficient. Ci lipsa de cunoştinţe în domeniul fiziologic – blestematul "idealism" – constituie adevărata pacoste în viaţa mea, partea prisositoare şi stupidă din ea, ceva din care nu s-a născut nimic bun, pentru care nu există nici o răscumpărare, nici o echilibrare. Din urmările acestui "idealism" îmi explic eu toate erorile, toate marile aberaţii ale instinctului şi toate "modestiile" care m-au abătut de la misiunea vieţii mele, de exemplu faptul că am devenit filolog – de ce în cel mai rău caz nu medic sau orice altceva de natură să-mi fi deschis ochii? În epoca pe care am petrecut-o la Basel, întreaga mea dietă spirituală, inclusiv modul de împărţire al zilei, a fost o risipă cu totul lipsită de sens a unor forţe extraordinare, fără nici un fel de reîmprospătare care să acopere forţele pierdute, fără nici un gând măcar în ce priveşte uzura şi înlocuirea lor. Lipsea orice individualizare mai fină, orice protecţie a instinctelor dominatoare, era o indiferenţă şi delăsare faţă de orice, un "dezinteres", o uitare a propriilor distanţe – ceva ce n-am să-mi iert niciodată. Când ajunsesem aproape cu totul epuizat, prin însuşi faptul că eram aproape complet epuizat, am început să mă gândesc la această iraţionalitate fundamentală a vieţii mele – "idealismul". Boala a fost cea care m-a readus în cele din urmă la raţiune.

3

Alegerea în ce priveşte hrana; alegerea climei şi a locului unde să trăiesc; – al treilea lucru în care nu este cu nici un preţ îngăduit să se facă o eroare este *alegerea felului de recreaţie*. Şi aici sunt, după gradul în care un spirit este cu adevărat *sui generis*, graniţele pentru ceea ce îi este îngăduit, adică util, tot mai înguste. În cazul meu, lectura face parte din recreaţiile mele: deci, din ceea ce mă desprinde de mine însumi, de ceea ce mă lasă să ies la plimbare în cunoştinţe şi în suflete străine – face parte adică din ceea ce eu nu mai iau în serios. Lectura mă odihneşte chiar de propria mea seriozitate. În epocile când lucrez mult, nu pot fi văzute cărţi în apropierea mea; m-aş feri chiar să las în preajma mea pe cineva să vorbească sau chiar să gândească. Şi asta ar fi tot o lectură... S-a remarcat oare faptul că în orice încordare profundă, cum e cea la care condamnă spiritul şi în fond întregul organism orice perioadă de concepţie, întâmplare, orice fel de excitaţie din afară acţionează mult prea vehement, provoacă întipărituri mult prea adânci? Trebuie evitate cât mai mult cu putinţă întâmplarea, orice fel de excitaţie din afară; un fel de împrejmuire cu ziduri a propriului eu face parte din primele înţelepciuni ale instinctului în perioadele de concepţie spirituală. Am să îngădui ca vreun gând străin să treacă în taină peste zidurile acestea? – Şi aşa tot lectură ar fi... Vremurilor de muncă şi de rodnicie le urmează epoca recreaţiei; veniţi la mine atunci, voi cărţi plăcute, spirituale, inteligente! – Vor fi oare cărţi germane?... Trebuie să mă întorc înapoi cu gândul o jumătate de an ca să mă surprind cu o carte în mână.Şi care era oare? – Un excelent studiu al lui Victor Brochard, *Les Sceptiques Grecs*, în care sunt bine folosite chiar şi *Laertienele* mele. Scepticii, singurele exemplare onorabile în neamul filosofilor cu două până la cinci feţe!... Altminteri îmi caut refugiul aproape întotdeauna în aceleaşi cărţi, în fond un mic număr de cărţi, cărţile într-adevăr potrivite pentru mine. Poate că nu stă în firea mea să citesc mult şi în domenii felurite: o sală de lectură mă îmbolnăveşte. Nu stă în firea mea nici să iubesc mult şi felurit. De instinctele mele ţine mai degrabă prudenţa, chiar ostilitatea faţă de cărţile noi decât "toleranţa", aşa-numita "largeur de coeur" şi alte feluri de "iubire de aproapele"... În fond, e vorba de un număr mic de francezi mai vechi, cei spre care mă reîntorc mereu; eu cred doar în

cultura franceză şi consider tot ceea ce altminteri în Europa se numeşte "cultură" ca o neînţelegere, ca să nu mai vorbim de cultura germană... Puţinele cazuri de cultură superioară pe care le-am întâlnit în Germania erau toate de origine franceză, înainte de toate doamna Cosima Wagner, de departe cea mai proeminentă voce în probleme de gust, pe care am auzit-o vreodată. – Faptul că pe Pascal nu îl citesc ci îl iubesc, ca pe cea mai instructivă victimă a creştinismului, ucisă cu încetul, la început trupeşte, apoi psihologic, după întreaga logică a acestei cea mai odioasă formă a ferocităţii omeneşti; că am ceva din neastâmpărul lui Montaigne în spiritul – şi cine ştie? – poate chiar şi în trupul meu; că gustul meu artistic le ia, nu fără o oarecare înverşunare, apărarea unor nume ca Molière, Corneille şi Racine împotriva unui geniu necultivat ca Shakespeare; ktoate acestea nu exclud adevărul că nici chiar cei de pe urmă francezi nu ar constitui pentru mine o societate fermecătoare.

De altfel nici nu văd în ce secol al istoriei am putea găsi laolaltă psihologi înzestraţi cu atâta curiozitate şi atâta delicateţe, cum sunt în Parisul zilelor noastre: numesc cu titlu de exemplificare – căci numărul lor nu este deloc mic – pe domnii Paul Bourget, Pierre Loti, Gyp, Meilhac, Anatole France, Jules Lemaître sau, pentru a desprinde pe unul din rasa celor puternici, un adevărat latin, căruia îi sunt în mod deosebit devotat, Guy de Maupassant. Între noi fie spus, prefer *această* generaţie chiar marilor ei maeştri, care, cu toţii, au fost pervertiţi de filosofia germană (domnul Taine de exemplu prin Hegel, pe care el îl datorează înţelegerii greşite a unor oameni şi timpuri mai mari). Oriunde ajunge Germania, ea *perverteşte* cultura. Războiul de-abia a "mântuit" spiritul în Franţa... Stendhal, una din cele mai frumoase întâmplări din viaţa mea – căci tot ceea ce face epocă în viaţa mea mi-a adus întâmplarea, niciodată o recomandare deliberată – este cu totul şi cu totul nepreţuit cu ochiul său de psiholog care ştie să prevadă, cu siguranţa cu care cuprinde faptele, care aminteşte de marii realişti concreţi (ex ungue Napoleonem –); în sfârşit, nu în ultimul rând un ateu *cinstit*, o specie rară, aproape imposibil de întâlnit, în Franţa – în cinstea lui Prosper Mérimée... Poate chiar sunt invidios pe Stendhal? El mi-a luat de sub nas cel mai bun cuvânt de spirit ateu pe care l-aş fi putut face eu: "Cea mai bună scuză a lui Dumnezeu este că nu există"... Eu însumi am spus undeva: Care a fost până acum cea mai mare obiecţie împotriva existenţei? Dumnezeu...

4

Cel mai înalt înțeles al noțiunii de poet liric mi l-a oferit Heinrich Heine. Caut în zadar în toate împărățiile mileniilor o muzică deopotrivă de dulce şi de pasionată. El stăpânea acea răutate zeiască fără de care eu nu-mi pot imagina desăvârşirea. – După un asemenea criteriu prețuiesc eu valoarea oamenilor, raselor, şi anume după măsura în care ei ştiu să înțeleagă zeul ca fiind nedespărțit de satir. – Şi cum se mai pricepe el să-i trateze pe germani şi ceea ce este german! Se va spune odată că Heine şi cu mine am fost cei mai de seamă artişti ai limbii germane – la o depărtare incalculabilă de toți cei care, ca simpli germani, au căutat să facă ceva cu această limbă. – Cu *Manfred* al lui Byron eu sunt fără îndoială îndeaproape înrudit: am găsit şi eu în mine însumi toate abisurile lui, – la treisprezece ani eram matur pentru această operă. Nu-i socotesc vrednici de nici un cuvânt, cel mult de o privire, pe cei care în prezența lui *Manfred* îndrăznesc să pronunțe numele lui *Faust.* Germanii sunt *incapabili* de orice înțelegere a noțiunii de măreție: dovadă Schumann. Eu însumi, iritat de aceşti saxoni dulcegi, am compus o contra-uvertură pentru *Manfred,* despre care Hans von Bülow a spus că el nu a mai văzut ceva comparabil pe vreo partitură: aşa ceva ar fi o adevărată violentare a Euterpei. – Când caut cea mai înaltă formulă pentru a-l exprima pe Shakespeare, găsesc numai faptul că el l-a conceput pe tipul lui Caesar. O asemenea figură nu poate fi imitată după ureche – eşti astfel sau nu eşti. Poetul mare creează numai din propria sa realitate – până la gradul de intensitate că el dincolo de opera sa nu mai e în măsură să suporte altceva... Când arunc vreo singură privire în *Zarathustra* al meu, mă plimb câte o jumătate de oră în sus şi în jos prin cameră, incapabil să-mi mai stăpânesc accesele de plâns cu sughițuri. – Nu cunosc vreo lectură mai în măsură să sfâşie inima decât cea a lui Shakespeare: cât trebuie să fi suferit un om pentru a fi obligat să fie într-o asemenea măsură grosolan şi abject! – Este oare înțeles Hamlet? Nu îndoiala, *certitudinea* este cea care îl face nebun... Dar pentru a simți astfel trebuie să fii profund, să fii Abis, Filosof... Noi cu toții *suntem înspăimântați* de adevăr... Şi să recunosc şi aceasta: sunt instinctiv sigur şi convins că lordul Bacon este originea, autorul, cel care chinuieşte animalele şi pe sine însuşi prin această literatură de cea

mai fantastică înfăţişare: ce mă mai interesează jalnica vorbărie în sensul acesta a capetelor confuze şi pătrate ale specialiştilor americani? Însă forţa aceasta pentru cea mai viguroasă categorie a realităţii viziunii este nu numai compatibilă cu cea mai viguroasă forţă de acţiune, cu monstruosul însuşi al acţiunii, cu crima – ea o presupune de la sine... Nu cunoaştem nici de departe de-ajuns lucruri cu privire la lordul Bacon, primul realist în oricare înţeles magnific al termenului, pentru a şti tot ce a făcut el, ce a vrut el, ce a trăit el în fiinţa lui... Şi, la dracu', domnilor critici! Admiţând că l-aş fi denumit pe Zarathustra al meu cu un nume străin, de exemplu cu cel al lui Richard Wagner, n-ar fi ajuns subtilitatea a două milenii pentru a ghici că autorul lui *Omenesc, prea omenesc* este vizionarul lui Zarathustra...

5

Aici, unde vorbesc despre recreaţiile şi sursele de împrospătare ale vieţii mele, îmi e necesar un cuvânt pentru a-mi exprima recunoştinţa pentru ceea ce de departe a reprezentat cea mai profundă şi cordială sursă de asemenea împrospătare şi recreaţie. Aceasta a fost fără nici o îndoială relaţia mea mai intimă cu Richard Wagner. Preţuiesc cum se cuvine restul relaţiilor mele omeneşti; dar cu nici un preţ n-aş renunţa la zilele vieţii mele petrecute la Tribschen, zile de încredere, de seninătate, de întâmplări sublime – clipe profunde... Nu ştiu ce experienţe au trăit alţii cu Wagner; peste cerul nostru nu a alunecat niciodată vreun nor. – Şi cu aceasta mă mai întorc o dată, la Franţa, – nu am nici un sentiment temeinic, am doar o strâmbătură de dispreţ, din colţul gurii, faţă de toţi wagnerienii et hoc genus omne, care-şi închipuie că-l cinstesc pe Wagner prin faptul că se găsesc pe ei înşişi *asemenea* lui... Aşa cum sunt eu, în cele mai profunde instincte ale mele, străin faţă de tot ce este german, până într-atât încât chiar şi apropierea unui german îmi tulbură digestia, prima mea întâlnire cu Wagner a fost şi prima respiraţie liberă a vieţii mele: l-am simţit, l-am venerat ca pe însăşi *Străinătatea*, ca pe un contrariu, ca pe un protest viu împotriva tuturor "virtuţilor germane". – Noi, cei care am copilărit în aerul de mlaştină al anilor cincizeci, suntem cu necesitate pesimişti în ce priveşte noţiunea de "german"; nu putem fi nimic altceva decât

Revoluționari – noi nu vom consimți la nici o stare de lucruri în care bigoții și fățarnicii să fie pe primul plan. Îmi e cu desăvârșire indiferent că el joacă astăzi pe alte culori, că el se îmbracă în purpură și în uniforme de husar... N-are decât! Wagner a fost un Revoluționar – el a fugit de germani, departe... Ca artist, nimeni nu are altă patrie în Europa decât Parisul: acea *délicatesse* în toate cele cinci simțuri artistice, pe care o presupune arta lui Wagner, sensibilitatea pentru nuanțe, morbiditatea psihologică se întâlnesc numai la Paris. Nicăieri în altă parte nu se găsește această pasiune în ce privește problemele formei, această seriozitate în opera de *mise en scène* – este seriozitatea pariziană prin excelență. În Germania nu există noțiunea ambiției monstruoase care trăiește în sufletul unui artist parizian. Germanul este blajin – Wagner nu era câtuși de puțin blajin... Dar am expus îndeajuns (în *Dincolo de bine și de rău*, aforismul 256) locul care îi revine lui Wagner, unde își are el înrudirile cele mai apropiate: în romantismul târziu francez, în acea categorie de artiști profund vizionari și în înalt avântându-se ca Delacroix și Berlioz, păstrând un fond maladiv, de suferință incurabilă în adâncul ființei, mari fanatici ai *expresiei*, virtuoși până în măduva oaselor... Cine a fost, în fond, primul adept *inteligent* al lui Wagner? Charles Baudelaire, același care l-a înțeles primul pe Delacroix, acel decadent tipic în care s-a recunoscut o întreagă rasă de artiști – el a fost poate și ultimul dintre ei... Ce nu i-am iertat niciodată lui Wagner? Că a consimțit să coboare printre germani – că a devenit un german al Reichului... Oriunde își întinde sfera de acțiune Germania, *pervertește cultura*.

6

Cântărind bine totul, eu nu mi-aș fi suportat tinerețea dacă nu ar fi existat muzica wagneriană. Căci am fost *condamnat* să trăiesc printre germani. Dacă vrei să te eliberezi de o apăsare insuportabilă, ai nevoie de hașiș. Foarte bine, eu am avut nevoie de Wagner. Wagner este antidotul împotriva a tot ce este german par excellence, – o otravă el însuși, nu contest asta... Din clipa în care a existat o partitură pentru pian din *Tristan* – complimentele mele, domnule von Bülow! – eu am fost wagnerian. Operele anterioare ale lui Wagner le vedeam mai

prejos de mine – încă prea comune, prea "germane"... Dar mai caut şi astăzi o operă de o deopotrivă de primejdioasă putere de fascinaţie, de o frumuseţe infinită, deopotrivă de înfricoşătoare şi dulce cum este *Tristan* – o caut zadarnic în toate artele. Toată stranietatea lui Leonardo da Vinci îşi pierde vraja la primele sunete din *Tristan*. Această operă este în totul *non plus ultra* al lui Wagner; el s-a recules din ea cu *Maeştrii cântăreţi* şi cu *Inelul Nibelungilor*. Să se însănătoşească – aceasta înseamnă un regres, un pas înapoi pentru o natură cum e cea a lui Wagner... Consider ca o fericire de prima mână faptul de a fi trăit la timpul cuvenit şi tocmai printre germani de a fi fost *matur* pentru această operă: atât de departe poate merge la mine curiozitatea psihologului. Lumea e săracă pentru cel care nu a fost niciodată de-ajuns de bolnav pentru această "voluptate a iadului": îţi este îngăduit, eşti chiar obligat, să foloseşti aici o formulă mistică. Cred că eu cunosc mai bine decât oricine altcineva ce lucru uriaş a reuşit să facă Wagner, cele cincizeci de lumi ale extazurilor stranii, pentru care nimeni altul în afară de el nu a avut aripi de-ajuns de puternice; şi aşa cum sunt eu, de-ajuns de puternic pentru a întoarce în folosul meu chiar şi cele mai problematice şi primejdioase lucruri din jur, devenind astfel şi mai puternic, îl numesc pe Wagner cel mai mare binefăcător al vieţii mele. Ceea ce ne înrudeşte, faptul că am suferit mai profund, chiar şi unul din cauza celuilalt, decât ar putea îndura să sufere oamenii acestui secol, va lega veşnic numele noastre unul de altul: şi tot atât de sigur cum este că Wagner e printre germani o mare eroare, şi eu însumi sunt şi voi fi totdeauna o asemenea eroare. – ***Întâi*** două secole de disciplină psihologică şi artistică, domnilor germani... Dar aşa ceva nu se recuperează.

7

Mai spun o vorbă pentru urechile cele mai selecte: ce vreau eu în fond de la muzică. Ca ea să fie senină şi profundă ca o după-amiază de octombrie. Ca ea să fie directă, destinsă, tandră, o femeiuşcă dulce, făcută din ticăloşie şi graţie... Nu voi recunoaşte niciodată că un german ar putea şti ce este muzica. Cei cărora li se spune că au fost muzicieni germani, cei mai mari dintre ei în orice caz, sunt străini,

slavi, croați, italieni, olandezi – sau evrei; în celelalte cazuri, germani de rasă puternică, germani dintr-un neam care a murit, ca Heinrich Schutz, Bach şi Händel. Eu însumi sunt încă de-ajuns de polonez pentru a ceda tot restul muzicii în schimbul lui Chopin; exclud de aici din trei motive, *Idila lui Siegfried* de Wagner, poate şi câte ceva din Liszt, care depăşeşte prin accente orchestrale sublime pe toți ceilalți muzicieni; şi, în cele din urmă, tot ce s-a afirmat dincolo de Alpi – de partea aceasta în schimb... N-aş vrea să ştiu că lipseşte Rossini, şi încă şi mai puțin pe cel care reprezintă *pentru mine* Sudul în muzică, muzica acelui maestro venețian al meu, Pietro Gasti. Şi când spun dincolo de Alpi, la drept vorbind spun doar Veneția. Când caut un alt cuvânt pentru muzică, găsesc întotdeauna doar cuvântul Veneția. Nu pot face nici o deosebire între lacrimi şi muzică – nu ştiu să gândesc fericirea, Sudul, fără un anume fior de spaimă.

M-am oprit pe puntea aceasta
Şi eu de curând, în noapte.
Venea de departe – o cântare;
Stropi de aur picurând
Peste-ntinderea tremurătoare abia.
Gondole, lumini, muzică –
Plutind amețitoare-n amurg...

Sufletul meu, tremur de coarde,
îşi cânta, nevăzut mângâiat,
tainic cântec de gondolier,
tremurător licărind, fericit.
– Îl ascultă oare cineva?.

8

În toate acestea – în alegerea hranei, a locului de rezidență, a climei, a recreațiilor – comandă un instinct al autoconservării, care se exprimă în modul cel mai neechivoc ca instinct de autoapărare. A nu vedea, a nu auzi multe, a nu lăsa multe să te atingă – este o primă înțelepciune, o primă dovadă a faptului că nu eşti o întâmplare, ci o

necesitate. Cuvântul uzual pentru acest instinct de autoapărare este *Gustul*. Imperativul său comandă nu numai a spune "nu" acolo unde un "Da" ar fi o "lepădare de sine", ci de a spune "nu" *cât mai puțin posibil*. E vorba aici de o despărțire de sine însuşi de a-şi lua adio de la situațiile în care un "Nu" ar fi fost iarăşi şi iarăşi necesar. Rațiunea pentru aceasta stă în faptul că cheltuirea unor forțe în scopuri defensive, oricât de mici ar fi, odată devenite o regulă, o obişnuință, reprezintă o sărăcire extraordinară şi total inutilă. Cele mai mari risipe de forțe ale noastre sunt cel mai adesea cele mărunte. Apărarea, împotrivirea față de vreo solicitare, este o cheltuială – nu trebuie să ne înşelăm în privința aceasta – înseamnă o forță cheltuită în scopuri negative. Poți ajunge, pur şi simplu apărându-te tot timpul, atât de slab, încât să nu te mai poți apăra. Să presupunem că ies acum din casă şi întâlnesc, în locul liniştitului şi aristocraticului Torino, un orăşel german: instinctul meu ar trebui să se baricadeze într-o împotrivire pentru a respinge tot ceea ce l-ar asalta venid din această lume a platitudinii şi laşității. Sau aş întâlni un mare oraş german, o citadelă a viciilor, unde nu creşte nici o viață, unde orice lucru, şi bun şi rău, este adus cu sila din afară. N-ar trebui, într-o asemenea situație, să mă transform în arici? – Dar să-ți scoți astfel țepi este o risipă, chiar un lux îndoit, când ai libertatea să nu ai pur şi simplu țepi zburliți în afară, ci mâinile *deschise*...

O altă modalitate de autoapărare şi de înțelepciune constă în a te pune în situația în care să *reacționezi cât mai rar cu putință,* să eviți adică situațiile şi condițiile în care ai fi condamnat să-ți laşi cum s-ar spune deoparte propria "libertate", inițiativa proprie, şi ar trebui să ajungi o simplă reacție față de exterior. Iau drept comparație relațiile față de cărți. Eruditul, cel care în fond nu face decât să "consume" cărțile – filologul cu un asemenea consum mediu zilnic de aproximativ 200 de pagini – îşi pierde până la urmă cu totul capacitatea de a mai gândi singur. Dacă nu mai consumă astfel cărți, atunci nu mai gândeşte. *Răspunde* unei excitații (– unui gând citit), atunci când gândeşte – până la urmă nu mai face altceva decât să reacționeze. Învățatul îşi cheltuieşte întreaga forță în a spune "Da" şi "Nu", în critica celor deja spuse – el însuşi nu mai gândeşte... Instinctul de autoapărare i s-a moleşit cu totul; în alte cazuri s-ar apăra doar de cărți. Învățatul de acest fel – un decadent. – Am văzut cu ochii mei: naturi dotate, bogate şi libere abia împlinind treizeci de ani

"istoviți de atâta lectură", bețe de chibrituri, care trebuie frecate viguros ca să mai scoată scântei – "gânduri". Dimineața devreme, când se crapă de ziuă, când totul e proaspăt și viu, în aurora forțelor proprii, să citești o carte – numesc asta o faptă de-a dreptul vicioasă.

9

Ajunşi aici, nu mai e cu putință de evitat răspunsul la întrebarea *cum devii ceea ce ești?* Și cu asta ating măiestria în arta autoconservării – egoismul... Admițând anume că misiunea, vocația, destinul vocației se situează mai presus de o măsură comună, e sigur că n-ar putea exista o primejdie mai mare decât de a face față singur acestei misiuni. Pentru a deveni ceea ce ești se presupune că nu bănuiești nici pe departe ce ești. Din acest punct de vedere înseși greșelile vieții își au sensul și valoarea lor, abaterile din drum și ocolurile, ezitările, "modestiile" seriozității, cheltuite pe sarcini care sunt dincolo de adevărata sarcină. Și aici își găsește expresia o mare înțelepciune, chiar suprema înțelepciune: acolo unde *nosce te ipsum* ar fi rețeta prăbușirii, uitarea-de-sine, înțelegerea greșită-de-sine, auto-diminuarea, auto-limitarea, auto-mediocrizarea devin rațiunea însăși. Ca să ne exprimăm în termeni morali: iubirea de aproapele, viața pentru alții și altele poate constitui criteriul de apărare pentru conservarea celei mai dure individualități. Acesta este cazul de excepție, în care eu, împotriva normelor și convingerilor mele, iau partea instinctelor " altruiste": ele lucrează aici în slujba egoismului, autodisciplinei. – Trebuie ca întreaga suprafață a conștiinței – conștiința este o supreficialitatea – să fie păstrată pură de oricare din marile imperative. Precauția chiar și în fața oricăror cuvinte mari, oricăror atitudini mărețe! Teoria reprezintă primejdia că instinctul poate ajunge "să se înțeleagă pe sine" prea devreme. Și între timp crește, și iarăși crește în adâncuri "ideea" organizatoare, cea care este chemată să devină stăpânitoare, – ea începe să comande, ea duce încet, pe căi lăturalnice și prin ocoluri, îndărăt, ea pregătește însușiri și capacități care odată și odată se vor dovedi indispensabile ca mijloace în slujba întregului – ea construiește, pe rând, toate potențele care pot să slujească, înainte ca să fi lăsat să se exprime ceva din sarcinile

dominante, ceva despre "țintă", "scop", "sens". – Privită din acest unghi viața mea e cu adevărat minunată. Pentru sarcina unei *transmutări a valorilor* erau poate necesare mai multe puteri decât s-au aflat vreodată laolaltă într-o singură ființă, și în primul și contrariile unor asemenea capacități, strânse laolaltă și fără ca să se tulbure, să se contracareze unele pe altele. Ierarhizarea acestor capacități: distanța și arta de a ști să separi fără să creezi ostilități; arta de a nu amesteca nimic, de a nu "împăca" nimic; o multiplicitate uriașă, care, cu toate acestea, să fie contrariul haosului – aceasta a fost condiția prealabilă, îndelungata și tainica muncă și artă a instinctului meu. Protecția binefăcătoare pe care a exercitat-o asupra mea s-a făcut în mod deosebit simțită prin faptul că eu n-am bănuit nici o clipă ce anume creștea în mine – că toate capacitățile acestea ale mele au răsărit deodată la iveală, mature, în ultima lor desăvârșire, într-o zi. Nu păstrez în amintirea mea nici o clipă în care m-aș fi străduit din greu – nu e cu putință să se dovedească măcar o urmă de luptă în viața mea, eu sunt contrariul unei naturi erotice. "Să vreau" ceva, "să mă străduiesc" spre ceva, să am în vedere un "scop", o "dorință" – toate acestea eu nu le cunosc din propria experiență. Chiar și în clipa aceasta, îmi arunc privirea spre viitor – un viitor larg și întins! – ca asupra unei mări liniștite; nici o dorință nu-i unduiește oglinda. Nu vreau nici în cea mai mică măsură ca ceva să fie altfel decât este; eu însumi nu vreau să devin altul... Dar eu am trăit totdeauna așa. Nu am avut nici o dorință. Cineva care după ce și-a împlinit al patruzeci și patrulea an de viată poate să spună că nu s-a străduit niciodată după onoruri, după femei, după bani! Nu că ele mi-ar fi lipsit... De exemplu, într-o zi, am fost deodată profesor universitar – nici nu visasem măcar așa ceva, căci abia dacă împlinisem 24 de ani. Astfel am fost cu doi înainte, într-o zi, filolog: în sensul că prima mea lucrare filologică – începutul meu, în toate înțelesurile cuvântului – mi-a fost cerută de profesorul meu Ritschl pentru publicare în revista sa *Rheinisches Museum*. (Ritschl – o spun cu venerație – singurul învățat genial pe care l-am văzut la față în toată viața mea. El avea acea perversitate plăcută care ne caracterizează pe noi turingienii și care-l face simpatic chiar și pe un german: – noi preferăm, pentru a ajunge la adevăr, chiar și vicleșugurile. Prin aceste cuvinte nu aș vrea câtuși de puțin să-l subapreciez pe compatriotul meu mai apropiat, înțeleptul Leopold von Ranke...)

10

Voi fi întrebat de ce, la urma urmei, am povestit toate lucrurile acestea mărunte şi, din punctul de vedere al judecăţii comune tradiţionale, de-a dreptul indiferente: îmi dăunez singur, cu atât mai mult dacă e adevărat că eu sunt menit să reprezint mari misiuni. Răspunsul: lucrările acestea mărunte – nutriţia, locul şederii, clima, distracţiile, întreaga cazuistică a egoismului – sunt incomparabil mai importante decât tot ceea ce a fost considerat până acum ca fiind important. De aici anume, trebuie să începem să uităm ce am învăţat. Toate cele pe care le-a cumpănit până acum cu seriozitate umanitatea nu sunt nici măcar realităţi, simple închipuiri, mai riguros vorbind minciuni ieşite din instinctele rele ale unor naturi bolnave, în cel mai profund sens nocive. – Toate conceptele de "Dumnezeu", "suflet", "virtute", "păcat", "lumea dc dincolo","adevăr", "viaţa veşnică"... Însă în ele a fost căutată mărcţia naturii omeneşti, "dumnezeirea" ci... Toate problemele politicii, orânduirii sociale, ale educaţiei, au fost, prin ele, falsificate până în cea mai din urmă fibră, până într-atât încât oamenii cei mai dăunători au fost luaţi drept mari oameni – încât am învăţat să dispreţuim lucrurile "mărunte", adică împrejurările fundamentale ale vieţii înseşi... Dacă mă compar acum cu oamenii care au fost cinstiţi până acum ca fiind oamenii cei mai de seamă, deosebirea apare evidentă. Eu îi consider pe aceştia cei mai de seamă nici măcar ca fiind oameni – ei sunt pentru mine scursori ale umanităţii, avortoni ai bolii şi instinctelor răzbunătoare: ei sunt oameni nesănătoşi, prin esenţă incurabili, care se răzbună pe viaţă... Eu vreau să fiu opusul acestora: privilegiul meu este că eu stăpânesc cea mai subtilă fincţe faţa de toate semnele de manifestare ale instinctelor sănătoase. Din mine lipsesc orice fel de trăsături maladive; nici chiar în epocile celei mai serioase boli, eu nu am fost bolnăvicios; s-ar căuta în zadar în fiinţa mea vreo singură trăsătură de fanatism. Nu mi s-ar putea dovedi că, în nici o clipă a vieţii mele, aş fi adoptat vreo atitudine arogantă sau patetică. Patosul unei atitudini nu aparţine de ceea ce se cheamă măreţie; în fond, cine are nevoie de atitudini este fals... Păziţi-vă de toţi oamenii pitoreşti! Viaţa mi-a devenit uşoară, şi în cel mai înalt grad uşoară, atunci când mi s-au cerut cele mai grele lucruri. Cine m-a văzut în aceste şaptezeci de zile ale toamnei acesteia,

când, fără întrerupere, am creat numai opere de primul rang – pe care nici un om nu mi le poate imita – sau prefigura, şi le-am creat cu deplină răspundere pentru toate mileniile care vor veni după mine, acela nu va putea descoperi la mine nici o urmă de încordare, ci cu atât mai mult, dimpotrivă, o prospeţime şi o seninătate atotputernic revărsându-se. Niciodată n-am mâncat cu o mai plăcută poftă de mâncare, niciodată n-am dormit mai bine. – Nu cunosc nici un alt fel de a duce la împlinire sarcinile mari decât jocul: jocul este ca indiciu al măreţiei, o condiţie prealabilă esenţială. Cea mai mică constrângere, mina întunecată, un ton de oarecare asprime al vocii, toate acestea sunt reproşuri la adresa unui om, şi cu atât mai mult la adresa operei sale!... Nu ai voie să ai nervozităţi... Chiar şi să suferi de singurătate constituie o obiecţie – eu am suferit totdeauna numai de a fi în mulţime... Într-o epocă absurd de timpurie, când aveam şapte ani, ştiam sigur că nici un cuvânt omenesc n-avea să mă poată atinge, ajunge din urmă vreodată; şi m-a văzut vreodată cineva tulburat din cauza aceasta? – Păstrez şi astăzi încă aceeaşi amabilitate faţa de oricine, sunt cât se poate de prevenitor faţă şi de cei mai mărunţi, şi în toate acestea nu intră nici un gram de superioritate, de dispreţ ascuns. Cel pe care-l dispreţuiesc *ghiceşte* că va fi dispreţuit de mine; prin simpla mea existenţă, îi scot din sărite pe toţi cei care au sânge impur în vine...Formula mea pentru ceea ce este măreţ în oameni este *amor fati*: ca să nu vrei să ai nimic altfel, nici înaintea ta, nici în urma ta, nici în întreaga veşnicie. Nu numai să ştii să suporţi ceea ce este necesar, şi cu atât mai puţin să-l ascunzi – orice idealism este ipocrizia în faţa necesităţii – ci să-l iubeşti...

DE CE SCRIU CĂRȚI ATÂT DE BUNE

1

Una sunt eu, alta sunt scrierile mele. – Aici, înainte de a vorbi despre ele propriu-zis, va fi atinsă problema înțelegerii sau a ne-înțelegerii acestor scrieri. O fac exact atât de nepăsător cât se şi cuvine să se facă aşa ceva, căci nu a venit încă nici pe departe vremea acestei probleme. Eu însumi nu am ajuns încă la vremea mea, sunt unii care se nasc postum. Cândva, va fi nevoie de instituții în care să trăiască şi să se propovăduiască învățăturile aşa cum înțeleg eu că trebuie să se facă aceasta; poate chiar vor fi înființate şi unele catedre pentru interpretarea lui *Zarathustra*. Dar ar fi o desăvârşită contradicție cu mine însumi, dacă eu aş aştepta încă de azi urechi şi mâini pentru adevărurile mele: faptul că astăzi nu se aude, faptul că astăzi nimeni nu ştie să primească de la mine, este nu numai de înțeles, mi se pare chiar că este ceea ce se cuvine. Eu nu vreau să fiu confundat – şi aici se include şi obligația ca eu însumi să nu mă confund cu un altul. – Să mai spun încă o dată, puține exemple de "rea-voință" pot fi dovedite în viața mea; şi aproape că n-aş putea să povestesc nici un singur caz de "rea-voință" literară. Dimpotrivă, prea multe de *pură nebunie!*... Mi se pare una din cele mai rare dovezi de distincție, pe care poate să o producă cineva despre sine însuşi, ca atunci când ia în mână o carte de-a mea – pretind chiar ca atunci să-şi scoată cizmele – să nu vorbească prostii... Când, odată, doctorul Heinrich von Stein mi s-a plâns, cu toată sinceritatea, că nu înțelege nici un cuvânt din *Zarathustra* al meu, i-am spus că totul e în regulă: a înțelege şase propozițiuni din cartea aceasta, adică a le *trăi*, înalță pe cineva pe o treaptă mai sus, în condiția de muritor, decât cea pe care ar putea-o atinge omul "modern". Şi cum aş putea eu, cu un asemenea simț al distanței, să-mi doresc măcar să fiu citit de "modernii" pe care îi cunosc! – Triumful meu este tocmai inversul celui al lui Schopenhauer – eu spun *"non legor, non legar"*. – Nu că aş vrea să subapreciez plăcerea pe care mi-a făcut-o de mai multe ori nevinovăția spunând "Nu" la scrierile mele. Încă în vara aceasta, într-un moment când eu cu literatura mea, care cântăreşte atâta de greu, am reuşit poate să

dezechilibrez tot restul literaturii, un profesor de la Universitatea din Berlin mi-a dat binevoitor de înțeles că ar trebui să mă slujesc totuşi de alte mijloace: lucrurile, precum cele pe care le scriu eu, nu le mai citeşte nimeni. – Şi, până la urmă, nu Germania, ci Elveția e cea care a produs două cazuri extreme. O recenzie de dr. V. Widmann, în *Bund*, despre *Dincolo de bine şi de rău*, sub titlul de "Primejdioasa carte a lui Nietzsche", şi o privire de ansamblu, în general, asupra cărților mele din partea domnului Karl Spitteler, de asemenea în *Bund*, sunt un punct maxim în viața mea – mă feresc să spun în ce sens... Cel din urmă a tratat, de exemplu, *Zarathustra* al meu ca pe un exercițiu superior de stil, cu dorința că poate mai târziu mă voi ocupa totuşi şi de conținut; dr. Widmann mi-a exprimat prețuirea sa pentru curajul cu care mă străduiesc să desființez toate sentimentele cuviincioase. – Printr-o mică viclenie a întâmplării, aici, fiecare propozițiune, era, cu o consecvență pe care am admirat-o, inversul unui adevăr: în fond, n-ar mai fi fost altceva de făcut decât să "răstorni valoarea tuturor valorilor" pentru ca, în chip cu totul remarcabil, să fi bătut cuiul exact cum trebuia la locul lui, în perete, deasupra capului meu, – în loc de a-l fi bătut prin capul meu... Şi cu atât mai mult caut o explicație. – Până la urmă, nimeni nu poate să scoată din lucruri, socotind aici şi cărțile, mai multe decât ştie el însuşi. Dar dacă nu ai, pornind de la cele trăite, nici un acces spre altceva, atunci nu ai nici ureche. Să ne gândim acum la un caz extrem: că o carte vorbeşte despre trăiri care sunt cu totul în afara posibilităților unei experiențe frecvente sau chiar doar foarte rare – că ea ar fi un prim limbaj pentru o nouă serie de experiențe. Într-un caz ca acesta, nu se va auzi pur şi simplu nimic, cu iluzia acustică, în plus, că acolo unde nu se aude nimic, *nici nu este nimic*... Aceasta este în cele din urmă experiența mea medie şi, dacă vreți, *originalitatea* experienței mele. Cine a crezut că a înțeles ceva despre mine şi-a făcut întâi o imagine despre mine, după chipul şi asemănarea sa – nu rareori una de-a dreptul opusă mie însumi, de exemplu cea a unui "idealist"; cine nu a înțeles nimic în ce mă priveşte, a negat că eu aş fi putut fi luat în considerație măcar. Cuvântul "supraom", pentru a desemna un tip de cea mai înaltă realizare, prin opoziție cu omul "modern", cu omul "bun", cu creştinii şi cu alți nihilişti – un cuvânt care, în gura lui Zarathustra, anihilatorul moralei, este un cuvânt ce poate, în cea mai mare măsură, să dea de gândit, este înțeles aproape pretutindeni, cu o nevinovăție deplină, în

sensul acelor valori al căror contrar a fost adus la lumină în figura lui Zarathustra; adică drept tipul "idealist" al unei categorii mai înalte de oameni, pe jumătate "sfânt", pe jumătate "geniu"... O altă vită cornută învățată m-a bănuit la rândul său de darwinism; chiar şi acel "cult al eroilor" respins de mine cu atât sarcasm, al marelui falsificator, vinovat față de ştiință şi voință, care a fost Carlyle, a fost greşit recunoscut în ce mă priveşte. Celui căruia i-am şoptit la ureche că ar trebui să caute în jur mai degrabă un Cesare Borgia decât un Parsifal, nu-i venea să-şi creadă urechilor. – Va trebui să mi se ierte faptul că sunt complet lipsit de curiozitate în ce priveşte recenziile cărților mele, mai ales a celor apărute în ziare. Prietenii mei, editorii cărților mele, ştiu aceasta şi nu vorbesc cu mine despre aşa ceva. Într-un singur caz deosebit, am văzut o dată cu ochii mei cum s-a păcătuit împotriva uneia din cărțile mele – era *Dicolo de bine şi de rău*; aş putea scrie un eseu de-a dreptul instructiv despre asta. S-ar crede oare că ziarul național – şi remarc pentru cititorii mei din străinătate că e vorba de un ziar prusac – cu permisiunea dumneavoastră, eu însumi nu citesc decât *Journal des Débats* – a putut înțelege cu toată seriozitatea cartea aceasta ca fiind un "semn al timpului", ca pe veritabila filosofie cuvenită a junker-ilor, în fața căreia ziarul oficial nu-şi mai poate aduna curajul?...

2

Acestea au fost spuse pentru germani: căci eu am pretutindeni în altă parte cititori – inteligențe alese, caractere confirmate, formate în cele mai înalte poziții şi îndatoriri; am chiar şi adevărate genii printre cei care mă citesc. În Viena, în Sankt Petersburg, în Stockholm, la Copenhaga, la Paris şi New York – pretutindeni sunt descoperit: dar nu sunt în țara plată a Europei, în Germania... Şi, să recunosc asta, mă bucură şi mai mult cei care nu mă citesc, cei care nu au auzit niciodată nici numele meu, şi nici cuvântul filosofie; dar oriunde ajung, aici la Torino, de exemplu, la vederea mea se luminează şi se înseninează orice chip. Ceea ce până acum m-a măgulit cel mai mult este că precupețele bătrâne nu-şi găsesc liniştea până nu mi-au ales strugurii cei mai dulci pe care-i au. Până într-atât trebuie să fii filosof... Nu în

zadar polonezii sunt numiţi francezii între slavi. O rusoaică fermecătoare nu s-ar înşela, desigur, niciodată, când ar fi vorba să-şi pună problema apartenenţei mele. Nu reuşesc niciodată să ajung solemn, pot cel mult să mă simt încurcat... Să gândesc la modul german, să simt la modul german – eu pot orice, dar aşa ceva e mai presus de puterile mele.... Bătrânul meu profesor Ritschl susţinea chiar că eu mi-aş concepe până şi studiile mele filologice ca un romancier parizian – absurd de captivante. La Paris chiar se manifestă surprindere faţă de "toutes mes audaces et finesses" – expresia este a domnului Taine – şi mă tem că până şi formele cele mai avântate ale ditirambului se va găsi la mine amestecată şi ceva din acea sare care nu va fi niciodată prostească – "germană" – ceva din ceea ce se cheamă *esprit*... Nu pot altfel. Aşa să-mi ajute Dumnezeu! Amin. – Ştim cu toţii, unii ştiu chiar din experienţă, ce este un urechiat. Foarte bine, îndrăznesc să afirm că eu am cele mai mici urechi. Asta le interesează nu puţin pe micile femei – mi se pare mie numai, sau se simt mai bine înţelese de către mine?... Eu sunt antiasinul *par excellence*, şi prin aceasta sunt un monstru mondial istoric. Eu sunt, greceşte vorbind şi nu numai greceşte, Anticristul...

3

Într-o oarecare măsură, îmi cunosc privilegiile mele ca scriitor: în cazuri izolate mi s-a şi dovedit cât de mult obişnuinţa cu scrierile mele "perverteşte" gustul. Pur şi simplu alte cărţi, şi cel mai puţin cele filosofice, nu mai sunt suportate. Este o distincţie fără seamăn să poţi intra în această lume nobilă şi delicată – pentru aceasta trebuie în primul rând să nu fii german; este, până la urmă, o distincţie pe care trebuie să ţi-o meriţi. Cei care-mi sunt înrudiţi prin eminenţa voinţei trăiesc atunci adevărate extaze ale cunoaşterii: căci eu vin din înălţimi pe care nici o pasăre nu le-a întâlnit în zborul ei, cunosc abisuri în care nu s-a rătăcit încă nici un picior de om. Mi s-a spus că e cu neputinţă să mi se mai lase din mâini o carte a mea odată ridicată – eu tulbur până şi odihna de noapte... Nu există în sensul acesta cărţi mai superbe şi în acelaşi timp mai rafinate: – ele ating ici şi colo punctul cel mai înalt care poate fi atins pe pământ, cinismul; ele se cuvin cucerite cu

cele mai delicate degete ca şi cu cei mai îndrăzneţi pumni. Orice fragilitate a sufletului te exclude de la ele, o dată pentru totdeauna, chiar şi o dispepsie: nu trebuie să fii nervos, trebuie să ai măruntaie sănătoase şi vioaie. Nu numai sărăcia, aerul închis, doar, al unui suflet te exclude de la accesul la el, şi cu atât mai mult laşitatea, necurăţenia, resentimentul şi dorinţa de răzbunare ascunse în pântece: un cuvânt de la mine face să roşească toate instinctele rele. Am printre cunoştinţele mele mai mulţi cobai prin care constat reacţiile diferite, foarte instructiv diferite faţă de scrierile mele. Cei care nu vor să aibă nimic de-a face cu conţinutul lor, aşa-numiţii mei prieteni de exemplu, devin în asemenea cazuri "impersonali"; sunt fericit pentru a fi ajuns iarăşi atât de "departe" – se constată chiar un progres într-o anume seninătate a tonului... "Spiritele" cu totul vicioase, "sufletele frumoase", cei mincinoşi până în adâncul sufletului nici nu mai ştiu în cazurile cele mai rele ce să facă cu asemenea cărţi – ca urmare le socotesc a fi mai prejos de ei, ceea ce reprezintă frumoasa consecvenţă a tuturor "sufletelor frumoase". Vita cornută dintre cunoştinţele mele, un german adevărat, cu permisiunea dumneavoastră, m-a lăsat să înţeleg că lumea nu e totdeauna de aceeaşi părere cu mine, cu toate acestea câteodată... Am auzit spunându-se asta chiar şi despre Zarathustra... În acelaşi timp, orice "feminism" în oameni, chiar şi în bărbaţi reprezintă pentru mine o uşă închisă: n-ar trebui să se pătrundă niciodată în asemenea domenii excentrice ale cunoaşterii. Trebuie să nu te fi cruţat pe tine însuţi niciodată, trebuie să ai disciplina durităţii în propriile obişnuinţe pentru a-ţi putea păstra buna dispoziţie şi seninătatea printre asemenea adevăruri dure. Când încerc să-mi creez imaginea unui cititor desăvârşit, apare totdeauna un adevărat monstru de curaj şi curiozitate, care are însă în firea sa şi ceva maleabil, viclean, prevăzător, un aventurier şi un explorator înnăscut. Şi, ca să închei, nu l-aş putea descrie mai bine pe cel căruia eu îi vorbesc în realitate, decât folosind cuvintele spuse de Zarathustra: cui anume are să-i spună el ghicitorile sale?

Vouă, îndrăzneţilor căutători, ispititori, şi oricine aţi mai fi cei care vă avântaţi cu pânzele întinse pe marea îngrozitoare –

vouă, celor îmbătaţi de enigme, celor care se bucură în luminile stinse ale amurgului, ale căror suflete sunt atrase de sunete de flaut înspre abisurile rătăcirii;

– căci voi nu vreți să urmăriți cu o mână temătoare firul: și acolo unde puteți să ghiciți, urâți gândul de a dezvălui taina...

4

Am să mai spun aici totodată şi un cuvânt în general despre arta mea a stilului. Să *împărtăşeşti* celorlalți o stare de spirit, o încordare lăuntrică plină de patetism prin intermediul semnelor, socotind aici şi ritmul acestor semne – acesta este înțelesul oricărui stil; şi, ținând seama de faptul că în mine există o multiplicitate extraordinară de stări lăuntrice, există pentru mine şi multe posibilități stilistice – poate că este cea mai bogată şi felurită artă a stilului, pe care a stăpânit-o vreodată vreun om. Orice stil e bun, care comunică într-adevăr şi cu adevărat o stare lăuntrică, care ştie să nu se înşele în ce priveşte semnele, ritmul semnelor, gesturile – toate legile perioadelor constituie o artă a gesturilor – . Instinctul meu în această privință este infailibil. – Un stil frumos în sine – asta e o pură prostie, un simplu "idealism", ceva de felul "frumosului în sine", al "binelui în sine", al "lucrului în sine"... Fireşte, presupunând toată vremea că există urechi care ştiu să audă – că există asemenea urechi care sunt în măsură să audă un asemenea patos şi sunt demn de el, şi care să nu se înşele, cărora să ai voie să le comunici ceva. *Zarathustra* al meu, de exemplu, mai caută câteodată asemenea urechi – o, va mai avea încă mult de căutat! – Trebuie să fii vrednic să auzi aşa ceva... Şi până atunci nu va exista nimeni care să înțeleagă arta care se va fi risipit aici: n-a existat niciodată vreo ființă care să fi avut de cheltuit mai multe asemenea nemaiauzite, anume pentru aşa ceva create, mijloace artistice. Că aşa ceva ar fi fost posibil tocmai în limba germană era un lucru care mai urma să fie dovedit: eu însumi aş fi respins, cel mai energic, un asemenea gând. Înaintea mea nimeni nu ştie ce anume se poate face cu limba germană – ce se poate face la urma urmelor cu limba omenească. Arta *marelui* ritm, al *marelui* al perioadelor, pentru a da expresie unei enorme creşteri şi prăbuşiri ale unor enorme, supraomeneşti pasiuni, a fost descoperită abia de mine; cu un ditiramb cum e ultimul din partea a treia din *Zarathustra*, intitulat "A şaptea

pecete", eu m-am avântat la mii de mile dincolo de ceea ce purta până acum denumirea de poezie.

5

Că din scrierile mele vorbeşte un psiholog care nu-şi are egalul, aceasta este poate prima intuiţie la care răzbate un bun cititor – un cititor cum îl merit eu, unul care să mă citească aşa cum bunii filologi îl citeau pe Horaţiu. Preceptele asupra cărora în fond toată lumea e de acord – ca să nu mai vorbim de filosofii pentru toată lumea, de moraliştii şi de toate celelalte capete găunoase şi capete sterpe – apar alături de mine ca nişte naivităţi ale erorii: de pildă credinţa că "neegoist" şi "egoist" ar fi nişte contrarii, în vreme ce ego-ul însuşi ar fi doar o "şarlatanie găunoasă", un "ideal"... Nu există acţiuni nici egoiste, nici neegoiste; ambele concepte sunt nişte nonsensuri psihologice. Sau propoziţiunea, "omul se străduieşte să obţină fericirea"... Sau propoziţia "plăcerea şi neplăcerea sunt contrarii"... Această Circe a umanităţii, morala, a falsificat la modul cel mai fundamental tot ce ţine de psihologie – le-a pervertit din punctul de vedere al moralei – până la a impune înfiorătoarea prostie că iubirea ar trebui să fie ceva "lipsit de egoism"... Trebuie să fii instalat cu toată fermitatea în tine însuţi, trebuie să stai cu tot curajul pe ambele picioare, altminteri n-ai să poţi niciodată să iubeşti. Asta o ştiu la urma urmelor femeiuştile prea bine, ele ştiu să scoată orice de la bărbaţii altruişti, de la bărbaţii strict obiectivi... Şi mai trebuie să-mi iau permisiunea să risc să-mi exprim şi convingerea că le cunosc pe femei? Asta face parte din zestrea mea dionysiacă. Cine ştie? poate că eu sunt cel dintâi psiholog al eternului feminin. Mă iubesc toate – e o poveste veche: scoţând aici de la socoteală femeile nefericite, pe cele "emancipate", ale căror interese se îndreaptă spre copii. Din fericire eu nu mă învoiesc să mă las sfâşiat: femeia desăvârşită îl sfâşie pe cel pe care-l iubeşte... Le ştiu eu bine pe aceste amabile menade... O, ce mai fiară de pradă, primejdioasă, furişă, subpământeană! Şi toată vremea atât de plăcută!... O femeie din acestea, micuţă, care aleargă după răzbunarea ei e în stare să răstoarne însuşi destinul. – Femeia este nespus de mult mai rea decât bărbatul, şi de asemenea şi mai

inteligentă: bunătatea la o femeie este de fapt un fel de denaturare... La toate aşa-numitele "suflete frumoase" există în fond un neajuns fiziologic, – şi nu spun tot, căci altminteri aş deveni medi-cinic. Chiar şi lupta pentru drepturi egale este un simptom al maladiei: orice medic ştie asta. – Femeia, cu cât este mai femeie, se apără cu mâinile şi cu picioarele mai ales împotriva drepturilor; starea naturală, veşnicul război dintre sexe îi acordă ei de departe poziția privilegiată. Au existat urechi care să-mi audă definiția iubirii, aşa cum am dat-o eu? este singura demnă de un filosof. Iubirea – în mijloacele ei, războiul, în esențele ei, ura de moarte dintre sexe. – S-a auzit răspunsul pe care l-am dat eu la întrebarea cum poate fi vindecată – "mântuită" – o femeie? I se face un copil. Femeia are nevoie de copii, bărbatul este totdeauna doar un mijloc: astfel grăit-a Zarathustra. – "Emanciparea femeii" – aceasta este ura instinctivă a ratatilor, adică a femeilor neînstare să aibă copii împotriva celor reuşite – lupta împotriva "bărbatului" este totdeauna doar un mijloc, un pretext, o tactică. În vreme ce se înalță pe sine, ca "femeie în sine", ca "femeie mai deosebită", ca "idealistă", în femeie ele vor să coboare nivelul general al femeii; nu există nici un mijloc mai sigur decât cultura de gimnaziu, pantalonii şi drepturile politice de vită-cu-puteri-electorale. În fond, cele emancipate sunt anarhistele în lumea "eternului feminin", cele care n-au reuşit s-o scoată la capăt, al căror instinct cel mai josnic este răzbunarea... O întreagă specie a celui mai răufăcător "idealism" – care de altfel se întâlneşte şi la bărbați, de exemplu la Henrik Ibsen, această tipică fată bătrână – are drept țel să otrăvească conştiința împăcată, natura în iubirea sexuală... Şi ca să nu mai las nici o îndoială în ce priveşte convingerile mele deopotrivă oneste cât şi stricte în această privință, am să mai comunic aici încă un principiu din codicele meu moral împotriva viciilor: prin cuvântul viciu eu combat orice fel de contranatură, sau, dacă se preferă cuvintele frumoase, idealism. Principiul spune: "Predicarea castității este o chemare provocatoare fățişă la contranatură. Orice disprețuire a dragostei sexuale, orice murdărire a ei prin folosirea noțiunii de «necurat» constituie însăşi crima împotriva vieții – constituie păcatul real împotriva Duhului Sfânt al Vieții".

6

Pentru a da o idee despre mine ca psiholog, am să desprind o mostră mai curioasă de psihologie aşa cum apare în *Dincolo de bine şi de rău* – de altfel interzic orice presupunere cu privire la identitatea celui pe care-l descriu aici. "Geniul inimii, aşa cum îl stăpâneşte acel mare ascuns, ispititorul zeului şi devastatorul înnăscut al conştiinţelor, al cărui glas ştie să coboare până în lumea cea mai profundă a oricărui suflet, care nu spune nici un cuvânt, nu aruncă nici o privire în care să nu se afle o prevenire şi o cută a ademenirii, din a cărui măiestrie face parte faptul că ştie să pară – şi nu ceea ce este el, ci ceea ce, pentru cei care-l urmează, trebuie să fie o constrângere mai mult, pentru a-i face să vină mereu mai aproape de el, pentru ca să-l urmeze şi mai sincer şi mai devotat... Geniul inimii, care face să tacă tot ceea ce e zgomotos şi mulţumit de sine şi care-i învaţă pe ceilalţi să asculte, care netezeşte sufletele grosolane şi le dă să savureza o nouă dorinţă: – să se întindă în linişte, asemenea unei oglinzi, astfel încât cerul adânc să se oglindească în ele... Geniul inimii, care învaţă până şi mâna cea mai stângace şi mai grăbită să ezite şi să se întindă să apuce cu mai multă delicateţe; care ghiceşte comoara ascunsă şi uitată, picăturile de bunătate şi de dulce spiritualitate sub gheţurile groase şi tulburi, şi care este o baghetă magică pentru fiecare grăunte de aur care a stat îndelung îngropat în pivniţele multor noroaie şi nisipuri... Geniul inimii, de la a cărui atingere oricine pleacă mai bogat, nu dăruit cu vreo graţie şi uluit, nu fericit şi apăsat de vreo binefacere străină, ci mai bogat în sine însuşi, mai nou decât înainte, trezit la viaţă, stârnit şi îndemnat de un vânt al dezgheţului, mai nesigur poate, mai delicat, mai vulnerabil, mai fragil, dar plin de speranţe, care încă nu au nici un nume, plin de noi voinţe şi noi torente, plin de noi revolte şi de ape care se trag înapoi..."

NAŞTEREA TRAGEDIEI

1

Pentru a fi drepți față de *Naşterea tragediei* (1872) va trebui să uităm câte ceva. Ea a acționat şi chiar a fascinat cu acea parte din ea care era greşită – prin morala sa care se referea la wagnerism, ca şi cum aceasta ar fi fost un simptom al începutului. Tocmai din cauza aceasta, scrierea respectivă a constituit un eveniment în viața lui Wagner: de-abia de atunci încolo au existat mari speranțe legate de numele lui Wagner. Încă şi astăzi mi se mai aduce aminte, în anumite împrejurări chiar legate de *Parsifal*, anume că eu am pe conştiință faptul că s-a impus o atât de înaltă opinie cu privire la valoarea de cultură a acestei mişcări. – Am întâlnit de mai multe ori această scriere citată ca *Renaşterea tragediei din spiritul muzicii:* au existat urechi numai pentru o formulă nouă de artă, pentru intențiile, pentru misiunea lui Wagner – şi astfel s-a trecut cu vederea faptul că scrierea ascundea în ea ceva în esență mai valoros. “Lumea greacă şi pesimismul” ar fi fost un titlu mai neechivoc; anume ca o primă indicație despre felul în care grecii au rezolvat problema pesimismului – prin ce anume l-au depăşit... Tragedia însăşi este dovada că grecii nu erau pesimişti: Schopenhauer s-a înşelat aici, cum s-a înşelat în toate. Luată în mână cu oarecare neutralitate, *Naşterea tragediei* arată foarte inactuală: nici nu s-ar visa că ea a fost începută sub bubuitul tunurilor de la bătălia de la Wörth. Am gândit această problemă în fața zidurilor Metzului, în nopțile reci de septembrie, în agitația serviciului sanitar, a îngrijirii răniților şi s-ar putea crede aproape că scrierea este mai veche cu cincizeci de ani. Din punct de vedere politic, ea este indiferentă – “negermană” s-ar spune astăzi – are un miros respingător hegelian, doar în unele formule înzestrată cu mireasma amară de cadravu, schopenhaueriană. O “idee” – contrariul dintre dionisiac şi apolinic – tradusă în metafizic; istoria însăşi ca dezvoltare a acestei “idei”; în tragedie, ridicarea la unitate a acestei contradicții; în această optică, lucruri care niciodată până atunci nu se mai priviseră în față unele pe altele, deodată puse în prezență, luminate unele prin altele şi *înțelese*... de pildă, opera şi Revoluția... Cele două *innoiri* decisive pe care le

reprezintă această carte sunt pe de o parte înțelegerea fenomenului *dionisiac* la greci – există aici prima psihologie a acestui fenomen, în el este văzută rădăcina Unică a întregii arte greceşti –. Cealaltă este înțelegerea socratismului: Socrate ca instrument al destrămării greceşti, recunoscut pentru prima dată ca fiind decadentul tipic. "Raționalitatea" împotriva instinctului. "Raționalitatea" cu orice preț văzută ca forță primejdioasă, ca forță ostilă vieții, destructivă de viață! – O tăcere profundă, ostilă în ce priveşte creştinismul în întreaga carte. Creştinismul nu este nici apolinic, nici dionisiac; el *neagă* toate valorile *estetice* – singurele valori pe care le recunoaşte *Naşterea tragediei:* este în cel mai profund înțeles al cuvântului nihilist, în vreme ce prin simbolul dionisiac este atinsă granița extremă a *Afirmației.* O dată chiar se face aluzie la preotul creştin ca la un "fel anume de pitic viclean", ca la o ființă "subpământeană"...

2

Acest început este cât se poate de remarcabil. Descoperisem aici, ca o experiență în cel mai înalt grad lăuntrică, unicul simbol şi latură semnificativă pe care le poate avea istoria – înțelesesem totodată, primul, miraculosul fenomen al dionisiacului. – În acelaşi timp, prin faptul că l-am recunoscut pe Socrate ca decadent, se furnizase o dovadă pe de-a întregul neechivocă pentru faptul că securitatea cuprinderii mele psihologice nu putea fi amenințată decât în prea mică măsură de vreo idiosincrazie morală: – morala însăşi văzută ca simptom al decadenței este o noutate, o unicitate de prim rang în istoria cunoaşterii. Cât de înalt sărisem dintr-o dată cu aceste două descoperiri mai presus de pălăvrăgeala încărcată de platitudini despre opoziția dintre optimism şi pesimism! – Eu am văzut întâi contradicția esențială, contradicția propriu-zisă – instinctul degenerescenței care se îndreaptă împotriva vieții cu un resentiment, o dorință subterană de răzbunare (– creştinismul, filosofia lui Schopenhauer, într-un anumit sens chiar filosofia lui Platon, întregul idealism ca forme tipice), şi o formulă născută din plenitudine, din prea-plinul celei mai profunde Afirmări, un Da fără nici o reținere, spus suferinței înseşi, vinovăției înseşi, spus în fața a tot ce este îndoielnic şi străin în existența însăşi...

Acest ultim, cel mai bucuros cu putinţă, covârşitor de entuziast Da spus vieţii este nu numai cea mai înaltă intuiţie, este în acelaşi timp intuiţia *cea mai profundă*, confirmată cu cea mai mare vigoare de adevăr şi de ştiinţă şi afirmată cu cea mai mare consecvenţă. Din ceea ce există nimic nu trebuie anulat, nimic nu este dispensabil – laturile existenţei respinse de creştini şi de ceilalţi nihilişti sunt chiar de o nesfârşit mai înaltă preţuire în ierarhia valorilor decât ceea ce preţuia, avea libertatea să preţuiască ca bun instinctul decadenţei. Pentru a înţelege aceasta trebuie curaj, şi ca o condiţie a unui asemenea curaj, un belşug de forţă: căci exact atât de departe cât poate îndrăzni să înainteze curajul, exact atât, după măsura forţei proprii te apropii de adevăr. Recunoaşterea, Da-ul spus realităţii, este pentru cei puternici o necesitate de aceeaşi natură cât este pentru cei slabi, sub inspiraţia slăbiciunii, laşitatea şi fuga din faţa realităţii – "idealul"... Ei nu au libertatea să cunoască; decadenţii au nevoie de minciună – ea este una din condiţiile subsistenţei lor. Cel care nu numai că înţelege cuvântul "dionisiac", ci se înţelege pe sine însuşi în cuvântul "dionisiac", nu mai are nevoie de nici o respingere a lui Platon sau a creştinismului sau a lui Schopenhauer – el *simte mirosul putreziciunii...*

3

Am arătat mai recent în *Amurgul idolilor*, la pagina 139, în ce măsură eu am descoperit, o dată cu conceptul de "tragic" şi recunoaşterea a ceea ce reprezintă psihologia tragediei. "Da-ul spus vieţii chiar şi în cele mai străine şi mai dificile probleme ale sale; voinţa de viaţă cu bucuria jertfirii celei mai înalte forme a inepuizabilei sale bogăţii – aceasta numeam eu dionisiac, aceasta înţelegeam eu ca fiind puntea către psihologia poetului tragic. Nu pentru a scăpa de spaimă şi de milă, nu pentru a mă purifica prin vreo descărcare vehementă de o afecţiune primejdioasă – cum greşit înţelesese Aristoteles – ci pentru a fi eu însumi, mai presus de spaimă şi de milă, bucuria veşnică a devenirii – acea bucurie care închide în sine şi voluptatea distrugerii..." În acest sens am dreptul de a mă socoti cel dintâi filosof tragic – adică cel mai extrem contrariu şi antipod al unui filosof pesimist. Înainte de mine nu există această răsturnare a

patosului dionisiac într-unul filosofic; lipseşte înţelepciunea tragică – am căutat zadarnic indicii în acest sens chiar printre cei mai mari filosofi greci, printre cei din cele două secole dinaintea lui Socrate. O îndoială mi-a rămas doar la Heraclit, în a cărui apropiere mă simt mai bine şi simt mai multă căldură decât alături de oricare altul. Afirmarea trecerii şi a anihilării, punctul hotărâtor într-o filosofie dionisiacă, laolaltă cu respingerea radicală chiar şi a noţiunii de "a fi", a fiinţei – în aceasta trebuie să recunosc, în indiferent ce împrejurare, ceea ce este mai înrudit cu mine din tot ce s-a gândit până acum. Învăţătura despre "veşnica reîntoarcere", adică despre circuitul necondiţionat şi nesfârşit repetat al tuturor lucrurilor – această învăţătură a lui Zarathustra *ar fi putut* fi propovăduită în cele din urmă şi de Heraclit. Cel puţin în filosofia stoică, cea care şi-a moştenit toate reprezentările ei fundamentale de la Heraclit, există urme de aşa ceva.

4

În scrierea aceasta vorbeşte o speranţă uriaşă. În cele din urmă pot spune că îmi lipseşte orice motiv de a respinge muzicii un viitor dionisiac. Să aruncăm o privire înainte peste un secol, să luăm cazul că atentatul meu împotriva a două milenii de contrariere a naturii şi de necinstire a omenescului reuşeşte. Orice alt nou partid al vieţii care să preia în mâinile sale cea mai mare dintre sarcinile care pot exista, o mai înaltă disciplinare a umanităţii, incluzând aici şi anihilarea necruţătoare a tot ceea ce este degenerat şi parazitar, va face posibil din nou acel belşug al vieţii pe pământ, acel belşug din care trebuie să crească iarăşi şi starea dionisiacă. Eu promit o epocă tragică: arta cea mai înaltă de a spune Da vieţii, tragediei se va naşte acum din nou, atunci când umanitatea va avea în urma sa conştiinţa celor mai dure, dar şi a celor mai necesare războaie, şi aceasta fără să sufere din cauza aceasta... Un psiholog ar mai avea voie acum să adauge că ceea ce am auzit eu în ultimii ani în muzica wagneriană nu mai are în fond nimic de a face cu Wagner; că atunci când am descris muzica dionisiacă, eu am descris ceea ce auzeam eu – că eu trebuia să traduc şi să transfigurez, instinctiv, în acest spirit nou tot ceea ce purtam eu în mine. Dovadă în acest sens, dovada cea mai viguroasă care poate

exista, este scrierea mea *Wagner la Bayreuth;* în toate pasajele decisive din punct de vedere psihologic este vorba numai de mine – trebuie înlocuit fără nici o discuție în text numele lui Wagner oriunde ar apărea cu numele meu sau prin cuvântul “Zarathustra”.

Întreaga imagine a artistului ditirambic este imaginea poetului preexistent al lui Zarathustra, înscrisă cu o profunzime abisală şi fără a atinge vreun singur moment realitatea wagneriană. Wagner însuşi simțea asta; el nu s-a mai recunoscut în această scriere. De asemenea “gândul la Bayreuth” se preschimbase în ceva care nu mai poate constitui o noțiune enigmatică pentru cunoscătorii lui *Zarathustra* al meu: în acea mare amiază în care cei mai aleşi dintre cei aleşi se dedică celei mai înalte dintre misiuni – cine ştie? Viziunea unei sărbători pe care, poate, eu însumi am s-o trăiesc... Patetismul primelor pagini este de însemnătate mondială; privirea, despre care e vorba la pagina a şaptea, este adevărata privire a lui Zarathustra; Wagner, Bayreuth, toată jalnica meschinărie germană este un nor în care se oglindeşte o nesfârşită Fata Morgana a viitorului. Chiar şi din punct de vedere psihologic toate trăsăturile decisive ale propriei mele naturi sunt întipărite în cea a lui Wagner – alăturarea celor mai delicate şi uşoare şi a celor mai fatale forțe, voința de putere, cum niciodată n-a stăpânit-o un om, curajul necruțător în cele ale spiritului, puterea nețărmurită de a învăța fără ca prin aceasta voința de a făptui să fie câtuşi de puțin stăvilită. Totul este prefigurat în această scriere: apropierea revenirii, renaşterii duhului grec, necesitatea unui contra-Alexandru, care să înnoade la loc nodul gordian al culturii greceşti, după ce a fost desfăcut... Să ascultăm accentul de importanță istorică, într-adevăr cosmică, prin care, la pagina 327 (paragraful 4 la sfârşit), este introdus conceptul “conştiinței tragice”; sunt numai accente de importanță cosmică în această scriere. Aceasta este cea mai stranie “obiectivitate” care poate exista; absoluta certitudine în ce priveşte ceea ce sunt eu cu adevărat proiectându-se asupra unei realități oarecare, întâmplătoare, adevărul despre mine rostindu-se dintr-o profunzime înfricoşătoare. La pagina 361 (paragraful 9 la început) este descris şi prefigurat cu o siguranță tăioasă stilul lui *Zarathustra;* şi niciodată nu se va mai întâlni o exprimare mai magnifică pentru a descrie apariția lui Zarathustra, acțiunea unei purificări şi sanctificări uriaşe a umanității decât se poate găsi la paginile 337–341 (paragraful 6).

INACTUALELE

1

Cele patru *Inactuale* sunt pe de-a întregul războinice. Ele dovedesc că eu nu eram un “Visător”, că îmi face plăcere să scot pumnalul – poate chiar că am joc al încheieturii mâinii primejdios de liber. Primul atac (1873) a fost lansat la adresa învățământului german, pe care încă de atunci îl priveam cu un dispreț necruțător. Fără sens, fără substanță, fără țel; era o simplă “părere deschisă”. Nu ar fi fost o mai răutăcioasă neînțelegere a situației decât să se creadă că marele succes militar al germanilor ar fi dovedit ceva în ce priveşte învățământul şi cultura germană – sau poate chiar victoria ei asupra Franței... A doua *considerațiune inactuală* (1874) scoate la lumină ceea ce este primejdios, dăunător şi otrăvitor pentru viață în felul nostru de a ne ocupa de ştiință – viața e bolnavă ca urmare a acestei mecanizări şi transpuneri în mecanism, a “impersonalizării” muncitorului, a falsei economii, a “diviziunii muncii”. Țelul este pierdut din vedere, cultura – mijlocul, preocuparea modernă de ştiință sunt barbarizate... În această lucrare a fost pentru prima dată recunoscută ca o boală, ca un indiciu tipic al decăderii, “semnificația istorică”, “sensul istoric” de care e atât de mândru secolul nostru. – În cea de a treia şi în cea de a patra *considerație*, sunt prezentate ca indicii ale unei concepții mai înalte despre cultură, pentru restabilirea conceptului de “cultură”, două imagini ale celui mai dur egoism, a celei mai dure autodiscipline, tipuri inactuale prin excelență, pline de dispreț suveran față de tot ceea ce în jurul lor se cheamă “imperiu”, “cultură”, “creştinism”, “Bismarck”, “succes”, Schopenhauer şi Wagner sau, într-un cuvânt, Nietzsche...

2

Din aceste patru atentate, primul a avut un succes extraordinar. Vacarmul pe care l-a stârnit a fost, în toate înțelesurile cuvântului,

superb. Atinsesem la punctul sensibil o națiune victorioasă, – arătasem că victoria ei nu era un eveniment cultural, ci poate ceva de cu totul altă natură... Răspunsul a venit din toate părțile, și câtuși de puțin doar din partea vechilor prieteni ai lui David Strauss, pe care eu îl făcusem ridicol ca tip al unui filistin cultural german satisfăcut de sine, pe scurt, în calitatea lui de autor al acelei Evanghelii de berărie a unei "credințe vechi și noi" (– termenul de filistin al culturii a rămas în limbă de la această scriere a mea). Acești vechi prieteni, pe care eu îi rănisem adânc ca wurttemberghezi și șvabi, atunci când găsisem că animalul lor domesticit, Strauss al lor, era de fapt o apariție comică, mi-au răspuns exact atât de grosolan și de brutal cât mi-aș fi putut dori eu: răspunsurile din partea prusacilor au fost mai înțelepte – ele aveau ceva mai mult "sânge albastru berlinez" în vinele lor. Răspunsul cel mai necivilizat a venit din partea unei foi din Leipzig, renumitul *Grenzboten*; mi-am dat multă osteneală ca să-i opresc pe cetățenii indignați din Basel că ia măsuri. Necondiționat de partea mea s-au pronunțat doar câțiva domni în vârstă, din motive amestecate și, în parte, neelucidate. Printre ei Ewald din Göttingen, care a dat de înțeles că atentatul meu ar fi avut urmări mortale pentru Strauss. De asemenea, bătrânul hegelian Bruno Bauer, în persoana căruia am avut de atunci pe cel mai atent cititor al meu. Îi plăcea, în ultimii săi ani, să facă referiri la mine, de pildă, sugerându-i domnului von Treitschke, istoriograful prusac, de la cine ar fi putut culege informații despre conceptul, pentru el pierdut, de "cultură". Lucrurile cele mai gândite, și cele mai ample despre această scriere și autorul ei, au fost spuse de un bătrân discipol al filosofului von Baader, un profesor, Hoffmann, din Würzburg. El a dedus din această scriere că există o mare menire pentru mine – cea de a provoca un fel de criză și de a aduce cea mai decisivă rezolvare în problema ateismului, intuind în mine tipul cel mai instinctiv și mai necruțător al unui astfel de ateu. Ateismul a fost ceea ce m-a condus la Schopenhauer. – Reacția care de departe s-a făcut cea mai auzită și a fost cel mai adânc resimțită a fost o pledoarie în favoarea mea, extraordinar de viguroasă și de curajoasă, din partea altminteri atât de blândului Karl Hillebrad, acest ultim german *uman*, care mai știe să mânuiască pana. Eseul său a fost citit în *Augsnurger Zeitung;* astăzi el poate fi găsit, într-o formă ceva mai precaută, în *Scrierile* sale *complete*. Aici, scrierea mea era prezentată ca un eveniment, un punct de cotitură, o gravă meditație, ca un indiciu cât se

poate de promițător, ca o veritabilă Renaștere a seriozității germane și a pasiunii germane față de preocupările spirituale. Hillebrad era plin de o mare admirație față de forma scrierii mele, pentru gustul ei matur, pentru desăvârșitul ei tact în diferențierea persoanei de problemă; el o caracteriza drept cea mai bună scriere polemică scrisă în limba germană – tocmai adică în arta atât de primejdioasă, atât de nerecomandabilă pentru germani, a polemicii. Aprobându-mi necondiționat punctele de vedere, chiar accentuându-mi-le în ceea ce îndrăznisem să spun cu privire la pervertirea limbii în Germania (– astăzi puriștii se joacă și ei cu această limbă și nu mai sunt în stare să construiască nici o propozițiune ca lumea), cu un dispreț egal față de "scriitorii cei mai de seamă" ai acestei națiuni, el a sfârșit prin a-și exprima prețuirea pentru curajul meu – acel "cel mai de seamă curaj care-l aduce tocmai pe favoritul unui popor pe banca acuzaților"... Înrâurirea pe care a avut-o această scriere este de-a dreptul neprețuită în viața mea. Nimeni nu mi-a căutat până acum ceartă. Se păstrează tăcerea, sunt tratat în Germania cu o precauție mohorâtă; am făcut uz, de ani de zile, de o libertate de exprimare pe care nimeni azi, cu atât mai puțin în "Reichul" german, nu a mai avut-o la dispoziție. Paradisul meu se află "în umbra sabiei mele"... În fond, eu am pus în practică o maximă a lui Stendhal: el e de părere că trebuie să-ți faci intrarea în societate cu un duel. Și cum am știut eu să-mi aleg adversarul! cel dintâi spirit liber german!... De fapt, o întreagă formulă nouă a libertății de spirit și-a găsit expresia în această scriere: până în ziua de astăzi nu îmi e nimic mai străin și mai neapropiat decât acea specie europeană și americană de "libres penseurs". Cu ei, în calitatea lor de prostănaci și filistini incorigibili ai "ideilor moderne", eu mă găsesc chiar într-o contradicție mai profundă decât cu oricare din adversarii lor. Și ei vor, în felul lor, să "amelioreze" umanitatea după chipul și asemănarea lor, ei ar vrea să ducă împotriva a ceea ce sunt și vreau eu, un război nemilos, cu condiția ca să înțeleagă exact despre ce e vorba – căci ei cu toții mai cred încă într-un "ideal"... Eu sunt primul imoralist...

3

Că cele două *considerații inactuale* desemnate cu numele lui Schopenhauer şi Wagner ar putea sluji în mod deosebit la înțelegerea sau măcar la o punere în discuție psihologică a celor două cazuri, n-aş putea să susțin – cu excepția, poate, a unor detalii. Astfel, de exemplu, încă de pe aici se identifică, şi aceasta cu o profundă siguranță a instinctului, elementarul în natura lui Wagner ca fiind înzestrarea sa ca actor, care, în mijloacele şi intențiile sale, se procupă doar de efecte. De fapt, prin aceste scrieri eu voiam să fac cu totul altceva decât psihologie – o problemă incomparabilă de educație, un nou concept despre autodisciplină, autoapărare împinsă până la duritate, o cale spre măreție şi spre sarcini de importanță cosmică îşi căutau aici prima lor expresie. Privind lucrurile în mare, eu am luat aici două tipuri renumite şi încă nu cu totul fixate, am profitat de ocazie cum s-ar spune, pentru a spune ceva, pentru a avea la dispoziție câteva formule, figuri de stil, mijloace de exprimare. Lucrul acesta se şi implică de fapt, cu o sagacitate cu totul remarcabilă, la pagina 93 a celei de a treia *considerații*. În acelaşi fel s-a servit şi Platon de Socrate, ca fiind semiotica sa pentru Platon. – Astăzi, când privesc îndărăt de la oarecare depărtare la acele împrejurări, ale căror mărturii sunt tocmai scrierile acestea, n-aş mai vrea să neg că în fond ele vorbesc pur şi simplu despre mine. Scrierea *Wagner la Bayreuth* este o viziune a viitorului meu; dimpotrivă, *Schopenhauer ca educator* este istoria mea cea mai intimă, aici este înscrisă devenirea mea. În primul rând, promisiunea mea!... Ceea ce sunt eu astăzi, unde sunt eu astăzi – la o înălțime de unde nu mai vorbesc cu vorbe, ci cu fulgere – o, cât de departe de asta eram pe atunci! Dar vedeam Pământul, – nu m-am înşelat nici o clipă în ce priveşte drumul, marea, primejdia – şi succesul! Marea linişte în această promisiune, privirea fericită într-un viitor care nu trebuia să rămână numai o promisiune! – Aici fiecare cuvânt este trăit, profund, lăuntric; nu lipsesc nici cele mai dureroase simțăminte, sunt aici cuvinte de-a dreptul însângerate. Dar un vânt de mare libertate suflă atotputernic peste toate; rănile înseşi nu mai sunt o oprelişte. Despre felul în care îi înțeleg eu pe filosofi, ca pe un exploziv înfricoşător, în fața căruia totul e în pericol, despre felul în care conceptul de "filosof", aşa cum îl înțeleg eu, este despărțit de

mine, la o distanță nemăsurată, de un concept care îl cuprinde încă şi pe Kant, ca să nu mai vorbim de "rumegătorii" academici şi de alți profesori de filosofie; despre toate acestea, scrierea de care vorbesc aici constituie o învățătură neprețuită, admițând chiar că aici, în fond, nu ia cuvântul "Schopenhauer ca educator", ci opusul lui, "Nietzsche ca educator". – Ținând seama de faptul că, pe atunci, meşteşugul meu era cel al unui erudit şi, poate şi de faptul că eu *îmi stăpâneam* meşteşugul, nu e lipsit de însemnătate că în această scriere a ieşit deodată la iveală un exemplu de aspră psihologie a învățatului; ea exprimă sentimentul distanței, profunda certitudine asupra a ceea ce pentru mine constituie misiunea, şi pe de altă parte asupra a ceea ce poate fi doar mijlocul, intermediul şi lucrarea de importanță secundară. Înțelepciunea mea este că eu am fost felurit şi în multe locuri pentru a putea deveni unul singur – şi pentru a putea ajunge la Unitate. A *trebuit* ca o vreme să fiu şi erudit.

OMENESC, PREAOMENESC
cu două continuări

1

Omenesc, preaomenesc constituie monumentul unei crize. Ea se prezintă ca o carte pentru *spiritele libere;* aproape fiecare pagină din ea exprimă o victorie – cu ea m-am eliberat de ceea ce nu făcea parte din natura mea. Ceea ce nu face parte din mine este idealismul; titlul spune "Acolo unde voi vedeți lucruri ideale – eu văd lucruri omenești, o, numai lucruri preaomenești!"... Eu îi cunosc pe oameni *mai bine...* În nici un alt sens nu trebuie înțeles aici termenul "spirit liber"; un spirit care a devenit liber, și care s-a luat din nou în stăpânire pe sine însuși. Tonul, timbrul vocii s-a schimbat cu totul; veți constata că e o carte înțeleaptă, rece, în anumite locuri aspră și ironică. O anumită spiritualitate de cel mai bun gust pare aici să se mențină dreaptă, afirmându-se împotriva unui curent mai pasionat din adâncuri. În acest context, își are semnificația lui faptul că, la drept vorbind, apariția cărții, încă din anul 1878, se justifică prin comemorarea a o sută de ani de la moartea lui Voltaire. Căci Voltaire este, spre deosebire de tot ceea ce s-a scris după el, în primul rând un mare senior al spiritului: exact lucrul care sunt și eu. – Numele lui Voltaire pe o scriere a mea – asta a fost într-adevăr un progres – spre mine... La o examinare mai atentă, se descoperă un spirit necruțător, care cunoaște toate ungherele în care se ascunde idealul – unde-și are acesta catacombele și în același timp ultima sa securitate. Cu o falcă în mâini, care, de fapt, nici nu răspândește o lumină "înflăcărată", cu o luciditate tăioasă se face lumină în această *lume subterană* a idealului. E războiul, dar un război fără praf de pușcă și fum, fără atitudini războinice, fără patos și fără lanțuri care să-i înlănțuiască pe alții – toate acestea chiar ar fi fost și ele "idealism". O eroare după alta este întinsă cu tot calmul pe un strat de gheață, idealul nu este respins – *e înghețat...* Aici, de pildă, îngheață "geniul"; într-un alt colț îngheață "sfântul"; la urmă îngheață "credința", așa-numita "convingere", și chiar și "mila" se răcește semnificativ – aproape pretutindeni îngheață "lucrul în sine"...

2

Începuturile acestei cărți se situează în toiul săptămânilor primului Festival de la Bayreuth; o adâncă înstrăinare față de tot ceea ce mă înconjoară acolo este una din condițiile ei prealabile. Cine își poate închipui ce viziuni îmi ieşeau în acea vreme în față poate ghici starea mea de spirit când, într-o bună zi, m-am trezit la Bayreuth. Era, într-adevăr, ca şi când aş fi visat... Unde eram? Nu mai recunoşteam nimic în jur, nu-l mai recunoşteam nici pe Wagner. În zadar îmi mai răsfoiam amintirile. Tribschen – o îndepărtată insulă a fericiților; nici o umbră de asemănare. Zilele de neuitat ale punerii pietrei fundamentale, mica societate de apropiați care participa la această sărbătoare şi de la care nu se aştepta nimeni să manifeste, întâi, sensibilitate pentru lucruri delicate; nici o umbră de asemănare. *Ce se întâmplase?* – Wagner fusese tradus în germană! Wagnerianul devenise stăpân asupra lui Wagner! – Arta germană! Maestrul german! Berea *germană*!... Noi ceilalți, care ştiam doar prea bine căror artişti rafinați, cărui cosmopolitism al gustului i se adresează doar arta lui Wagner, ne ieşisem din fire, regăsindu-l aici pe Wagner împopoțonat cu "virtuți" germane. Cred că-i cunosc pe wagnerieni, "am trăit" trei generații din aceştia, de la răposatul Brendel, care-l confunda pe Wagner cu Hegel, până la "idealiştii" de la foile din Bayreuth, care-l confundă pe Wagner cu el însuşi – am ascultat toate soiurile de recunoaşteri ale "sufletelor frumoase" în legătură cu Wagner. Un regat pentru un cuvânt inteligent! În adevăratul înțeles al cuvântului, o adunătură care-ți ridică părul măciucă! Nohl, Pohl, Kohl, cu grații de tot felul *ad infinitum!* Nici un avorton nu lipseşte de aici, nici măcar antisemitul. Sărmanul Wagner! Unde a ajuns! Măcar dacă ar fi decăzut printre porci! Dar printre germani!... Până la urmă, s-ar cuveni, pentru învățătura de minte a posterității, să fie împăiat un adevărat bayreuthian, mai bine chiar să fie pus în spirt, căci îi lipseşte spiritul – cu inscripția: aşa arăta "spiritul" din care s-a întemeiat "Reichul"... Destul, am plecat într-o călătorie de acolo, în toiul acestei împrejurări, pentru câteva săptămâni, foarte pe neaşteptate, în ciuda faptului că o fermecătoare pariziancă încerca să mă consoleze; m-am scuzat pe lângă Wagner doar cu o telegramă fatalistă. Într-un locşor ascuns în adâncul pădurilor Boemiei, Klingenbrunn, acolo mi-am

purtat melancolia şi dispreţul faţă de germani, ca pe o boală – şi am scris din când în când, sub titlul "Fierul plugului", câte o frază în carnetul meu, simple şi dure date psihologice, care poate îşi vor mai găsi locul în *Omenesc, preaomenesc.*

3

Ceea ce s-a dovedit atunci hotărâtor pentru mine nu a fost de fapt ruptura cu Wagner – resimţeam o dereglare generală a instinctelor, în care simpla eroare individuală, fie ea numită Wagner sau catedra de profesor la Basel, era doar un indiciu. Mă cuprinsese o *nerăbdare* faţă de mine însumi; îmi dădeam seama că era timpul să mă întorc să mă gândesc la mine însumi. Dintr-o dată, cu o limpezime îngrozitoare, îmi devenise evident cât de mult timp risipisem până atunci, cu câtă lipsă de folos şi cât de capricios se desfăşurase întreaga mea existenţă de filolog în raport cu misiunea mea. Mă ruşinam de această falsă modestie... Zece ani în urma mea, în care, de fapt, spiritul meu încetase să se mai hrănească, în care eu nu învăţasem nimic din ce aş fi putut folosi, în care uitasem înnebunitor de multe, preocupându-mă de o adunătură de vechituri erudite, prăfuite. Să mă strecor, cu pedanterie şi cu ochii distruşi, printre metrii antici – la asta ajunsesem! Mă priveam cu milă, slăbănog, înfometat; exact realităţile erau cele care lipseau cu totul din ştiinţa mea, şi "idealităţile" nu mai interesau nici pe dracu'! M-a cuprins atunci o sete de-a dreptul mistuitoare; de atunci încoace nu m-am mai ocupat în fond de altceva decât de psihologie, medicină şi ştiinţe naturale – chiar şi la studiile istorice propriu-zise m-am mai întors doar atunci când sarcina mea m-a constrâns imperativ la aceasta. Atunci am înţeles pentru prima dată legătura dintre o activitate aleasă împotriva instinctelor, o aşa-numită "chemare" către care, în cele din urmă, eşti chemat – şi acea nevoie de amorţeală a simţului de plictiseală şi de foame printr-o artă narcotică – de exemplu prin arta wagneriană. La o cercetare mai atentă descoperisem că e valabilă pentru un mare număr de tineri această stare de necesitate: o contranatură obţine în cele din urmă cu forţa o a doua natură. În Germania, în "Reich", pentru ca să ne exprimăm mai necchivoc, prea mulţi sunt condamnaţi să trebuiască să se decidă

prematur, pentru ca apoi, sub apăsarea unei poveri care a devenit de nescuturat, să se cufunde... Aceştia jinduiesc după Wagner, ca după morfină – uită de ei înşişi, scapă o clipă de ei înşişi... Ce spun eu aici? poate chiar cinci sau şase ore!

4

Atunci instinctul meu s-a hotărât fără milă împotriva unor noi cedări, consimţiri, împotriva confuziei din mine însumi. Orice fel de viaţă, condiţiile cele mai neprielnice, boala, sărăcia – toate mi se păreau preferabile acelui "altruism", în care ajunsesem la început din neştiinţă, din prea multă tinereţe, în care, mai târziu, rămăsesem din inerţie, dintr-un aşa-numit "sentiment al datoriei". – Aici mi-a venit în ajutor, într-un mod pe care nu-l pot admite de-ajuns, şi exact la momentul potrivit, acea moştenire negativă din partea tatălui meu – în fond o predestinare la o moarte timpurie. Boala m-a eliberat încetul cu încetul: ea m-a cruţat de orice ruptură, de orice pas silit şi brutal. Nu mi-am pierdut atunci deloc din buna mea dispoziţie şi, dimpotrivă, am mai câştigat mult în această privinţă. Boala mi-a dat în acelaşi timp un drept la o totală răsturnare a tuturor obişnuinţelor mele; ea mi-a permis, ea mi-a poruncit uitarea; ea mi-a dăruit constrângerea la linişte, la lenevie, la aşteptare şi la răbdare... Dar toate acestea înseamnă în fond să gândeşti!... Ochii mei, singuri, au fost cei care au pus capăt întregului desfrâu de lectură în chestiuni de filologie germană; am fost eliberat de "carte", ani de zile n-am mai citit nimic – *cea mai mare* binefaccre pe care mi-am putut-o face mie însumi! Şi acel eu, al meu, cel mai profund, îngropat parcă sub dărâmături, redus parcă la tăcere sub obligaţia constantă de a asculta alte euri (– şi în fond asta înseamnă că citeşti!) s-a deşteptat încet, sfios, plin de îndoială – dar, în sfârşit, a început din nou să vorbească. Niciodată nu am fost atât de fericit cu mine însumi, decât în epocile cele mai maladive şi mai dureroase ale vieţii mele; ajunge să aruncaţi o privire prin *Aurora* sau prin *Călătorul şi umbra lui* pentru a înţelege ce a fost exact această Revenire la mine însumi; o formă supremă de vindecare!... Celelalte au urmat de aici.

5

Omenesc, preaomenesc, acest monument al unei riguroase autodiscipline, cu care am pus capăt brusc tuturor "şarlataniilor sublime", "idealismului", "simţămintelor frumoase" şi altor asemenea feminităţi, a fost scris în părţile lui principale la Sorrento; şi-a căpătat încheierea, forma definitivă într-o iarnă petrecută la Basel în condiţiile schimbate, nefavorabile, cu totul deosebite de cele din Sorrento. În fond, cartea aceasta o are pe conştiinţă domnul Peter Gast, pe atunci făcându-şi studiile la Universitatea din Basel şi care îmi este foarte devotat. Am dictat, legat la cap şi suferind de migrene îngrozitoare, el a scris după dictare, a corectat de asemenea – el a fost în fond adevăratul scriitor, în vreme ce eu am fost doar autorul. Când cartea a ajuns în mâini, în sfârşit terminată – spre cea mai mare mirare a unui bolnav grav – am trimis, printre alte locuri, şi la Bayreuth două exemplare. Printr-un miracol al semnificaţiei pe care o poate avea întâmplarea, în acelaşi timp mi-a parvenit un frumos exemplar al textului lui *Parsifal*, cu dedicaţia lui Wagner către mine "Scumpului său prieten Friedrich Nietzsche, Richard Wagner, consilier eclesiastic". Această încrucişare pe drum a celor două cărţi – mi s-a părut că aud aici un sunet prevestitor. Nu suna ca şi cum s-ar fi întâlnit două pumnale trase?... Oricum, amândoi am simţit-o astfel – căci am păstrat amândoi tăcerea. La vremea aceea, au început să apară şi ziarele de la Bayreuth; am înţeles atunci de ce anume, pentru ce anume se putea spune că sosise momentul. De necrezut! Wagner devenise credincios...

6

Cum găndeam eu însumi pe atunci (1876) despre mine însumi, cu câtă monstruoasă certitudine îmi stăpâneam propria misiune şi ceea ce era de importanţă istorică mondială în această misiune, în privinţa aceasta stă mărturie cartea, şi în primul rând un pasaj foarte semnificativ din ea: numai că, cu acea viclenie care îmi este mie instinctivă, şi aici am ocolit cuvinţelul "eu" şi l-am copleşit cu aureola

gloriei, de data aceasta, nu pe Schopenhauer sau pe Wagner, ci pe unul din prietenii mei, excelentul doctor Paul Rée cu o glorie de importanță mondială – din fericire un exemplar mult prea fin pentru toate acestea... Alții au fost mai puțin fini: i-am recunoscut totdeauna pe cei cu desăvârşire lipsiți de perspective dintre cititorii mei, de exemplu pe profesorii germani tipici, prin faptul că, ajunşi la acest pasaj, au crezut că trebuie să înțeleagă întreaga carte ca fiind de un realism superior... În realitate, ea conține contrazicerea împotriva a cinci sau şase aserțiuni ale prietenului meu; în privința aceasta, se poate citi Cuvântul înainte la *Genealogia moralei*. Pasajul în chestiune sună: Care este, deci, principiul de bază la care a ajuns unul dintre cei mai îndrăzneți şi mai echilibrați gânditori, autorul cărții *Despre izvorul originar al simțămintelor morale* (lisez: Nietzsche, marele Imoralist), datorită analizelor sale pătrunzătoare şi tăioase ale comportamentului omenesc? "Omul moral nu stă mai aproape de lumea inteligibilă decât de cea fizică – căci nu există nici o lume inteligibilă..." Această frază, dvenită dură şi agresivă sub loviturile de ciocan ale cunoaşterii istorice (lisez: Transmutarea tuturor valorilor) poate va sluji odată, în cine ştie ce viitor, – 1890! – ca o secure care va izbi la rădăcină "nevoile metafizice" ale umanității – mai mult poate spre binecuvântarea decât spre nefricirea umanității, cine ar putea-o spune? Dar, oricum o frază cu cele mai uriaşe urmări, înspăimântătoare şi rodnică deopotrivă şi privind lumea cu acea privire dublă pe care o au toate marile cunoaşteri...

AURORA
Gânduri despre morală ca prejudecată

1

Cu această carte începe campania mea războinică împotriva moralei. Nu că ar avea cel mai mic miros de praf de puşcă – se vor putea distinge la ea miresme de cu totul altă natură şi mult mai plăcute, cu condiţia, fireşte, ca cei interesaţi să aibă o anumită sensibilitate a nasurilor. Nu e aici nici artilerie grea, nici tunuri mici; dacă efectul cărţii e negativ, atunci mijloacele de care se serveşte sunt cu atât mai puţin negative, mijloacele acestea din care efectul urmează ca o concluzie şi nu ca o salvă de tun. Faptul că îţi iei rămas bun de la această carte cu o sfioasă precauţie faţă de tot ceea ce până atunci era venerat şi chiar idolatrizat sub numele de morală, nu stă în contradicţie cu realitatea că în întreaga carte nu apare nici un cuvânt negativ, nici un atac, nici o răutate – că mai degrabă se poate spune că e o carte însorită, rotundă, fericită, asemenea unui animal marin care stă întins la soare pe stânci. În cele din urmă, eu eram acel animal marin; aproape fiecare propoziţiune a cărţii a fost gândită, extrasă din acel labirint de stânci de lângă Genova, unde am fost singur şi nu mai aveam taine decât cu marea. Şi acum încă, dacă se întâmplă să mai ating această carte, aproape fiecare propoziţiune din ea îmi devine, deodată, asemenea unei cângi cu care pot iarăşi scoate din adâncuri ceva fără asemănare; tot trupul ei tremură de fiorii delicaţi ai aducerii aminte. Arta pe care ea o prefigurează nu este o artă măruntă, e cea de-a opri o clipă locului făpturi din cele care alunecă uşoare şi fără zgomot, clipe pe care eu le numesc şopârle zeieşti – şi aceasta, nu cu acea cruzime a zeului tânăr, care le ţintuia pe sărmanele şopârle pur şi simplu cu suliţa sa, dar oricum cu ceva ascuţit, cu pana... "Mai sunt atâtea aurore care n-au strălucit încă" – această zicală indiană e înscrisă pe uşa cărţii acesteia. Şi unde îşi caută autorul ei acea dimineaţă nouă, acea roşeaţă delicată, până acum încă niciodată descoperită, a unor noi zori, cu care se înalţă la lumină iarăşi o zi – o, un şir întreg, o întreagă lume de zile noi! – iarăşi? Într-o transmutare a tuturor valorilor, într-o eliberare de toate valorile morale, într-un Da

spus cu tărie şi într-o totală încredere acordată tuturor celor ce până acum fuseseră interzise, dispreţuite, blestemate. Această carte care spune Da îşi iradiază lumina, iubirea sa, delicateţea sa, asupra tuturor lucrurilor rele, le dăruie "sufletul", conştiinţa împăcată, dreptul înalt şi privilegiul de existenţă li le restituie. Morala nu e atacată, ea nici nu mai intră în discuţie... Cartea aceasta se încheie cu un "Sau?" – este singura carte care se încheie cu un "Sau?".

2

Misiunea mea, de a pregăti o clipă de cea mai înaltă introspecţie a umanităţii, o mare amiază în care umanitatea să privească în urma sa şi în afară de sine, în care ea să păşească de sub dominaţia întâmplării şi a preoţilor şi să pună pentru prima dată ca un întreg întrebarea cu privire la *de ce?* şi *în ce scop?* – această misiune decurge cu necesitate din intuiţia faptului că umanitatea nu se află de la sine pe drumul cel bun, că ea nu este câtuşi de puţin cârmuită divin, că mai degrabă tocmai printre conceptele ei cele mai sfinte, de valoare, au dominat, stăpânitoare, instinctul negării, cel al corupţiei, cel al decadenţei. Întrebarea cu privire la originea valorilor morale este din cauza aceasta pentru mine o întrebare de cea mai mare importanţă, pentru că ea determină viitorul omenirii. Cerinţa ca oamenii să trebuiască să creadă că totul în fond se află pe cele mai bune mâini, că o carte, *Biblia*, aduce o definitivă liniştire în ce priveşte ocârmuirea şi înţelepciunea divină în soarta omenirii, înseamnă, tradusă în realitate, voinţa de a nu lăsa să iasă la iveală adevărul despre ceea ce în fapt este jalnicul opus al său, şi anume că omenirea s-a aflat până acum pe cele mai proaste mâini şi că ea a fost condusă de rataţi, de cei răzbunători şi vicleni, de aşa-numiţii "sfinţi", de aceşti negatori ai lumii şi de cei care dăunează omului. Semnul decisiv, din care reiese aceasta, este că preotul (– aici socotindu-l şi pe preotul ascuns, pe filosof), nu numai în cadrul unei anumite comunităţi religioase, ci pretutindeni, a devenit stăpân, că morala decadenţei, voinţa de sfârşit, ajunge să slujească drept morală în sine, este valoarea necondiţionată, care le este pretutindeni propovăduită celor neegoişti şi duşmănia care le revine celor egoişti. Pe cel care nu e de acord cu noi în această privinţă, pe

acela eu îl consider contaminat... Dar lumea întreagă este în dezacord cu mine aici... Pentru un psiholog o asemenea contradicție a valorilor nu mai lasă nici o îndoială. Când într-un organism cel mai mic organ își neglijează chiar în cea mai mică măsură funcția de a-și impune autoconservarea, forțele de acțiune, "egoismul" cu desăvârșita lui certitudine, atunci întregul degenerează. Fiziologul pretinde amputarea părții degenerate, refuză orice solidarizare cu degenerarea, este cel mai departe de a avea vreo milă față de așa ceva. Însă preotul vrea tocmai degenerarea întregului, a umanității; din cauza aceasta, conservă părțile degenerate – cu prețul acesta le stăpânește... Ce sens au acele concepte mincinoase, conceptele de ajutorare ale moralei, "sufletul", "spiritul","libera voință", "Dumnezeu", dacă nu cel de a-l ruina fiziologic pe om?... Când este respins ceea ce este mai serios în autoconservare, în sporirea forțelor vieții, când este respinsă adică viața, când se construiește un ideal din cloroză, și din disprețuirea trupului se face "mântuirea sufletului", ce înseamnă toate acestea decât o rețetă a decadenței? Pierderea din forța gravitației, împotrivirea față de instinctele naturale, "altruismul" cu un cuvânt – aceasta s-a numit până acum morală... Cu *Aurora*, am pornit întâia luptă împotriva moralei depersonalizării.

ŞTIINŢA VESELĂ
("la gaya scienza")

Aurora este o carte care spune Da, profundă, însă luminoasă şi blajină. Acelaşi lucru e valabil încă o dată şi în cel mai înalt grad despre *gaya scienza:* aproape în fiecare propoziţiune a ei îşi dau cu tandreţe mâna profunzimea de înţelesuri şi zburdălnicia. Un poem care exprimă recunoştinţa pentru cea mai minunată lună ianuarie pe care am trăit-o vreodată – cartea întreagă este darul său – exprimă îndeajuns din ce profunzimi a ajuns să fie veselă "ştiinţa":

Der du mit dem Flammenspeere
Meiner Seele Eis zerteilt,
Dass sie brausend nun zum Meere
Ihrer höchsten Hoffnung eilt;

Heller stets und Stets gesunder,
Frei im liebevollsten Muss –
Also preist die deine Wunder,
*Schönster Januarius!**

Ce înseamnă aici "cea mai înaltă speranţă" nu mai poate rămâne în îndoială pentru nimeni din cei care văd strălucind în frumuseţe diamantină, la sfârşitul celei de a patra cărţi, primele cuvinte ale lui Zarathustra. Sau cel care citeşte frazele de granit de la sfârşitul cărţii a treia, cu care un destin pentru toate timpurile este cuprins pentru prima dată în formulă? *Cântecele prinţului Pierde vară,* în cea mai mare parte scrise în Sicilia, amintesc în mod explicit de conceptul provenţal

---

* "Tu care cu lănci de pară / Gheaţa sufletului mi-o topeşti / Într-un vuiet să dispară-n / Marea ultimei nădejdi! / Tot mai clar, mai în putere. / Liber şi-ndrăgind ce-i necesar: – / Spre-ale tale nalte sfere / Slavă, splendid Ianuar!" (în ediţia Friedrich Nietzsche, *Poezii,* Editura Univers, Buc., 1983, traducere şi note de Simion Dănilă).

(Considerăm că "marea ultimei nădejdi" înglobează şi semnificaţia cuprinsă în sintagma "cea mai înaltă speranţă" la care se referă comentariul nietzschean. Nota red.).

de "gaya scienza", de acea unitate a cântăreţului, cavalerului şi spiritului liber, care înalţă acea minunată cultură timpurie a provenţalilor mai presus de toate culturile echivoce: cea din urmă poezie mai ales, *Către Vântul Mistral,* un Cântec de dans de mare limpiditate în care, cu permisiunea dumneavoastră, se dansează peste morală, este o desăvârşită lirică provenţală.

ASTFEL A VORBIT ZARATHUSTRA
O carte pentru toţi şi pentru nimeni

1

Povestesc acum istoria lui *Zarathustra.* Concepţia fundamentală a cărţii, Gândul Veşnicei Reîntoarceri, această supremă formulă a Acceptării, cea mai înaltă care poate fi atinsă vreodată, aparţine lunii august a anului 1881; este aruncată pe hârtie pe o filă purtând inscripţia "La 6.000 de picioare mai presus de om şi de timp". În ziua aceea am mers prin pădure până la lacul Silvaplana; m-am oprit lângă un uriaş bloc piramidal de stâncă prăvălită, nu departe de Surlei. Acolo mi-a venit acest gând. – Dacă socotesc de la acea zi câteva luni în urmă, găsesc drept semn prevestitor o bruscă şi, până în cele mai adânci profunzimi, hotărâtoare schimbare a gustului meu, mai ales în muzică. Poate că am avea voie să socotim întreaga carte a lui Zarathustra sub semnul muzicii – sigur e că se putea auzi o renaştere în muzică, era o premisă pentru carte. Într-o mică localitate balneară montană, nu departe de Vicenza, Recoaro, unde mi-am petrecut primăvara lui 1881, am cunoscut, laolaltă cu maestro şi prietenul meu Peter Gast, de asemenea un "renăscut", că pasărea Phöenix a muzicii, cu pene mai uşoare şi mai strălucitoare decât oricând înfăţişându-se, zburase pe deasupra noastră. Dacă socotesc pe de altă parte de la acea zi înainte, până la naşterea neaşteptată şi survenind în împrejurările cele mai improbabile, din februarie 1883 – partea de încheiere, aceeaşi din care am citat câteva fraze în *cuvântul înainte,* şi-a găsit sfârşitul exact în ceasul sfânt în care Richard Wagner a murit la Veneţia – atunci ies optsprezece luni pentru această sarcină prelungită. Această cifră ar trebui ea singură să dea de gândit, budhiştilor cel puţin, că eu în realitate sunt o femelă de elefant. În perioada intermediară se situează "gaya scienza", care cuprinde o sută de indicii ale apropierii a ceva incomparabil; la urmă, ea dăruie chiar şi începutul lui *Zarathustra* însuşi, se dăruie în penultima bucată a cărţii a patra gândul fundamental al lui Zarathustra. De asemena, din această perioadă intermediară datează acel *Imn al vieţii* (pentru cor mixt şi orchestră), a cărei partitură a apărut acum doi ani la editura *F. W. Fritzsch,*

în Leipzig; un simptom, poate nu lipsit de importanță, al stării de spirit din anul acela, când patosul afirmării, prin excelență, al Da-ului spus răspicat, numit de mine patosul tragic, mă stăpânea cu cea mai mare autoritate. Odată, mai târziu, va fi cântat în memoria mea imnul acesta. Textul, trebuie spus asta explicit, căci circulă o neînțelegere în această privință, nu este de mine; el este inspirația uimitoare a unei tinere rusoaice, cu care eram prieten pe atunci, domnişoara Lou von Salomé. Cine ştie să desprindă un înțeles mai ales din ultimele cuvinte ale poeziei, va ghici de ce eu preferam acest text şi-l admiram: cuvintele au măreție. Suferința nu are valoare ca obiecție în fața vieții: "Şi dacă nu mai ai să-mi dai fericire, cu atât mai bine! încă mai ai suferința ta!" Poate că şi muzica mea are în acel punct măreție. (Ultima notă a clarinetului în la este do diez, nu do. Greşeală de tipografie). Iarna care a urmat, am trăit-o în acel golf grațios şi liniştit din Rapallo, în apropiere de Genova, care se strecoară între Chiavari şi munții Portofino. Sănătatea mea nu era dintre cele mai bune: iarna friguroasă şi peste măsură de ploioasă; un mic albergo, situat nemijlocit la malul mării, astfel că fluxul făcea noaptea cu neputință de dormit, oferea cam în toate exact opusul celor care ar fi fost de dorit. Cu toate acestea, şi aproape ca o dovadă a afirmației mele că tot ceea ce este hotărâtor se produce "în pofida a ceva", în iarna aceea şi în acele condiții nefavorabile, s-a născut *Zarathustra* al meu. Dimineţile, urcam înspre sud, pe drumul superb spre Zoagli, până la înălțime, dincolo de pini şi cu priveliştea deschisă peste mare; după – amiaza, atât de des cât îmi permitea starea sănătății, înconjuram întreg golful de la Santa Margherita până la Portofino. Locul acela şi peisajul mi-a devenit şi mai apropiat prin marea dragoste pe care i-a purtat-o împăratul Friedrich al III-lea; am mai fost, din întâmplare, în toamna anului 1886 iarăşi pe coasta aceea, atunci am vizitat pentru ultima dată această mică lume uitată a fericirii. Pe aceste două drumuri mi-a ieşit înainte întregul prim *Zarathustra,* în primul rând Zarathustra însuşi, ca tip; mai corect spus, m-a covârşit...

2

Pentru a înțelege acest tip, trebuie clarificate întâi premisele sale fiziologice: el reprezintă ceea ce eu numesc marea sănătate. Nu pot

explica această noțiune mai bine, la modul mai *personal* decât am făcut-o deja într-unul din paragrafele de încheiere din partea a cincea a cărții mele *Gaya Scienza.* "Noi, cei noi, cei fără nume, cei prost înțeleşi – se spune acolo – noi, cei născuți prematur ai unui viitor încă nedemonstrat, noi am avea nevoie pentru un nou scop şi de noi mijloace, anume de o sănătate nouă, mai puternică, mai spirituală, mai rezistentă, mai îndrăzneață, mai veselă decât au fost toate stările de sănătate de până acum. Cel al cărui suflet este însetat de aceasta, care a trăit întreaga bogăție a valorilor şi celor dorite de până acum, şi care a înconjurat, pe vasul lui, toate coastele acestei "mări mediterane" ideale, cel care vrea să ştie din aventurile propriei experiențe ce simte un cuceritor şi un descoperitor al idealului, laolaltă cu un artist, un sfânt, un legiuitor, un înțelept, un învățat, un pios, un retras de la cele zeieşti în stil vechi; acela are nevoie în primul rând de un singur lucru: o mare sănătate – o sănătate pe care nu numai că o stăpâneşti, ci pe care să o fi cucerit şi să o cucereşti constant, pentru că renunță mereu la ea, pentru că trebuie să renunțe mereu la ea... Şi acum, după ce am fost astfel îndelung pe drum, noi, argonauții idealului, mai curajoşi poate decât ar fi înțelept să fim, şi care am ajuns de-ajuns de des la naufragiu şi suferințe, dar, cum am spus, suntem mai sănătoşi decât ni s-ar îngădui poate să fim, primejdios de sănătoşi, mereu însănătoşindu-ne – ni se va părea poate ca o răsplată că am avem în față o țară încă nedescoperită, ale cărei fruntarii nu le-a văzut încă nimeni niciodată, un tărâm de dincolo de toate țările de până acum şi de toate ascunzişurile idealului, o lume atât de îmbelşugat bogată în frumusețe, în noutate, în enigmatic, în înspăimântător şi în divin, încât şi curiozitatea ca şi setea noastră de stăpânire şi-au ieşit din fire – o, până într-atât încât de acum încolo nimic nu ne mai poate sătura!... Cum am mai putea noi, după asemenea privelişti şi cu o asemenea foame mistuitoare în ştiință şi conştiință, să ne mai lăsăm mulțumiți de omul prezentului? E destul de rău, dar este poate inevitabil că noi nu-i mai putem privi țelurile şi speranțele lui cele mai înalte decât cu o prost ascunsă gravitate şi poate că nici nu i le mai putem privi... Un alt ideal are acum curs pentru noi, un ideal minunat, ispititor, plin de primejdii, spre care n-am vrea să convingem pe nimeni să se îndrepte, pentru că noi nu-i acordăm nimănui atât de uşor dreptul la aceasta: idealul unui spirit care, cu naivitate, adică cu spontaneitate şi dintr-o plenitudine şi forță revărsate, se joacă cu toate cele ce până acum au

fost socotite sfinte, bune, de neatins, divine; pentru care lucrul cel mai sublim, pentru care vulgul are cum se cuvine criteriul său de valori, va însemna de pe acum primejdie, prăbuşire, înjosire sau, cel puţin, reîmprospătare, orbire, uitare temporară de sine; idealul unei bunăstări şi bunăvoinţe omenească-preaomenească, care prea des va părea neomenească, de exemplu, mai ales în comparaţie cu tot ceea ce până acum a fost seriozitatea vieţii pământeşti înseşi, alături de care tot ceea ce până acum a fost solemn în gest, cuvânt, sunet, privire, morală şi misiune ar apare ca acea mai vie şi mai involuntară parodie – şi o dată cu ea, şi în pofida a toate, se va înălţa, poate prima dată, adevărata mare seriozitate, se va ridica pentru prima dată adevăratul semn de întrebare, spre care se îndreaptă destinul sufletului, de care se apropie acul ceasornicului, şi începe tragedia..."

3

Are cineva, acum la sfârşitul secolului al XIX-lea, vreo idee clară despre ceea ce poeţii unor epoci mai viguroase numeau inspiraţie? În caz contrar, am să descriu eu aceasta. Păstrând cel mai mic rest de superstiţie, senzaţia de a fi simpla încarnare, simplul purtător de cuvânt, simplul medium al unei puteri covârşitoare, nu ar mai putea fi de fapt respinsă ca mincinoasă. Noţiunea de revelaţie în sensul că deodată, cu o certitudine şi limpezime inexprimabile va deveni vizibil, audibil ceva care te va zgudui şi te va răsturna până în adâncurile fiinţei, descrie într-adevăr această stare. Nu auzi, nu cauţi, iei, nu întrebi cine anume îţi dă; ca un fulger luminează un gând, cu necesitate, cu o formă conturată fără nici o ezitare – eu nu am avut niciodată alegerea. Un extaz, a cărui tensiune uriaşă se descarcă până la urmă într-un torent de lacrimi, în care pasul devine năvalnic, pentru a se potoli deîndată; o senzaţie definită de a-ţi ieşi din piele cu conştiinţa cât se poate de limpede a nenumăraţi fiori şi tresăriri care-ţi străbat tot trupul din creştet până în tălpi; o profunzime a fericirii în care tot ce poate fi mai dureros şi tot ce poate fi mai arid nu mai par contrarii, ci apar drept condiţionate, chemate, ca o culoare înlăuntrul unei revărsări totale de lumină; un instinct al relaţiilor ritmice, care cuprinde spaţii largi de forme – şi prelungirea, nevoia unui ritm larg

pulsând, constituind aproape măsura pentru forța inspirației, un fel de echilibrare față de apăsarea şi tensiunile ei... Totul se petrece în cel mai înalt grad fără voie, dar ca într-o furtună a senzației de libertate, de necondiționat, de forță, de stare zeiască... Spontaneitatea cu care iau naştere imaginile, simbolurile, este lucrul cel mai remarcabil; nu mai e nici o idee ce înseamnă imagine, simbol, totul se oferă ca expresia cea mai directă, cea mai potrivită, cea mai simplă. Pare într-adevăr, pentru a aminti un cuvânt al lui Zarathustra, că lucrurile însele ar veni să se ofere singure drept simboluri (– "şi iată vin lucrurile alintându-se iubitoare la vorba ta şi se linguşesc pe lângă tine; căci vor să călărească în spinarea ta. Şi pe fiecare simbol călăreşti spre câte un adevăr. Aici ți se deschid toate cuvintele şi raclele de cuvinte ale ființei; întreaga ființă va deveni aici cuvânt, şi întreaga devenire va învăța de la tine să vorbească –"). Aceasta este experiența mea în ce priveşte inspirația; nu mă îndoiesc că ar trebui să ne reîntoarcem cu milenii pentru a găsi pe cineva care să poată să-mi spună "Aceasta este şi experiența mea".

4

După acestea, am zăcut câteva săptămâni bolnav la Genova. A urmat apoi o primăvară apăsătoare la Roma, în care am reluat viața – nu a fost uşor. În realitate, acest loc, locul cel mai nepotrivit de pe pământ pentru poetul lui Zarathustra, şi pe care eu nu mi-l alesesem singur, m-a apăsat peste măsură; am încercat să fug de acolo – voiam să ajung la Aquila, opusul Romei, întemeiat din ostilitate față de Roma, aşa cum eu însumi voi întemeia un asemenea loc odată, în amintirea unui ateu şi duşman *comme il faut* al bisericii, a unuia din cei mai îndeaproape înrudiți mie, împăratul din familia Hohenstaufen-ilor, Friedrich al Doilea. Dar a apăsat un blestem asupra a toate atunci; a trebuit să mă întorc. Până la urmă, m-am declarat mulțumit cu piazza Barberini, după ce osteneala de a găsi o regiune anticreştină mă epuizase. Mi-e teamă chiar că am întrebat o dată, pentru a scăpa pe cât posibil de mirosurile urâte, şi la palazzo del Quirinale dacă n-au o cameră liniştită pentru un filosof. Într-o loggia la mare înălțime asupra sus numitei piazza, de unde privirile se deschideau asupra Romei şi

jos, în adânc, se aude foşnind fontana, a fost compus cântecul cel mai singuratec care a fost compus vreodată, *cântecul de noapte;* la vremea aceasta răzbate întotdeauna din mine o melodie de o nespusă tristeţe, al cărui refren l-am găsit în cuvintele "mort în faţa nemuririi"... Vara, înapoindu-mă din locul sfânt, unde mă luminase întâiul fulger al gândului lui Zarathustra, am găsit a doua parte din *Zarathustra.* Au ajuns zece zile; în nici unul din cazuri, nici la prima parte, nici la a treia şi la ultima n-am avut nevoie de mai mult. În iarna următoare, sub cerul alkyonic al Nissei, care atunci a strălucit pentru prima dată asupra vieţii mele, l-am găsit pe al treilea *Zarathustra* – şi cu asta eram gata. Nici un an, socotind pentru întreaga carte. Multe locuri şi înălţimi ascunse din peisajul Nissei mi-au fost sfinţite pentru mine prin clipe de neuitat, acel pasaj decisiv care poartă titlul "Despre tablele vechi şi noi" a fost compus într-un urcuş chinuitor de la staţiune către minunatul cuib stâncos maur Eza – m-am bucurat întotdeauna de cea mai mare agilitate muşchiulară atunci când puterile mele creatoare se revărsau mai îmbelşugate. Trupul este însufleţit de spirit, să lăsăm "sufletul" la o parte... Deseori, am putut fi văzut dasnând; pe atunci puteam, fără să simt nici o urmă de oboseală, să fiu pe drumuri, prin munţi, şapte, opt ore. Dormeam bine, am râs mult – eram de o vigoare şi o răbdare desăvârşite.

5

Abstracţie făcând de aceste opere create în perioade de câte zece zile, anii din timpul şi mai ales de după *Zarathustra* au fost o stare de suferinţă fără seamăn. Plăteşti scump faptul că eşti nemuritor; mori pentru asta de mai multe ori în timpul vieţii – . Există ceva ce eu numesc ranchiuna măreţiei: tot ce e mare, o operă, o faptă, se întoarce, odată dusă la bun sfârşit, inevitabil împotriva celuia care a făcut-o. Tocmai prin faptul că a săvârşit-o, el este acum slab – el nu-şi mai suportă fapta, nu o mai poate privi în faţă. Să ai ceva în urmă, un lucru pe care n-ai fi avut niciodată îngăduinţa să-l vrei, ceva în care sunt înnodate nodurile destinului umanităţii – şi de acum încolo să ai acest ceva în tine!... Te striveşte aproape... Ranchiuna Măreţiei!... Şi altceva este tăcerea înfricoşătoare pe care o auzi în jur. Singurătatea are şapte

piei; nimic nu mai străbate prin ele. Mergi spre oameni, îi saluți pe prieteni, noi pustiuri, nici o privire nu te mai salută. În cele mai bune cazuri, un fel de revoltă. O asemenea revoltă am trăit eu, într-un grad foarte diferit, dar aproape din partea tuturor celor care-mi erau atunci aproape; se pare că nimic nu rănește mai adânc decât să lași să se observe deodată o distanță – naturile eminente care nu știu să trăiască fără să venereze sunt rare. Un al treilea lucru este sensibilitatea absurdă a pieii față de micile înțepături, un fel de neajutorare în fața a tot ce e meschin. Aceasta mi se pare determinată de risipa uriașă a tuturor forțelor defensive, pe care o are drept condiție prealabilă orice act creator, orice act care pornește de la ce e mai propriu, mai lăuntric, mai profund în tine. Micile posibilități defensive sunt astfel epuizate, nu mai ajunge nici o resursă până la ele. Mai îndrăznesc doar să adaug și că, în asemenea împrejurări, digeri mai prost, te miști cu mai puțină plăcere, ești mult mai expus frigului, chiar neîncrederii, neîncredere care în multe cazuri este doar o eroare etiologică. Într-o asemenea stare de spirit am simțit odată apropierea unei turme de vaci prin reîntoarcerea unor gânduri mai blânde, mai filantropice; chiar înainte de a vedea animalele: o asemenea senzație are ceva cald în ea...

6

Opera aceasta stă în toate privințele pe propriile ei picioare. Să-l lăsăm la o parte pe poet: poate, de fapt, că niciodată nu s-a mai realizat ceva dintr-o asemenea revărsare îmbelșugată de forță. Concepția mea despre "dionisiac" și-a căpătat aici cea mai mare forță; măsurate după criteriul pe care-l reprezintă ea, tot restul făpturilor omenești apare sărăcăcios și limitat. Faptul că un Goethe, un Shakespeare n-ar putea să respire nici o singură clipă în această uriașă pasiune și la asemenea înălțimi, faptul că Dante, comparat cu Zarathustra, este doar un credincios și nu unul care creează din nou adevărul, un spirit conducător de lume, un destin – faptul că poeții *Vedelor* sunt preoți și nici măcar vrednici să-i dezlege cureaua încălțămintelor unui Zarathustra, acesta este doar lucrul cel mai mărunt și nu poate da nici măcar ideea distanței, singurătății azurii în care trăiește această operă. Zarathustra are dreptul veșnic să spună: "Închid în jurul meu cercuri și

fruntarii sfinte; tot mai puţini sunt aceia care urcă împreună cu mine pe munţi tot mai înalţi – eu clădesc un masiv muntos din munţi mereu mai sfinţiţi". Să ne închipuim spiritul şi bunătatea tuturor marilor suflete, strânse laolaltă într-unul singur; toate împreună nu ar fi în stare să dea la iveală O Singură Cuvântare a lui Zarathustra. Este monstruoasă scara pe care el urcă şi coboară; el a văzut mai departe, a vrut mai mult, a putut mai mult decât oricare alt om. El contrazice cu fiecare cuvânt, este cel mai elocvent în a spune "da" dintre toate spiritele înalte, în el toate contrariile sunt legate într-o nouă Unitate. Forţele cele mai înalte şi cele mai joase ale firii omeneşti, tot ce este mai dulce, mai uşor şi mai rodnic se revarsă dintr-o singură fântână cu o siguranţă nemuritoare. Până la el nu s-a ştiut ce înseamnă ceea ce este înalt, ceea ce este profund,; se ştia încă şi mai puţin ce este Adevărul. În această Revelaţie a Adevărului nu există nici o clipă care să fi fost prefigurată, care să fi fost ghicită sau presimţită de vreunul dintre cei mai mari. Nu există nici o înţelepciune, nici o cercetare a sufletului, nici o artă a vorbirii înainte de *Zarathustra* şi mai presus de el; tot ceea ce este mai apropiat, tot ceea ce este mai obişnuit vorbeşte aici despre lucrurile cele mai neauzite. Sentimentele pasiunilor vibrante; elocvenţa devenită muzică; fulgere, zvâcnind, proiectate către viitoruri până atunci nebănuite. Cea mai viguroasă forţă a comparaţiilor care a existat până acum este săracă şi o joacă în faţa acestei reîntoarceri a limbii la însăşi natura imaginilor. – Şi cum ştie să coboare Zarathustra şi să-i spună fiecăruia tot ce este mai bun! Cum el însuşi ştie să-i atingă pe înşişi potrivnicii săi, pe preoţi, cu mâini delicate şi ştie să sufere împreună cu ei! – Aici, omul este depăşit în fiecare clipă, noţiunea de "Supraom" a devenit aici cea mai înaltă realitate – la o nesfârşită îndepărtare e acum, sub el, tot ceea ce până acum a fost măreţ în om. Adierea alcionică, pasul uşor, atotprezenţa răutăţii şi a exuberanţei orgolioase şi a tuturor celorlalte, care sunt proprii pentru tipul lui Zarathustra, n-au fost niciodată visate ca fiind esenţiale pentru măreţie. Zarathustra se simte însă tocmai în această circumferinţă în largul şi la locul său, în această disponibilitate spre contrarii ca însemnând însuşi *cel mai înalt mod de a fi al tuturor celor ce fiinţează;* şi când asculţi cum el le defineşte, pe acestea, atunci renunţi să mai cauţi alte comparaţii proprii:

– sufletul care stăpâneşte scara cea mai lungă şi care poate să coboare în cele mai adânci profunzimi;

sufletul cel mai cuprinzător, care poate să alerge, să rătăcească şi să hoinărească cel mai departe în sine;

sufletul cel mai ascultător de necesitate, care se azvârle cu voluptate în hazard;

sufletul care este, care vrea să se arunce în devenire, cel care are şi care vrea să se arunce în voinţă şi jinduire –

cel care fuge de sine însuşi, care se cuprinde pe sine însuşi în cercurile cele mai largi;

sufletul cel mai înţelept, căruia nebunia îi vorbeşte cu cele mai dulci spuse ale sale;

sufletul cre se iubeşte pe sine, în care toate lucrurile îşi au torentele şi revărsările şi fluxurile şi refluxurile...

Dar aceasta este însăşi noţiunea de Dionysos. Şi tocmai spre aceasta duce şi o altă linie de gândire. Problema psihologică pentru tipul pe care-l reprezintă Zarathustra este, cum cel care spune Nu cu o intensitate nemaiauzită, care îl opune făcând pe Nu tuturor celor faţă de care până acum s-a spus Da, poate totuşi fi opusul unui spirit negativ, care spune Nu; cum spiritul care îndură cea mai apăsătoare povară a destinului, care poartă un blestem al misiunii sale, poate fi cel mai uşor în făptuire şi cel mai transcendent – Zarathustra este un dănţuitor – cum cel care are viziunea cea mai dură, cea mai înfricoşătoare în ceea ce priveşte realitatea, cel care a gândit "gândurile cele mai ameţitor de profunde", nu găseşte totuşi în ele nici o obiecţie împotriva existenţei, nici chiar împotriva veşnicei ei reîntoarceri – ci, mai curând, încă un temei pentru a fi el însuşi veşnicul Da faţă de toate lucrurile, "uriaşul, nelimitatul Da şi Amin spus în faţa a tot şi a toate"... "În toate abisurile eu îmi port încă mai departe Da-ul pe care-l spun ca o binecuvântare"... Dar încă o dată acesta este însuşi conceptul Dionysos.

7

Ce limbă va vorbi un asemenea spirit atunci când vorbeşte cu sine însuşi? Limbajul ditirambului. Eu sunt cel care a descoperit

Ditirambul. Să ascultăm cum Zarathustra vorbeşte cu sine însuşi înainte de răsăritul soarelui; o asemenea fericire smaragdină, o asemenea dulceață zeiască nu a mai rostit nici o altă limbă îninte de mine. Chiar şi tristețea cea mai adâncă şi mai apăsătoare a unui asemenea Dionysos devine tot Ditiramb; iau ca semn pentru aceasta, *Cântecul de noapte,* – nemuritorul plânset al celui care este osândit să fie, nu să iubească, prin belşugul său de lumină şi de putere, prin însăşi natura sa de Soare.

Noapte e acum: acum vorbesc mai distinct toate izvoarele care zvâcnesc. Şi sufletul meu este şi el un izvor zvâcnind.

Noapte e acum; abia acum se deşteaptă toate cântecele celor care iubesc. Şi sufletul meu este şi el cântecul unui îndrăgostit.

Ceva nepotolit, ceva care nu poate fi ostoit este în mine, şi vrea să se facă auzit. Un jind după iubire este în mine, care vorbeşte însăşi limba iubirii.

Lumină sunt eu; o, dacă aş fi noapte! Dar aceasta este singurătatea mea, că sunt încins cu lumină.

O, dacă aş fi întunecat şi noptatec! Cum aş vrea să-mi potolesc setea la sânul luminii!

Şi pe voi înşivă aş vrea să vă mai binecuvântez, voi stele mici, licăritoare şi voi licurici de acolo! – şi să fiu fericit pentru darul vostru de lumină.

Ci eu trăiesc în propria mea lumină, eu sorb îndărăt în mine, flăcările care din mine au țâşnit.

Eu nu cunosc fericirea celui care primeşte; şi deseori am visat că să furi poate să-ți dea o mai mare fericire decât să primeşti.

Aceasta e sărăcia mea, că mâna mea nu se odihneşte niciodată de la a dărui; aceasta este pizma mea, că eu văd ochi care aşteaptă şi nopțile luminate ale jindului.

O, nefericire a tuturor celor care dăruiesc! O, întunecare a soarelui meu! O, tu, dorință după jinduiri! O, tu, foame mistuitoare în îndestulare!

Ei iau de la mine; dar le mai ating eu sufletul? O prăpastie este între a lua şi a dărui; şi prăpastia cea mai mică este ultima care poate fi trecută pe punte.

O foame creşte din frumusețea mea; suferință aş vrea să le stârnesc celor pe care îi luminez, să-i jefuiesc aş vrea pe cei cărora le-a dăruit; – astfel sunt înfometat de răutate.

Mâna trăgându-mi-o îndărăt când voi ați și întins mâna asemenea cascadei care încă mai șovăie în cădere; – astfel sunt înfometat de răutate.

O asemenea răzbunare visează preaplinul meu, o asemenea viclenie izvorăște din singurătatea mea.

Fericirea mea întru a dărui a murit în dăruire, virtutea mea s-a istovit în revărsările preaplinului ei!

Cine dăruiește mereu, primejdia lui este că își pierde rușinea; cine împarte mereu, mâna și inima lui au bătături de prea multă muncă de a împărți.

Ochiul meu nu se mai revarsă în fața rușinii cerșetorilor: mâna mea a ajuns prea aspră pentru tremurul mâinilor care s-au umplut.

De unde a venit lacrima în ochiul meu și trmurul inimii mele? O, însingurare a tuturor celor ce dăruiesc! O, tăcere desăvârșită a tuturor celor ce luminează!

Mulți sori cercuiesc în spațiul pustiu; pentru toate cele ce sunt întunecate, ei vorbesc cu lumina – pentru mine ei tac.

O, aceasta este vrăjmășia luminii față de ceea ce luminează, fără de milă trece ea pe drumul ei.

Fără de prețuire în adâncul inimii față de ceea ce luminează, rece față de sori – astfel rătăcește fiecare soare.

Asemenea furtunii călătoresc sorii pe căile lor. Își urmează voința lor fără îndurare, aceasta este răceala lor.

O, voi sunteți cei dintâi, voi, întunecaților, voi, noptaticilor, care stârniți căldură din ceea ce luminează sunteți cei dintâi care vă adăpați cu lapte și balsam de la sânul luminii!

O, gheață e în jurul meu, mâna mea se arde de răceala de gheață! O, o sete e în mine care e însetată de seceta voastră.

Noapte e acum; o, dar eu trebuie să fiu lumină! Și însetare de cele ce sunt noptatice! Și însingurare!

Noapte e acum; acum vorbesc mai distinct toate izvoarele care zvâcnesc. Și sufletul meu este și el un izvor zvâcnind.

Noapte e acum; acum se deșteaptă toate cântecele celor care iubesc. Și sufletul meu e și el cântecul unui îndrăgostit...

8

Asemenea lucruri n-au mai fost create în poezie, n-au mai fost simțite, n-au mai fost suferite niciodată: astfel suferă un zeu, un

Dionysos. Răspunsul la un asemenea ditiramb al unirii sorilor întru lumină ar fi Ariadne... Cine mai ştie, în afară de mine, ce este Ariadne!... Pentru asemenea enigme n-a avut nimeni până acum dezlegarea, mă îndoiesc chiar că cineva ar fi văzut vreodată până acum că e aici o enigmă. – Zarathustra îşi hotărăşte o dată pentru totdeauna, cu rigoare, sarcina – şi este şi sarcina mea – astfel ca asupra înțelesului ei să nu mai poată exista neînțelegere: el este cel care spune Da până la justificarea, chiar până la mântuirea a tot ceea ce este trecut.

> *Rătăcesc printre oameni ca printre sfărâmăturile viitorului; acelui viitor pe care eu îl contemplu.*
>
> *Şi aceasta este întreaga mea lucrare poetică şi întreaga mea intenție, că eu creez şi port, într-o singură lucrare şi deodată, ceea ce este sfărâmătură şi enigmă şi întâmplare înfricoşată.*
>
> *Şi cum aş îndura eu să fiu om, dacă omul nu ar fi şi poet şi dezlegător de enigme şi mântuitor al hazardului?*
>
> *Să mântuieşti trecutul şi tot ce a fost "A fost o dată" să-l preschimbi într-un "Aşa am vrut eu să fie!"; asta a însemnat pentru mine, întâi, Mântuirea.*

Într-un alt loc el hotărăşte cât mai riguros cu putință ceea ce pentru el singur poate fi "Omul", – nu un obiect al milei sau măcar al compătimirii – chiar şi asupra marii sile de om a devenit stăpân Zarathustra: omul este pentru el o lipsă de formă, o materie, o piatră urâtă, care are nevoie de dăltuitor.

> *Să nu mai vrei mai mult de acum şi să nu mai prețuieşti mai mult de acum şi să nu mai creezi de acum; o, fie ca această mare oboseală să-mi rămâie pentru totdeauna departe!*
>
> *Şi în cunoaştere chiar îmi simt doar pofta de a zămisli şi de a deveni a voinței mele; şi dacă este nevinovăție în cunoaşterea mea, aceasta se întâmplă pentru că în mine este voința de zămislire.*
>
> *Departe de Dumnezeu şi de zei m-a atras această voință; ce ar mai fi de creat, dacă zeii – ar exista?*
>
> *Însă spre oameni mă împinge mereu din nou voința mea lăuntrică de creație; aşa este împins ciocanul spre piatră.*

O, voi oameni, în piatră doarme pentru mine un chip, imaginea tuturor imaginilor! O, de ce trebuie să doarmă în cea mai dură, în cea mai urâcioasă dintre pietre!

Şi acum ciocanul meu se răzvrăteşte cu toată cruzimea împotriva temniţei sale. *Din piatră se spulberă aşchii; ce-mi pasă mie de asta!*

Vreau să-mi desăvârşesc lucrarea, căci o umbră a venit la mine – dintre toate cele ce sunt, cea mai liniştită şi mai uşoară a venit odată la mine!

Frumuseţea Supraomului a venit la mine asemenea unei umbre; şi acum ce-mi mai pasă – de zei!...

Mai scot în evidenţă un singur punct de vedere: versul subliniat dă o indicaţie în această privinţă. Pentru o misiune dionisiacă e nevoie de duritatea ciocanului, bucuria întru distrugere face parte în mod hotărâtor din condiţiile prealabile. Imperativul "să devii dur!", cea mai adâncă certitudine asupra faptului că toţi creatorii sunt duri, aceasta este caracteristica propriu-zisă a unei naturi dionisiace.

DINCOLO DE BINE ŞI DE RĂU
Preludiu la o filosofie a viitorului

1

Sarcina pentru anii care aveau să urmeze era acum cât se poate de riguros trasată. După ce partea afirmativă a misiunii mele fusese dusă la îndeplinire, urma acum la rând partea care urma să spună Nu, să acționeze sub semnul lui Nu: transformarea, transmiterea a înseşi valorilor de până acum, marele război – conjurarea unei zile a deciziei. Aici este inclusă şi privirea pe îndelete aruncată în jur spre cei înrudiți mie, spre cei care cu propria lor forță aveau să-mi întindă mâna pentru lucrarea de nimicire. – De aici încolo toate scrierile mele sunt undițe aruncate; poate că eu mă pricep mai bine decât oricine la pescuitul cu undița?... Dacă nu se lasă nimic prins, vina nu e a mea. *Au lipsit peştii...*

2

Cartea aceasta (1886) este în toate aspectele ei esențiale o critică adusă modernității, ştiințelor moderne, artelor moderne, neexcluzând de aici nici politica modernă, pe lângă faptul că în ea se cuprind şi indicii ale unui tip opus, care este cât mai puțin modern cu putință, un tip eminent, tipul celui care spune Da. În ultimă analiză, cartea este o Şcoală a gentilomului, noțiunea aceasta fiind înțeleasă la un mod mai spiritual şi mai radical decât a fost înțeleasă vreodată. Îți trebuie curaj ca să poți susține gândul acesta, trebuie să nu fi învățat niciodată teama... Toate calitățile cu care se mândreşte epoca noastră sunt simțite ca o contradicție a acestui tip, aproape ca fiind dovadă de proastă creştere, cum ar fi de pildă renumita "obiectivitate", "compătimirea față de toți cei care suferă", "simțul istoric", cu servilismul său în fața gustului străin, cu ploconirea în fața acelor aşa-zise "petits faits", al "ştiințificului". – Dacă apreciem că această carte îi urmează lui *Zarathustra*, atunci vom înțelege poate regimul dietetic căruia i se datorează naşterea ei. Ochiul, răsfățat şi moleşit de o

imensă constrângere de a vedea departe – Zarathustra este mai presbit încă decât era țarul – este aici silit să cuprindă ceea ce este în imediata apropiere, timpul, ceea ce ne înconjoară, şi să vadă totul distinct. Se întâlneşte aici în toate detaliile, mai presus de toate însă în formă, acelaşi refuz spontan al instinctelor, care l-a făcut posibil pe *Zarathustra*. Rafinamentul în formă, în intenție, în arta tăcerii, este pe primul plan, psihologia este mântuită cu duritatea şi cruzimea cuvenite, – din cartea aceasta lipsesc orice fel de cuvinte blajine... Totul aici împrospătează; cine va înțelege, în cele din urmă, ce întremare face necesară o asemenea risipă de bunuri, cum e cea pe care o reprezintă Zarathustra?... Vorbind acum din punct de vedere teologic – şi spusele mele ar trebui ascultate, căci eu vorbesc rareori ca teolog – Dumnezeu însuşi a fost cel care s-a aşternut la pământ sub chipul şarpelui la capătul zilei sale de creație sub pomul cunoaşterii; astfel s-a recreat, şi-a împrospătat el forțele pentru a fi Dumnezeu... Făcuse totul prea frumos... Diavolul este doar lenevia lui Dumnezeu în acea zi a şaptea...

GENEALOGIA MORALEI
O scriere polemică

Cele trei tratate din care este alcătuită această *Genealogie* sunt poate, în ce priveşte expresia, intenţia şi arta surprizei, lucrul cel mai neliniştitor care s-a scris vreodată până acum. Dionysos este, se ştie, şi zeul întunecimii. – De fiecare dată un început care trebuie să inducă în eroare, îndrăzneţ, ştiinţific, ironic chiar, în mod deliberat accentuat, în mod deliberat reţinut. Treptat tot mai multă nelinişte; fulgere răzleţe; adevăruri foarte neplăcute venind din depărtare, făcându-se auzite mai presus de tunetele înăbuşite, – până când, în sfârşit, este atins un tempo feroce în care totul se dezlănţuie cu o uriaşă tensiune.Şi de fiecare dată, la sfârşit, în mijlocul unor detunături cu totul şi cu totul înfricoşătoare, un nou adevăr arătându-se printre nori groşi. – Adevărul primului tratat este psihologia creştinismului; naşterea creştinismului din spiritul resentimentului, şi nu, cum se crede în general, din "spirit" – o mişcare de reacţie prin însăşi esenţa sa, marea revoltă împotriva dominaţiei valorilor nobile. Al doilea tratat oferă psihologia conştiinţei, aceasta nu este, aşa cum se credea, "vocea lui Dumnezeu în om", – ea este instinctul cruzimii, care se întoarce îndărăt, după ce nu se mai poate descărca în afară. Cruzimea, ca una din cele mai vechi şi mai de neînlăturat fundamente ale culturii, scoasă aici pentru prima dată la lumină. Cel de al treilea tratat dă răspunsul la întrebarea de unde se trage forţa uriaşă a idealului ascetic, a idealului preotului, deşi acesta este prin excelenţă idealul *dăunător*, voinţă a sfârşitului, un ideal al decadenţei. Răspuns: nu pentru că Dumnezeu ar acţiona în spatele preoţilor, ceea ce se crede, ci *faute de mieux* – pentru că până acum acesta a fost singurul ideal, pentru că nu a avut nici un concurent. "Căci omul vrea mai degrabă să vrea nimicul decât să nu vrea"... În primul rând, lipsea un *contra-ideal – până la Zarathustra.* – Am fost înţeles. Trei decisive lucrări pregătitoare ale unui psiholog pentru o transmutare a tuturor valorilor. – Cartea aceasta conţine prima psihologie a preotului.

AMURGUL IDOLILOR
Cum se filosofează cu ciocanul

1

Scrierea aceasta de nici 150 de pagini, senină şi fatală în tonul ei, un demon care râde – opera unor zile atât de puţine la număr, încât ezit să le spun numărul, este între cărţi mai ales excepţia: nu există nimic mai bogat în substanţă, mai independent, mai demolator – mai rău. Dacă cineva ar vrea să-şi facă o idee despre răsturnările care se pregăteau atunci în faţa ochilor mei, atunci ar trebui să facă începutul cu această carte. Ceea ce se înţelege prin idolii care sunt înscrişi pe prima pagină este pur şi simplu ceea ce se numea până atunci adevărul. Amurgul idolilor – cu alte cuvinte, s-a sfârşit cu vechiul adevăr.

2

Nu există nici o realitate, nici o "idealitate" care să nu fie atinse în această scriere (– atinse: ce eufemism prevăzător!...) Nu numai idolii veşnici doar, ci şi cei mai noi, deci cei mai îmbătrâniţi. "Ideile moderne" de exemplu. Un mare vânt suflă printre arbori şi de pretutindeni cad fructele – adevărurile. E aici risipa unei toamne prea îmbelşugate: te împiedici de adevăruri, pe unele le striveşti ucigându-le – sunt prea multe... Însă cele pe care le ridici în mâini nu mai sunt deloc îndoielnice, toate sunt certitudini, hotărâri. Eu am primul măsura pentru "adevăruri" în mâna mea, eu pot hotărî acum. Ca şi cum ar fi ajuns să capete fiinţă în mine o a doua conştiinţă, ca şi cum în mine "voinţa" ar fi ajuns o lumină asupra drumului înclinat, peste care se coborâse pieziş până atunci... Drumul înclinat – astfel era denumit drumul spre "adevăr"... S-a terminat cu orice "impuls întunecat", tocmai omul cel bun era cel mai puţin ştiutor în ce priveşte drumul cel drept... Şi cu toată seriozitatea vorbind, nimeni n-a ştiut înaintea mea drumul cel drept, drumul *care să urce*: de-abia începând cu mine

există iarăşi speranţe, misiuni, drumuri, care să poată fi prescrise, ale culturii – *eu sunt vestitorul lor plin de voioşie...* Şi tocmai din cauza aceasta sunt eu şi un destin.

3

Nemijlocit, după terminarea operei mai sus-numite şi chiar fără să mai pierd nici o singură zi, am abordat misiunea uriaşă a trasmutării valorilor, cu un simţământ suveran de mândrie cu care nimic nu se poate compara, sigur de fiecare clipă a nemuririi mele şi săpând semn cu semn, cu mâna sigură a unui destin, pe tablele de bronz care-mi erau în faţă. *Cuvântul înainte* a luat naştere la 3 septembrie 1888; când dimineaţa, după ce l-am aşternut pe hârtie, am ieşit afară din casă, am găsit în faţa mea ziua cea mai frumoasă pe care mi-o înfăţişase vreodată Ober-Engandinul – străvezie, incandescentă în culorile ei, închizând în ea toate contrariile, toate mijlocirile între gheţuri şi frumuseţile sudice. – De-abia la 20 septembrie, am părăsit Sils-Maria, reţinut multă vreme de inundaţii, până la urmă de departe unicul oaspete al acestui loc minunat, care îi va face recunoştinţei mele darul unui nume nemuritor. După o călătorie cu incidente, chiar cu primejdia vieţii, pe lacul Como revărsat, unde am ajuns de-abia târziu noaptea, am ajuns în după-amiaza zilei de 21 la Torino, locul menit mie, de acum încolo reşedinţa mea. Mi-am reluat aceeaşi locuinţă pe care o mai ocupasem în primăvară, via Carlo Alberto 6, III, în faţa impunătorului palazzo Carignano, în care s-a născut Vittorio Emanuele, cu vederea spre piaţa Carlo Alberto şi dincolo mai departe spre coline. Fără ezitări şi fără să mă las nici o clipă abătut de la ţelurile mele, am purces din nou la lucru; mai era de făcut ultimul sfert al lucrării. La 30 septembrie, mare victorie; ziua a şaptea; plimbarea întru lenevie a unui zeu de-a lungul râului Po. În aceeaşi zi, am mai scris *Cuvântul înainte* la *Amurgul idolilor*, corectura şpalturilor care fusese în luna septembrie recreaţia mea. – N-am mai trăit niciodată o asemenea toamnă, şi nici n-aş fi crezut cu putinţă pe pământ o asemenea trăire, – un Claude Lorrain gândit mai departe întru veşnicie, fiecare zi de o egală, neînfrânată desăvârşire.

CAZUL WAGNER
Problema unui muzician

1

Pentru a fi drept față de această scriere, trebuie să suferi pentru soarta muzicii, cum suferi de pe urma unei răni deschise. – De ce anume sufăr eu când sufăr pentru soarta muzicii? De faptul că muzica a fost făcută să-şi piardă caracterul ei de transfiguratoare a lumii, caracterul ei afirmativ, că ea este acum o muzică a decadenței şi nu mai e flautul lui Dionysos... Acceptând însă că în felul acesta problema muzicii este simțită ca problema mea proprie, ca problema istoriei propriilor suferințe, atunci această scriere va fi înțeleasă ca fiind plină de îngăduință, ca peste măsură de blândă. A fi senin în asemenea cazuri şi a şti să ironizezi cu bunătate – *ridendo dicere severum*, acolo unde *verum dicere* ar îndreptăți orice asprime – aceasta este însăşi ceea ce se cheamă viziunea clasică, umanitară. Cine se mai îndoieşte, de fapt, că eu, ca vechi artilerist cum sunt, am în puterea mea să folosesc împotriva lui Wagner întrgul meu armament greu? – Şi mi-am stăpânit şi reținut tot ceea ce ar fi fost hotărâtor în această problemă – căci eu l-am iubit pe Wagner. – La urmă, este acolo un atac la adresa unui mai fin "necunoscut", pe care un altul nu-l va ghici uşor, în sensul şi pe calea sarcinii mele – o, eu mai am de demascat şi alți "necunoscuți" cu totul diferiți decât un asemenea Cagliostro al muzicii – şi este, la drept vorbind, mai degrabă un atac la adresa acelor obiceiuri mereu mai leneşe şi mai sărace în instinct, la adresa națiunii germane care devine mereu mai *onestă*, şi care continuă, cu o poftă de mâncare invidiabilă, să se hrănească din contrarii şi înghite fără nici o indigestie "credința" la fel de bine ca şi ştiințificul, "iubirea creştină" la fel de bine ca şi antisemitismul, voința de putere (de "Reich") la fel de bine ca şi Evanghelia umililor, *l'Evangile des humbles...* Lipsa aceasta de a lua partea unuia sau altuia în mijlocul contrariilor! Această neutralitate stomacală şi acest "dezinteres"! Acest simț al dreptății, care caracterizează cerul gurii la germani, care le dă tuturor aceleaşi drepturi, – care găseşte totul gustos... Fără nici o îndoială, germanii sunt idealişti... Când am vizitat ultima dată Germania, am

găsit gustul german străduindu-se să recunoască aceleaşi drepturi lui Wagner şi trompetistului din Säkkingen; eu însumi am fost martor cum la Leipzig s-a constituit, în onoarea unuia dintre cei mai autentici şi mai germani muzicieni, german în vechiul înţeles al cuvântului german, şi nu în cel de german al Reichului, în onoarea maestrului Heinrich Schütz, o Uniune Liszt, cu scopul de a cultiva şi promova vicleana muzică bisericească... Fără nici o îndoială, germanii sunt idealişti...

2

Însă aici nimic nu mă va împiedica să devin brutal şi să le spun germanilor câteva adevăruri dure: *cine altcineva ar putea-o face?* – Vorbesc despre stupiditatea lor în cele ce ţin de disciplina istoriei. Nu numai că istoricilor germani a ajuns să le lipsească acum cu desăvârşire privirea în mare pentru evoluţia, pentru valoarea culturii, că ei sunt cu toţii nişte saltimbanci ai politicii (sau ai bisericii –), această privire în mare este chiar exclusă, exilată de ei. Trebuie în primul rând să fii "german", să ai "rasă", şi apoi poţi să decizi în ce priveşte valoarea şi lipsa de valoare a celor ce ţin de istorie – atunci hotărăşti... "German" este un argument, "Deutschland, Deutschland über alles" un principiu, germanii sunt "ordinea morală mondială" în istorie; în relaţie cu imperium romanum ei sunt purtătorii libertăţii, în relaţie cu secolul al optsprezecelea, ei reprezintă restabilirea moralei, a "imperativului categoric"... Există un mod de a scrie istoria imperial-german, există, mi-e teamă, chiar şi un mod antisemit, – există un mod de curte de a scrie istoria şi domnul von Treitschke nu se ruşinează... De curând, o judecată de idiot în problemele istorice, o propoziţiune a, din fericire, răposatului şvab estetic Vischer. şi-a făcut trecerea prin ziarele germane ca un "adevăr" în faţa căruia orice german trebuie să spună Da: "Renaşterea şi Reforma, amândouă laolaltă abia constituie un întreg – reînvierea estetică şi reînvierea morală". – La asemenea formulări îmi pierd răbdarea şi îmi vine cheful, simt chiar aceasta ca o datorie, să le spun o dată germanilor ce au deja de pe acuma pe conştiinţă. *Au pe conştiinţă toate marile crime împotriva culturii, săvârşite de patru sute de ani încoace!...* Şi toate din acelaşi motiv,

din *laşitatea* lor lăuntrică în faţa realităţii, care este şi laşitate în faţa adevărului, din falsitatea aceasta a lor care le-a devenit instinct, din "idealism"... Germanii au jefuit Europa de recolta, de sensul ultimei mari epoci, epoca Renaşterii, într-o clipă în care o mai înaltă ordonare a valorilor, în care valorile nobile, cele care spun Da vieţii, cele care chezăşuiesc viitorul, ajunseseră să obţină victoria în locul celor opuse, în locul valorilor decăderii – şi aceasta până şi în instinctele celor care tronau în sălaşul unor asemenea valori! Luther, această pacoste în chip de călugăr, a restabilit echilibrul bisericii, şi, ceea ce este de o mie de ori mai rău, creştinismul, în clipa în care el fusese înfrânt... Creştinismul, această negare devenită religie a voinţei de viaţă!... Luther, un călugăr neputincios, care din cauza "neputinţei" sale a atacat biserica şi – ca urmare – a reaşezat-o în drepturi... Catolicii ar avea motive să ţină sărbători luteriene, să facă poeme şi jocuri în cinstea lui Luther... Luther – o "renaştere morală"! La dracu' cu toată psihologia! – Fără îndoială, germanii sunt idealişti. – În două rânduri, când tocmai, cu o uriaşă vitejie şi înfrângere de sine, se ajunsese la un mod de gândire bine întemeiat, neechivoc, pe de-a-ntregul ştiinţific, germanii au ştiut să găsească ocoluri furişe spre vechiul "ideal", să creeze împăcări între adevăr şi "ideal", în fond, formule pentru dreptul de a refuza ştiinţa, pentru un drept la minciună. Leibniz şi Kant – ei doi reprezentând cele mai mari piedici în calea onestităţii intelectuale ale Europei! – În sfârşit, atunci când pe puntea între două secole ale decadenţei devenise vizibilă o *force majeure* a geniului şi a voinţei, de-ajuns de puternică pentru a face din Europa o unitate, o unitate politică şi economică în scopul stăpânirii lumii, germanii au fost cei care, prin ale lor "războaie pentru libertate", au lipsit Europa de semnificaţie, de miracolul semnificaţiei în existenţa lui Napoleon – şi, prin aceasta, au astăzi pe conştiinţă tot ceea ce a urmat, tot ceea ce e astăzi aici, această boală şi iraţionalitate în cel mai înalt grad ostilă culturii care există, naţionalismul, această *névrose nationale*, de care e bolnavă Europa, această eternizare a divizării Europei în mici state, această politică a măruntului: au lipsit Europa de însăşi semnificaţia sa, de *raţiunea* sa – au împins-o într-o fundătură. – Mai ştie cineva în afară de mine o cale afară din această fundătură?... O misiune de-ajuns de măreaţă pentru a lega laolaltă iarăşi popoarele?...

3

Şi, în sfârşit, de ce nu mi-aş exprima în cuvinte bănuiala? Germanii vor încerca iarăşi, în cazul meu, să nască dintr-un destin uriaş un şoarece. Până acum, în legătură cu mine, ei s-au compromis, mă îndoiesc că în viitor vor face ceva mai bun. – O, cât îmi doresc ca aici să fiu un profet prost!... Cititorii şi ascultătorii mei fireşti sunt de pe acum ruşi, scandinavi şi francezi – au să fie oare tot mai mulţi dintre aceştia? – În istoria cunoaşterii, germanii s-au înscris cel mult cu nume echivoce, ei au dat mereu la iveală doar falsificatori “inconştienţi” (– Fichte, Schelling, Schopenhauer, Hegel, Schleiermacher, termenul acesta li se aplică lor la fel de bine ca şi lui Kant şi Leibniz: cu toţii sunt doar schleiermacheri – făcători de voaluri –); ei nu vor avea niciodată onoarea ca cel dintâi spirit *onest* din istoria spiritului, spiritul în care adevărul să vină să judece falsificările a patru milenii, să ajungă să fie unul cu spiritul german. “Spiritul german” este pentru mine un aer viciat: respir greu în apropierea acestei impurităţi devenite instinct în problemele psihologice, impuritate pe care o trădează orice expresie a chipului unui german. Germanii nu au trecut niciodată printr-un examen dur de conştiinţă, cum a reprezentat secolul al XVII-lea pentru francezi, un La Rochefoucauld, un Descartes sunt de o sută de ori superiori în ce priveşte onestitatea celui dintâi dintre germani – germanii nu au avut până astăzi nici un psiholog. Însă psihologia este aproape criteriul purităţii sau impurităţii unei rase... Şi dacă nu eşti nici măcar pur, cum ai mai putea avea profunzime? La germani, aproape ca şi la femei, nu ajungi niciodată până în profunzime, ei nu au aşa ceva; asta e tot. Dar aceasta nu înseamnă nici măcar că ar fi plaţi. – Ceea ce în Germania se numeşte “profund” este exact această impuritate instinctuală faţă de sine însuşi, de care tocmai vorbeam: nu vor să vadă limpede în ei înşişi. N-aş avea oare dreptul să propun termenul “german” ca monedă internaţională pentru această decădere psihologică? – În clipa aceasta, de exemplu, Kaiserul german numeşte ca fiind “datoria creştină” a sa să-i elibereze pe sclavii din Africa: printre noi, ceilalţi europeni, aşa ceva s-ar numi pur şi simplu un act “german”... Au dat germanii la iveală măcar o singură carte care să aibă profunzime? Însăşi noţiunea despre ce este profund într-o carte lor le lipseşte. Am cunoscut învăţaţi

care-l considerau pe Kant ca fiind profund; la curtea prusacă, mi-e teamă că domnul von Treitschke e socotit profund. De când eu, ocazional, îl prețuiesc pe Stendhal ca pe un psiholog profund, s-a întâmplat să mă întâlnesc cu profesori universitari germani care m-au pus să le silabisesc acest nume...

4

Şi de ce nu aş merge până la capăt? Îmi place să clarific lucrurile. Ține chiar de orgoliul meu să trec drept un disprețuitor, prin excelență, al germanilor. Nu mi-am exprimat neîncrederea în ce priveşte caracterul german încă de pe când aveam douăzeci şi şase de ani (cea de a treia *Considerație inactuală,* paragraful 6) – germanii sunt pentru mine imposibili. Când mă gândesc la un tip de om care merge împotriva tuturor instinctelor mele, atunci ajung totdeauna la un german. Primul criteriu după care îl cântăresc eu pe un om, este dacă are în sânge un simțământ al distanței, dacă vede pretutindeni rangul, gradația, ordinea între oameni, dacă poate să *distingă*: prin aceasta se vede ceea ce se cheamă *un gentilhomme;* în oricare alt caz aparține, fără nici o putință de salvare, în categoria celor cu inimă largă, o, i se acordă blajinul termen de *canaille*. Dar germanii sunt astfel de pleavă, canaille o! ei sunt atât de blajini... Te înjoseşti prin comerțul social cu germanii: germanul te aşază deopotrivă, prețuieşte pe toată lumea deopotrivă... Dacă las la o parte relațiile mele cu unii artişti, în primul rând cu Richard Wagner, atunci pot spune că nu am trăit nici un ceas bun laolaltă cu germanii... Şi chiar dacă am accepta că cel mai profund spirit al tuturor mileniilor ar apare printre germani, dacă ne-am închipui o salvatoare a Capitoliului, ar trebui cel puțin să luăm în considerare şi foarte puțin frumosul ei suflet... Eu nu suport această stirpe de oameni, cu care eşti întotdeauna în proastă companie, care nu are nici o sensibilitate pentru nuanțe – şi, vai mie! eu sunt o nuanță – care nu are nici un spirit fin în picioare şi nici nu e în stare să meargă pe propriile picioare... În cele din urmă, se poate spune că germanii nu au laba piciorului, au doar gambe... Germanilor le lipseşte orice idee despre cât de ordinari sunt ei înşişi, dar aceasta este superlativul ordinarului – lor nici măcar nu le este ruşine de faptul că sunt doar germani... Ei

conversează despre orice, se socotesc ei înşişi ca fiind hotărâtori, mi-e teamă că au şi decis în ce mă priveşte pe mine însumi... Toată viața mea este dovada, prin excelență, despre adevărul celor spuse aici. În zadar aş căuta la germani vreun semn de tact, de *délicatesse* față de mine. Din partea evreilor, da, dar niciodată din partea germanilor. Felul meu de a fi vrea ca eu să fiu față de oricine blând şi binevoitor – eu am un drept în privința aceasta, anume să nu fac nici un fel de deosebiri – ; dar aceasta nu mă împiedică să-mi am ochii bine deschişi. Nu fac excepții pentru nimeni, cel mai puțin pentru prietenii mei, – sper, până la urmă, că această umanitate față de ei nu le-a prilejuit nici un neajuns! Există cinci, şase lucruri din care eu totdeauna mi-am făcut un punct de onoare. – Cu toate acestea, rămâne adevărat că resimt aproape fiecare scrisoare care ajunge până la mine, de ani de zile, ca pe un fel de cinism: există mai mult cinism în bunăvoința care mi se arată mie decât în orice alt simțământ de ură... Eu spun în față fiecăruia dintre prietenii mei că el nu a considerat niciodată că ar fi meritat osteneala să studieze vreuna, oricare din scrierile mele; ghicesc din cele mai mărunte indicii că ei nici măcar nu ştiu ce scrie acolo în ele. Şi în ceea ce priveşte chiar pe *Zarathustra* al meu, cine dintre prietenii mei ar fi văzut în el ceva mai mult decât o aroganță nepermisă, din fericire cu totul indiferentă?... Zece ani; şi nimeni în Germania nu şi-a făcut o datorie de conştiință din a apăra numele meu împotriva tăcerii absurde sub care a fost îngropat; un străin, un danez, a fost cel care a avut cel dintâi sufucientă finețe a instinctului şi curajul de a se mânia împotriva pretinşilor mei prieteni... La ce universitate germană ar fi posibile astăzi prelegeri despre filosofia mea, aşa cum a ținut anul trecut, la Copenhaga, cel care s-a verificat încă o dată prin aceasta ca un psiholog profund? – Eu însumi n-am suferit niciodată de pe urma acestora toate; necesarul pe mine nu mă răneşte; *amor fati* constituie natura mea cea mai lăuntrică. Însă aceasta nu exclude faptul că eu iubesc ironia, chiar şi ironia de însemnătate istorică mondială. Şi astfel, aproximativ cu doi ani înainte de lovitura distrugătoare de trăsnet pe care o reprezintă *Transmutarea,* lovitură care va arunca întregul pământ în convulsii, am trimis în lume *Cazul Wagner;* germanii vor trebui încă o dată să-şi ridice mâna asupra mea şi să se facă nemuritori prin aceasta! mai e încă exact timpul pentru asta! – S-a ajuns şi la asta? – Este o adevărată plăcere, domnilor mei germani! Vă fac o reverență...

DE CE SUNT EU UN DESTIN

1

Îmi cunosc soarta. Odată se va lega de numele meu amintirea a ceva monstruos, – a unei crize cum nu a mai existat pe pământ, a celei mai profunde ciocniri de conştiinţe, a unei decizii conjurată împotriva a tot ceea ce se crezuse, se ceruse, se considerase sfânt până atunci. Eu nu sunt om, eu sunt dinamită. – Şi, pe lângă toate acestea, în mine nu este nimic dintr-un fondator de religie – religiile sunt o treabă a plebei, am nevoie, după ce m-am atins de oamenii religioşi, să mă spăl pe mâini... Eu nu vreau "credincioşi", cred că sunt prea răutăcios pentru aşa ceva, pentru ca să cred în mine însumi, eu nu le vorbesc niciodată maselor... Simt o spaimă îngrozitoare că, într-o zi, aş putea fi considerat sfânt; se va ghici de ce dau la iveală *înainte* cartea aceasta, ea trebuie să împiedice să se facă o nelegiuire cu mine... Eu nu vreau să fiu sfânt, mai degrabă un saltimbanc... Poate că şi sunt un saltimbanc... Şi totuşi, sau poate mai degrabă nu totuşi – căci nu există nimic mai mincinos până acum decât sfinţii – din mine vorbeşte adevărul. – Însă adevărul meu este înfricoşător – căci până acum minciuna a fost socotită adevăr. – Transmutarea tuturor valorilor; aceasta este formula mea pentru actul cel mai înalt de reculegere al omenirii, care a căpătat trup şi geniu prin mine. Soarta mea vrea ca eu să trebuiască să fiu primul om cinstit, care mă ştiu, în opoziţie cu minciuna milenară... Eu de-abia am descoperit adevărul, prin faptul că eu am resimţit primul minciuna ca minciună – am adulmecat-o... Geniul meu stă în nările mele... Eu contrazic ceea ce nu a fost contrazis niciodată, şi sunt, cu toate acestea, opusul unui spirit care spune Nu. Eu sunt un mesager bine dispus, cum nu a mai existat niciodată vreunul, ştiu misiuni de o asemenea importanţă încât până acum nici nu a existat o noţiune despre aşa ceva; de-abia de la mine începând, există iarăşi speranţe. Şi cu toate acestea, în mod necesar, eu sunt încă un om al fatalităţilor. Căci, când adevărul intră în luptă cu minciuna milenară, vom asista la zguduiri, la un şir de cutremure, o învălmăşeală de munţi şi văi, cum nici nu s-a mai visat ceva asemănător. Noţiunea de politică a intrat cu totul într-un război

spiritual, toate imaginile despre putere ale vechii societăţi au sărit în aer – toate câte sunt se sprijină pe minciună; se vor produce războaie cum nu au mai existat până acum pe pământ. De-abia de la mine începând, există pe pământ politică în stil mare. –

2

Doreşte cineva o formulă pentru un asemenea destin care să capete formă de om? – Ea se află în *Zarathustra* al meu.

> – şi cine vrea să fie creator în bine şi în rău, acela trebuie să fie întâi un distrugător şi trebuie să sfarme valori.
>
> Şi astfel cel mai profund rău aparţine celui mai profund bine; acesta însă este cel mai creator.

Eu sunt de departe cel mai înfricoşător om care a existat până acum; aceasta nu exclude şi faptul că eu voi fi şi cel mai binefăcător. Cunosc plăcerea distrugerii într-un grad care este măsurat după foţa mea de distrugere, – în amândouă eu ascult de natura mea dionisiacă ce nu ştie să distrugă facerea lui Nu de rostirea lui Da. Eu sunt primul imoralist; prin aceasta, eu sunt distrugătorul prin excelenţă. –

3

Nu am fost întrebat, ar fi trebuit să fi fost întrebat ce anume înseamnă tocmai în gura mea, în gura primului imoralist, numele lui Zarathustra: căci ceea ce face imensa unicitate a acestui persan în istorie este exact opusul său. Zarathustra a văzut primul în lupta binelui cu răul roata propriu-zisă în mecanismul lucrurilor – transpunerea moralei în metafizic, ca forţă, cauză, scop în sine, este opera sa. Însă această întrebare ar fi reprezentat în fond însuşi răspunsul. Zarathustra a creat această cea mai fatală dintre erori, morala: în consecinţă, el trebuie să fi fost şi primul care să o şi cunoască. Nu numai că el are aici o experienţă mai îndelungată şi mai

bogată decât orice alt gânditor – întreaga istorie este, de fapt, contrazicerea şi respingerea pe cale experimentală a principiului aşa-numitei "ordini morale universale" – lucrul important este că Zarathustra este mai adevărat decât orice alt gânditor. Învăţătura sa, ca singură, are veracitatea, adevărul ca cea mai înaltă dintre virtuţi – aceasta înseamnă opusul laşităţii "idealiştilor" care o iau la fugă în faţa realităţii; Zarathustra are în fiinţa sa mai mult curaj şi bravură decât toţi gânditorii luaţi laolaltă. Să vorbească pentru a spune adevărul şi să ţintească bine cu săgeţile, aceasta este virtutea persană. – Sunt oare înţeles?... Depăşirea de sine a moralei din dragoste pentru adevăr, depăşirea de sine a moralistului în propriul său contrast – în mine – aceasta înseamnă în gura mea numele lui Zarathustra.

4

În fond, două sunt negaţiile pe care termenul meu de imoralist le închide în sine. În primul rând eu neg un tip de om care până acum a fost socotit cel mai de seamă, omul bun, binevoitorul, binefăcătorul; pe de altă parte eu neg un fel de morală care a ajuns să fie preţuită şi dominantă ca morală în sine, – morala decadenţei, mai specializat vorbind, morala creştină. Ar fi îngăduit să considerăm cea de a doua negare ca fiind cea decisivă, întrucât supraaprecierea binelui şi a bunăvoirii, în mare luată, mi se pare de la început o consecinţă a decadenţei, un simptom al slăbiciunii, ca fiind incompatibilă cu o viaţă ascendentă şi afirmativă: pentru a spune Da, o condiţie este negarea şi distrugerea. – Dar mă opresc mai întâi la psihologia omului bun. Pentru a putea calcula cât valorează un anumit tip de om, trebuie calculat care este preţul care trebuie plătit pentru obţinerea sa – trebuie cunoscute condiţiile sale de existenţă. Condiţia de existenţă a binelui este minciuna –; altfel spus, refuzul cu orice preţ de a voi să se vadă cum este alcătuită în fond realitatea, şi anume nu în aşa fel pentru a provoca în orice moment instinctele binevoitoare, şi încă şi mai puţin în aşa fel pentru a permite în orice moment intervenţia unor mâini şi spirite mioape şi binevoitoare. A considera mizeriile de orice fel în primul rând ca obiecţii, ca ceva ce trebuie eliminat constituie o prostie prin excelenţă, constituie, în mare, o adevărată nenorocire prin

urmările sale, un destin al prostiei – ceva aproape la fel de prostesc cum ar fi voința de a elimina vremea proastă – de pildă, de milă pentru săraci... În marea economie a întregului, părțile înfricoşătoare ale realității (în afecte, în dorințe, în voința de putere) sunt într-o măsură incalculabilă mai necesare decât acea formă a fericirii mărunte, aşa-numita "bunătate"; trebuie, de fapt, să dăm dovadă de îngăduință pentru a-i lăsa vreun loc acesteia din urmă, căci ea este determinată de o minciună a instinctelor. Voi avea odată cu adevărat prilejul să demonstrez pe larg urmările peste măsură de negative în istorie ale optimismului, acest avorton al aşa-numiților *homines optimi*. Zarathustra, primul care a înțeles că optimistul este deopotrivă de decadent ca şi pesimistul, şi poate chiar şi mai nociv, spune: oamenii buni nu spun niciodată adevărul. Oamenii buni v-au învățat numai despre țărmuri şi certitudini false; v-ați născut şi ați fost protejați doar de minciunile celor buni. Cei buni au pervertit totul, până în cele mai adânci temeiuri, prin minciună şi ascunzişuri. Din fericire, lumea nu s-a făcut din instincte, astfel încât doar vitele blajine din turmă să-şi găsească în ea fericirea; să vrei ca toți să ajungă "oameni buni", vite de turmă, "suflete frumoase" cu ochi albaştri şi plini de bunăvoință – sau, aşa cum doreşte domnul Herbert Spencer, altruişti, ar însemna să-i răpeşti existenței caracterul său măreț, ar însemna să castrezi omenirea şi să scobori totul la nivelul unei chinezării jalnice. – Şi asta s-a încercat de fapt!... Asta tocmai s-a chemat morală... În sensul acesta îi numeşte Zarathustra când "ultimii oameni", când "începutul sfârşitului", şi mai ales îi găseşte pe aceştia ca reprezentând tipul cel mai nociv de om, pentru că asemenea oameni îşi impun propria existență cu prețul adevărului şi cu prețul viitorului.

> *Cei buni – ei nu pot crea, ei sunt întotdeauna începutul sfârşitului –*
>
> *Ei îl răstignesc pe cel care înscrie valorile noi pe tablele cele noi, ei îşi jertfesc lor viitorul, ei răstignesc întregul viitor al oamenilor!*
>
> *Cei buni – ei au fost întotdeauna începutul sfârşitului...*
>
> *Şi oricare ar fi relele pe care le-ar mai putea face defăimătorii lumii, răul pe care-l fac cei buni este răul cel mai dăunător.*

5

Zarathustra, primul psiholog al binelui, este – drept urmare – un prieten al răului. Dacă un om al decadenței a urcat până la rangul de a fi cea mai înaltă categorie de oameni, aceasta s-a putut întâmpla numai în dauna categoriei opuse de oameni, a categoriei de oameni puternici şi siguri de viață. Dacă vita de turmă străluceşte în splendoarea celei mai pure virtuți, atunci omul de excepție trebuie coborât, în valoarea sa, la treapta răului. Dacă minciuna pretinde cu orice preț termenul de "adevăr" pentru propria ei optică, atunci trebuie ca adevărul propriu-zis să nu mai poată fi întâlnit printre denumirile cele mai rele. Zarathustra nu lasă în această privință nici o îndoială: el spune că tocmai cunoaşterea celor buni, a "celor mai buni" a fost cea care, în primul rând, i-a trezit sila de oameni: din această repulsie i-au crescut lui aripile, pentru a putea "pluti departe în viitorul îndepărtat", – el nu ascunde că tipul său de om, un tip relativ supraomenesc, este supraomenesc tocmai în raport cu cei buni, că cei buni şi drepți l-ar socoti pe Supraomul lui un diavol.

> *Voi oamenii cei mai de seamă, pe care i-a întâlnit ochiul meu, aceasta este îndoiala mea în ce vă priveşte şi râsul meu tainic: eu ghicesc că voi l-ați socotit pe supraomul meu diavol!*
>
> *Până într-atât de străini sunteți voi de sufletul meu încât pentru voi supraomul va fi înfricoşător în bunătatea sa...*

În locul acesta şi nicăieri în altă parte, trebuie să ne oprim spre a porni la înțelegerea a ceea ce vrea Zarathustra: felul acesta de om, pe care-l concepe el, este omul care concepe realitatea aşa cum este ea; felul acesta de om este de-ajuns de puternic pentru aşa ceva – realitatea nu-i este înstrăinată lui, ea este ea însăşi, ea închide în ea şi înfricoşătorul şi îndoielnicul din viață, pentru ca, astfel, de-abia omul să poată avea măreție...

6

Dar şi într-un alt sens eu mi-am ales pentru mine ca semn distinctiv, ca un însemn de onoare, termenul de imoralist; sunt mândru că am acest cuvânt care să mă deosebească de întreaga umanitate şi care să mă ridice mai presus de ea. Nimeni până acum nu a simţit morala creştină ca fiind mai prejos de el; pentru aceasta era nevoie de o măreţie, de o privire care să ajungă departe, de o profunzime şi de o adâncime de abis psihologică, nemaiauzită până acum. Morala creştină a fost până acum o adevărată Circe pentru toţi gânditorii, – ei au stat în sclavia ei. – Cine, înainte de mine, a mai coborât în hăurile din care se ridică suflul otrăvit al acestui fel de ideal – defăimarea lumii! –? Cine a îndrăznit măcar să bănuiască faptul că sunt asemenea hăuri? Cine mai ales a mai fost înainte de mine, printre filosofi, un psiholog şi nu mai degrabă opusul său, un "şarlatan superior", un "idealist"? Înainte de mine nici nu a existat de fapt psihologie. – În acest domeniu, să fii primul poate fi un blestem, este în orice caz un destin: căci, fiind primul, poţi şi să dispreţuieşti... Sila de om este primejdia care mă ameninţă...

7

Am fost deci înţeles? – Ceea ce mă delimitează, ceea ce mă aşează la o parte faţă de tot restul omenirii este faptul că eu am demascat morala creştină. Din cauza aceasta, aveam nevoie de un cuvânt care să cuprindă în el înţelesul unei provocări adresate tuturor şi fiecăruia. Faptul că aici, în domeniul acesta, nu s-au deschis mai devreme ochii, reprezintă pentru mine cea mai mare impuritate pe care o are omenirea pe conştiinţă, ca o înşelăciune de sine devenită instinct, ca o voinţă fundamentală de a nu vedea orice întâmplare, orice cauzalitate, orice realitate, ca o falsitate *in psichologicis* împinsă până la crimă. Orbirea faţă de creştinism constituie crima prin excelenţă, crima împotriva vieţii... Mileniile, popoarele, cele dintâi şi cele din urmă, filosofii şi babele – făcând abstracţie de cinci sau şase clipe din istorie, eu fiind a şaptea – în această privinţă toţi valorează deopotrivă.

Creştinul a fost până acum "fiinţa morală", o curiozitate fără seamăn – şi, ca "fiinţă morală", mai absurd, mai mincinos, mai orgolios, mai uşuratec, mai nociv sie însuşi decât s-ar fi putut închipui vreodată chiar şi cel mai mare dispreţuitor al omenirii. Morala creştină – cea mai rea formă a voinţei de minciună, adevărată Circe a omenirii: asta e cea pe care ea a pervertit-o. Nu eroarea ca eroare este cea care mă înspăimântă în clipa de faţă, nu milenara lipsă de "bună-voinţă", în ce priveşte disciplina, demnitatea, curajul în cele spirituale, care se dezvăluie în victoria ei: – e lipsa de natural, este starea de fapt, desăvârşit de înfricoşătoare, că însăşi contranatura a primit cele mai mari onoruri ca morală şi pluteşte asupra omenirii ca lege, ca imperativ categoric!... Să se ajungă la o asemenea înţelegere cu totul greşită, nu ca singură persoană, nu ca un singur popor, ci ca întregă omenire!... Faptul că s-a învăţat a se dispreţui cel dintâi instinct al vieţii; faptul că s-a născocit în mod mincinos un "suflet", un "spirit" pentru a putea dăuna trupului împovărându-l cu ruşine; faptul că s-a învăţat să se simtă în condiţia primordială a vieţii, în sexualitate, ceva necurat; faptul că, în cea mai adâncă necesitate de înflorire, în cel mai riguros egoism (– însuşi cuvântul este defăimător! –) se caută principiul răului; faptul că, dimpotrivă, în semnul caracteristic al decăderii şi în ceca ce este contrariul instinctului în "altruism", în pierderea gravitaţiei, în "depersonalizare" şi în "iubirea de aproape" (– pofta de aproape!) se vede cea mai înaltă valoare, ce spun eu? valoarea în sine!... Cum aşa! Omenirea însăşi să fi intrat în decadenţă? aşa a fost dintotdeauna? – Ceea ce e sigur e că aţi fost învăţaţi numai cu valori ale decadenţei ca fiind valorile cele mai de preţ. Morala depersonalizării este morala decadenţei prin excelenţă, starea de fapt "eu mă înjosesc" tradusă în imperativul "trbuie toţi să vă înjosiţi" – şi nu numai în imperativ!... Această singură morală care a fost predicată până acum, morala depersonalizării, trădează o voinţă de sfârşit, neagă în cel mai josnic grad viaţa. – Aici ar mai rămâne deschisă posibilitatea că nu omenirea ar fi în stare de degenerare, ci numai acea categorie parazitară de oameni, cea a preotului, care s-a ridicat, o dată cu morala, la rangul mincinos de hotărâtor al moralei – a celui care a ghicit în morală mijlocul de a cuceri puterea... Şi, de fapt, aceasta este intuiţia mea: învăţătorii, conducătorii omenirii, teologii în fond, au fost cu toţii şi decadenţi; de aici transmutarea tuturor valorilor în duşmani ai vieţii, de aici morala... Definiţia moralei: Morala –

idiosincrazie a decadenților, care păstrează intenția ascunsă de a se răzbuna pe viață – şi cu succes. Pun preț pe această definiție.

8

Am fost adică înțeles? – N-am spus nici un cuvânt, aici, care să nu fi fost încă de acum cinci ani rostit de gura lui Zarathustra. Descoperirea, demascarea moralei creştine este un eveniment care nu-şi are asemănare, o adevărată catastrofă. Cel care face lumină asupra ei este o *force majeure*, un destin – el frânge istoria omenirii în două jumătăți. Se cheamă că oamenii au trăit înaintea lui, au trăit după el... Trăsnetul adevărului a lovit exact în ce se afla până atunci pe treapta cea mai înaltă: cel care înțelege ce anume a fost nimicit atunci n-are decât să se uite dacă mai are ceva care să-i fi rămas în mâini. Tot ceea ce până atunci se numise “adevăr” este acum recunosct ca fiind cea mai nocivă, cea mai vicleană, cea mai subpământeană formă a minciunii: sfântul pretext de a “face mai bună” omenirea, demascat ca viclenia prin care se suge însuşi sângele vieții. Morala ca vampirism... Cel care a demascat morala a descoperit şi a demascat totodată valoarea contrarie, mincinoasă, a tuturor valorilor în care se crede sau s-a crezut, el nu mai vede în cei mai încărcați de onoruri, în chiar tipurile socotite sfinte ale omului, nimic demn de cinstire, el vede în asemenea oameni cea mai funestă categorie de avortoni, aducătorii de rele pentru asemenea oameni fascinează... Să fi născocit noțiunea de “Dumnezeu” ca o noțiune contrarie vieții, – să fi adus în ea tot ceea ce este nociv, otrăvitor, defăimător, întrega ostilitatea de moarte împotriva vieții, alcătuind astfel o unitate înspăimântătoare! A fi inventat conceptul “lumea de dincolo”, “lumea adevărată”, pentru a devaloriza singura lume care există – pentru a nu mai rămâne în picioare nici un țel, nici o rațiune, nici o misiune pentru realitatea noastră pământească! Să fi inventat termenul “suflet”, “spirit”, în cele din urmă chiar şi cel de “suflet nemuritor”, pentru a dispreţui trupul, pentru a-l îmbolnăvi, a-l face “sfânt” – pentru a ridica împotriva tuturor celor care merită să fie privite cu seriozitate în viață, problemele hranei, locuinței, regimului spiritual, tratamentului bolnavilor, purității, vremii, un înfiorător sens uşuratec! În locul

sănătăţii “mântuirea sufletului” – ceea ce vrea să zică o nebunie circulară între spasmele de penitenţă şi istoria mântuirii! Să fi inventat termenul de “păcat” împreună cu instrumentul de tortură corespunzător, conceptul de “liberă voinţă” pentru a arunca în confuzie instinctele, pentru a face o a doua natură din neîncrederea faţă de instincte! Din conceptul de “altruist”, de “cel-care-se-neagă-pe-sine-însuşi”, semnul cel mai sigur al decadenţei, al celui fascinat de ceea ce este nociv, al celui care nu-şi mai poate găsi propriul folos, al celui care se distruge pe sine însuşi, să fi făcut semne ale valorii, ale “datoriei”, ale :sfinţeniei”, ale “divinului” în om! În sfârşit – acesta e lucrul cel mai înfiorător – în conceptul de om bun, a fi luat partea a tot ceea ce este slab, bolnav, neizbutit, al celui care suferă pentru sine, a tot ceea ce trebuie să se prăbuşească şi să piară – a fi răstignit legea selecţiei, a fi făcut un ideal din contradicţia împotriva oamenilor mândri şi reuşiţi, împotriva celor care spun Da, împotriva celor care sunt siguri de viitor, a celor care chezăşuiesc viitorul – aceasta se cheamă de acum înainte răul... Şi toate acestea au fost crezute ca fiind morala! – Ecrasez l’infame! –

9

Am fost înţeles adică? – Dionysos împotriva Crucificatului...

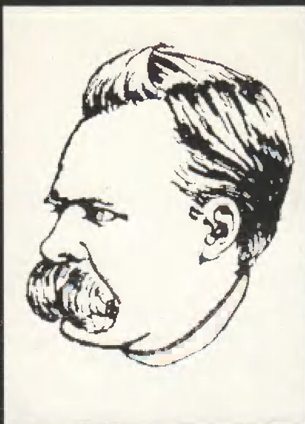
CUPRINS

Redactor DORU OLTEANU
Tehnoredactor GHEORGHE SANDU
Corector AURORA MUREŞAN
Culegere şi tehnoredactare pe calculator VASILE MARCU

Apărut: 1999. Bun de tipar: 09.02.1999. Comanda nr. 3891
Coli de tipar: 6,5. Hârtie: offset 70 g/mp. Format: 61x86/16

Tiparul executat sub comanda nr. 90027
la Imprimeria "ARDEALUL" Cluj, B-dul 21 Decembrie nr. 146
ROMÂNIA

NIETZSCHE

Îmi cunosc soarta. O dată se va lega de numele meu amintirea a ceva monstruos, - a unei crize cum nu a mai existat pe pământ, a celei mai profunde ciocniri de conștiințe, a unei decizii conjurată împotriva a tot ceea ce se crezuse, se ceruse, se considerase sfânt până atunci. Eu nu sunt om, sunt dinamită.

Lei 20.000

ISBN 973-35-0786-5